LETNIK 46 · ŠTEVILKA 128 · DECEMBER 2020

Vaščan

GLASILO KRAJEVNE SKUPNOSTI POLJANE

Izbor fotografij in naslovnica: Jaka Šubic

Kamenčki povezanosti naše male skupnosti

Tisto leto, ko sem prevzela uredništvo *Vaščana*, sem dobila elektronsko sporočilo, v katerem se me je prosilo, če lahko kako pomagam, ker se piscu pisanje naročenega članka upira. »O, seveda,« sem vesele volje odgovorila in nadaljevala nekako takole: »Naj ti povem, da sploh ni tako hudo. Usedeš se pred prazno stran, nekaj časa gledaš v brezmadežno belino, pa se je naveličaš in jo zamažeš s črno besedo, njej se pridruži še ena in njej še ena ... in tako dodajaš v vrsto besede modre, lepe, smešne, fine, ostre, zanimive ... vse do spodnjega roba ali še na naslednjo stran. Na koncu, tam potem trdno postaviš piko, včasih vprašaj, zelo redko klicaj. Sledi samo še slovesnost zaključka, ko se pod skladovnico besed ponosno podpišeš z lastnim imenom in priimkom. In še namig, včasih tudi pomaga, če srkneš, medtem ko zlagaš, še en dober glažek vina. In če še vedno ne gre, nikar ne nadaljuj, z vinom, seveda, pač pa raje ponovi postopek od začetka do glažka.« Po tistem se »revež« s prošnjo ali vprašanjem ni več oglasil. Jaz sem pa še vedno »urednica«. A moralo je nekako delovati, ker sem članek dobila, dobro napisan in v dogovorjenem roku.

Razen redkih izjem in z morda nekaj več vaje smo ustvarjalci *Vaščana* takšni še danes. Brez prave strokovne podlage in nerodni na obeh straneh. Pisanje in kar še zraven sodi, nam pride na vrsto enkrat ali kvečjemu nekajkrat na leto. Sicer pa delamo vse drugo, od službenih posebnosti do navadnih človeških obveznosti. Delo je zanimivo, tega ne tajimo, a kljub temu napor. Zahteva veliko iskanja, brskanja, prebiranja, molčanja, spraševanja, miselne energije, časa ter predvsem pogovarjanja s samim seboj – v avtu, na vrtu, sprehodu, med tekom, tedenskim čiščenjem stanovanja … in naposled pred soočenjem s praznino wordove strani. Pri pisanju nam včasih čas leti v prazno. To je tako kot slikarju, kadar mora nekaj naslikati, pa nima v svoji glavi nobenega oprimka. To sem videla v filmu *Slikar brez imena* – vredno ogleda. Slikar je gledal v belo platno kakor skozi okno v zasneženo pokrajino in potrpežljivo čakal, ure, dneve, tedne … da se pripelje mimo pričakovani plen. Ulov je zgolj trenutek, ki je sprožil naglo mazanje po platnu, in preden je izdelek namenjen svetu, je treba še natančno uskladiti barve in poteze, da lahko končano delo učinkuje, se pravi, brez sile spreminja svet na bolje.

Primerjava z umetnikom je morda tukaj res premočna, a postopek dela mora biti v obeh primerih vsaj podoben, če že učinka pri nas ni takšnega. Trudimo pa se, zelo, brez plačila in minljive slave, da bi bilo glasilo vredno naših prednikov, sodobnih bralcev in potomcev. Letos, ko sta v takšnem delovnem vzdušju nastali dve bogati številki, je zato še posebej zabolela misel, ki se že nekaj časa vsiljivo giblje v javnem obtoku. *Da se danes več napiše, kot prebere*, slišim očitajoče. A če vam po pravici povem, sploh ne vem, kaj je tukaj narobe ali kdo je kriv, tisti, ki premalo berejo, ali tisti, ki prekomerno pišejo? Naj za dosego ravnovesja spodbujamo branje ali raje zaviramo pisanje? Bo inflacija napisanih besed pustila za sabo kakšno katastrofo, nemara novo krizo, gospodarsko, politično, kulturno …? Je neravnovesje med branjem in pisanjem sploh preverjeno? Kakor koli, čudna misel napeljuje k prikriti zahtevi, da naj postane pisana beseda po zgledu sodobnega tržnega gospodarstva v vseh primerih zgolj blago, katerega obstoj je odvisen od ponudbe in povpraševanja. Pisalo naj bi se tisto in toliko, kot se bo bralo in prebralo, ali bolje rečeno prodalo. Kar na trgu ne preživi, pa ni potrebno ne za danes ne za jutri in naj preprosto odmre.

In kaj bi se v takem primeru zgodilo z našim *Vaščanom*? Bi krajani za ceno nekaj evrov še posegali po njem? Bi se potrudili poiskati njegovo tržno polico? Bi še prihajal v vsak poljanski dom? Bi preživel? Upam, da ne bom odgovorov nikdar izkusila skozi kakšne domače ekonomske preizkuse. Se bom pa na tem mestu zahvalila najprej vsem ustvarjalcem glasila za ves vloženi miselni napor, žrtvovani čas, prečute noči ter krajevni skupnosti in občini na drugi strani, ker imata še posluh za *Vaščanove* strani. Čeprav na širnem trgu skoraj nimajo nobene cene, so za našo malo krajevno skupnost dragoceni kamenčki miselne povezanosti, ki skozi sedanjost vežejo preteklost s prihodnostjo, vas z vasjo, hišo s hišo, zlasti v teh nenavadno čudnih časih, ko v bližino drug k drugemu drugače pač ne smemo.

In še voščilo za leto 2021.
Ostanite zdravi, zdravi in še enkrat zdravi ter imejte se to leto še posebej radi.

Jerneja Bonča,
urednica

Spoštovani, krajanke in krajani!

Novoletni *Vaščan* je vedno namenjen zapisom o dogodkih, ki so se odvijali v iztekajočem se letu. In če bi bilo vse normalno, bi v nadaljevanju pisali o praznovanju dneva državnosti, o podeljevanju priznanj najzaslužnejšim krajanom, o dogodkih, ki jih vsako leto pripravijo naša društva. A žal nas je čez celo leto spremljal koronavirus, ki je postal naša realnost. Vse poletje smo upali, da se bo umiril, a smo prav v tem času, ko pišem tale članek, ponovno na vrhuncu epidemije, zato vam najprej zaželim, bodite in ostanite zdravi. Saj prav zdravi krajani, občani in državljani lahko največ prispevamo k napredku in razvoju – tudi podeželja.

Napredek naše krajevne skupnosti in tudi občine pa je v veliki meri povezan z vlaganji. Kljub koronavirusu so čez celo leto uspešno tekla gradbena dela pri urejanju protipoplavnih ukrepov v Poljanah. Najprej so se izvajala dela proti cerkvi, nato so se nadaljevala v Hotovlji, kjer je bila izvedena obsežna regulacija struge Sore in sotočja Hotoveljščice. Tudi regulacija in poglobitev struge Ločivnice sta ta trenutek v polnem zamahu. Prav tako se je začela gradnja novega krožišča, ki se navezuje tudi na novi ločilni most čez Soro, ki je že skoraj dokončan. Z izvedeno protipoplavno ureditvijo bodo vasi Poljane, Predmost in Hotovlja dobile povsem novo podobo in tudi večjo poplavno varnost.

Druga večja naložba v KS Poljane, vredna skoraj 2,3 milijona evrov in se bo več kot polovico financirana iz občinskega proračuna, pa je izgradnja novega prizidka Vrtca Agata. Projekt vključuje izgradnjo šestih novih igralnic za potrebe vrtca in dve učilnici za potrebe šole. Ob novem prizidku bo na brežini za vrtcem urejeno dodatno otroško igrišče. Že pred začetkom letošnjega šolskega leta pa sta bili pravočasno obnovljeni šolska kuhinja in jedilnica in bili uspešno predani v uporabo. Čez celo poletje so potekala gradbena dela novega prizidka in v teh dneh že potekajo dela za pripravo in postavitev strehe. Projekt bo zaključen v drugi polovici naslednjega leta.

Ne glede na ukrepe koronavirusa so v KS Poljane nemoteno potekala zemeljska dela za pripravo cest za asfaltiranje. Na novo so bili asfaltirani odseki cest: Malenski Vrh–Ajnžuc (510 m); križišče v vasi Malenski Vrh (85 m); sanacija in nova preplastitev ceste Srednja vas–Dolenje Brdo (50 m); sanacija in nova preplastitev ceste v Predmostu–odcep Cankar (110 m).

Za dober meter se je v dolžini 250 m razširila ceste Dobje–Dobenska Amerika ter saniral del ceste na Kovnici (30 m). Odcep ceste v Predmostu do Podbregarja, ki je bila planirana v letošnjem letu, pa se je zaradi predvidene vgraditve dodatne infrastrukture v cesto prestavila v leto 2021. Z občinskimi sredstvi sta se na novo asfaltirala odsek ceste Hotovlja–Vinharje (510 m) in odsek ceste Suša–Malenski Vrh (150 m), kjer sta se vgradila drenaža in nov prepust.

Na zadnji seji Sveta KS Poljane, kjer smo obravnavali predlog proračuna KS Poljane za leto 2021, smo za naslednje leto planirali asfaltirati: letos izpadli odsek ceste v Predmostu, cerkev–Podbregar (300 m); Vinharje–odcep Raspatje (480 m) – v novembru 2020 že asfaltirano, obračunano v letu 2021; Hotovlja odcep Kočar–Bolantač (220 m) po končani vgradnji optičnega kabla v cesto; sanacija in asfaltiranje dela ceste na Gorenjih Brdih (150 m).

Tudi širitev optičnega omrežja po Hotovlji in Predmostu uspešno poteka. Ko bodo vgrajene cevi za optično omrežje tudi v novo krožišče in novi most čez Soro, bodo sledili priklopi.

Kljub posebnemu času pa je komisija za občinska priznanja izvedla razpis za leto 2020 in tudi izbrala občane – prejemnike občinskih priznaj za leto 2020. Iz KS Poljane sta dva prejemnika.

Urejanje protipoplavne varnosti pred cerkvijo

Prizidek OŠ Poljane v gradnji

Asfaltiranje odseka ceste v Predmostu

Obnovljeni križ na poljanskem pokopališču

Obnova križa na pokopališču v Poljanah

Leseni križi so najpogostejša znamenja po vsej Sloveniji, nekateri dosegajo starost več kot sto let. Tudi kip Kristusa na poljanskem pokopališču, ki je delo neznanega mojstra, morda izvira iz sredine 19. stoletja, ko je bilo postavljeno sedanje pokopališče.

Na pobudo krajanov smo sredi letošnjega leta pristopili k izdelavi in obnovi križa na poljanskem pokopališču, ki je bil že v zelo slabem stanju. Že na samem začetku smo vključili župnika, akademsko restavratorko in domače mojstre, ki so dela izvedli pod ugodnimi pogoji.

Akcija je stekla in konec oktobra je bil postavljen nov križ in nanj pritrjen na novo restavriran kip Kristusa. Križ in strešno konstrukcijo sta izdelala Marko Stanonik in Viktor Jelovčan, kleparska dela na strehi in obnovo kovinske nosilne konstrukcije pa Franc Arnolj z Volče. Les za križ je podarila kmetija Kisuc iz Bukovega Vrha, brezplačno pa ga je obžagalo podjetje Drnovšek, prav tako iz Bukovega Vrha.

Strokovno restavriranje kipa Kristusa, ki je skoraj v naravni velikosti, je kakovostno izdelala domačinka – akademska restavratorka Jerneja Kos.

Stroške, ki so nastali pri izdelavi in postavitvi križa ter restavriranju kipa Kristusa, je financirala Krajevna skupnost Poljane.

Vsem, ki ste sodelovali pri tej obnovi, se iskreno zahvaljujemo.

Športno društvo Poljane prejme Plaketo Občine Gorenja vas - Poljane za leto 2020 »za prispevek k organizaciji športnih dejavnosti v preteklih 50 letih«, župnik Jože Stržaj pa prejme Priznanje Občine Gorenja vas - Poljane za leto 2020 »za dragocen doprinos k ohranjanju kulturne dediščine in razvoju župnije Poljane«. Prejemnikom iskreno čestitamo.

Vsako leto nas 5. decembra obišče sv. Miklavž. Letos je bilo nekoliko drugače, saj nam je »parkelj Koronavirus« prekrižal načrte. Miklavževanja, kot ga poznamo iz prejšnjih let s polno dvorano v Kulturnem domu, letos ni bilo. A Miklavž je pridne otroke kljub temu obiskal na njihovih domovih. Kulturni program z igrico in animacijo pa so si otroci lahko ogledali na spletni strani Kulturnega društva dr. Ivan Tavčar Poljane.

Pred nami so božično-novoletni prazniki, preživite jih zdravi v krogu svojih najdražjih. Upoštevajmo navodila stroke, ki o epidemiji ve več kot mi. V tem posebnem času smo kljub omejitvam spoznali prednosti življenja na podeželju, saj smo bili precej bolj svobodni. Tudi skozi tak pogled na podeželje smo lahko ponosni, da živimo v prelepi Poljanski dolini. Prav vsi pa si gotovo želimo, da se bo življenje čim prej vrnilo na normalne tirnice in da nas bodo naša društva čim prej povabila na druženja in prireditve.

Spoštovani bralci *Vaščana*!

Glasilo *Vaščan* redno dostavljamo v vsa gospodinjstva z območja Krajevne skupnosti Poljane in iz vasi župnije Poljane, ki spadajo v občino Škofja Loka. Z veseljem pa opažamo, da je glasilo zanimivo tudi za druge bralce, zato smo se odločili, da zanje omogočimo plačljivo naročanje. Priporočamo se, da na to možnost opozorite svoje sorodnike in znance, ki se na takšen ali drugačen način počutijo povezane s Poljanami.

Na *Vaščana* se lahko naročite z elektronskim sporočilom na naslov *info@kspoljane.si* ali po pošti na naslov Krajevna skupnost Poljane, Poljane 77, 4223 Poljane. Cena za pošiljanje na naslove v Sloveniji je 5,00 €, plačali pa jo boste po položnici, ki jo boste prejeli skupaj z vsakoletnim izvodom *Vaščana*.

Spoštovane krajanke, dragi krajani,

voščimo in želimo Vam prijeten božični večer, naj Vam prinese notranjega miru in družinsko srečo. V prednovoletnem obdobju ima praznik tudi naša država. Dan samostojnosti in enotnosti lepo zaokroži sklop najlepših praznikov. Ponosno izobesite slovensko zastavo, saj je simbol našega velikega praznika.
V letu 2021 pa vam želim veliko dobrega in naj vas spremlja predvsem zdravje.

Naj se ob koncu prednovoletnega zapisa zahvalimo vsem, ki ste kakor koli pripomogli k razvoju naše krajevne skupnosti. V imenu Sveta KS Poljane se prav lepo zahvaljujemo županu Milanu Čadežu in celotni občinski upravi za uspešno delo in sodelovanje. Iskreno zahvalo izrekamo naši osnovni šoli, ravnateljici in celotnemu šolskemu kolektivu, ki se kljub pogostim spremembam protikoronskih ukrepov uspešno in hitro prilagajajo in našim učencem v zelo težkih razmerah nudijo vse potrebno za učenje v razredih in na daljavo.

V imenu KS Poljane

Tone Debeljak,
podžupan Občine Gorenja vas - Poljane in
Franc Dolenec,
predsednik KS Poljane

Spoštovani občanke in občani Krajevne skupnosti Poljane!

Sredi oktobra je minilo 12 let od dne, ko smo pri gradnji nove ceste skozi Poljane našli temeljni kamen nekdanje mogočne baročne poljanske cerkve sv. Martina. Poleg njenih temeljev so bili z arheološkimi raziskavami tedaj odkriti tudi ostanki še starejše gotske in celo romanske cerkve. Močno izročilo rodov naših prednikov, ki ga pod tanko plastjo zemlje že dolga leta skriva središče Poljan, nas je tedaj navdalo z zavezo, da moramo to bogato dediščino primerno predstaviti prihodnjim rodovom. Pri tem pa smo naleteli na pomembno oviro, saj ni bilo mogoče pridobiti dovoljenj, ker je vaško jedro poplavno ogroženo.

Ko smo na občini že razvijali rešitev za poplavno varnejši pretok Ločivnice skozi Poljane, so se jeseni 2014 zgodile še poplave v Hotovlji in Predmostu. In začeti projekt Ločivnice smo nemudoma razširili na glavni vodotok Poljansko Soro z ostalimi pritoki. Tedaj še nismo pričakovali, da se bo projekt dejansko realiziral v tako ambicioznem obsegu, kot se dogaja danes, ko je območje ob vodotokih vseh treh vasi eno samo veliko gradbišče. Marsikateri domačin nam pri ogledu del prizna, da takšnega gradbišča niti v Poljanah niti v občini še ni bilo.

Investicijski val v Poljanah je res izjemno obsežen, saj nedaleč stran tiho in odločno raste tudi nova stavba vrtca Agata, v objemu šole pa že služi svojemu namenu povsem nova šolska kuhinja večje kapacitete z najsodobnejšo opremo, za katero smo skupno odšteli pol milijona evrov.

Naslednje leto bodo torej Poljane odete v povsem novo podobo. Odpravljena pa bo tudi temeljna ovira, ki je vsa leta doslej preprečevala urejanje vaškega jedra, saj Poljane ne bodo več poplavno ogrožene. Zato bomo lahko znova oživili idejo po ureditvi simbolnega pomnika tisočletne dediščine kot kulturnega središča Poljanske doline.

Razvoj navedene ideje ostaja izziv za prihodnost. In čeprav mineva nepredvidljivo leto, nam ne zmanjkuje poguma in vztrajnosti za nove smele korake v čas, ki je pred nami. Prav tega pa v novem letu želim tudi vsem krajankam in krajanom Krajevne skupnosti Poljane, ki jim letos voščim še posebej blagoslovljene božične praznike, ponosno praznovanje dneva samostojnosti in enotnosti ter predvsem zdravo novo leto 2021!

Milan Čadež,
župan

BOŽIČ 2020 – Nedotakljivo dostojanstvo

Prebiram *Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*, ki so jo 4. novembra 1950, pred sedemdesetimi leti torej, podpisale članice Sveta Evrope in temelji na *Splošni deklaraciji o človekovih pravicah*, ki jo je razglasila Generalna skupščina Združenih narodov dve leti prej. Svoj glas za sprejetje deklaracije (10. decembra 1948) je oddalo 48 držav, proti sprejetju ga ni oddala nobena. Glasovanja se je vzdržalo osem držav. Poleg Južne Afrike (politični sistem apartheida) in Saudske Arabije (nasprotovala je pravicam žensk in svobodi veroizpovedi) se je vzdržalo šest držav (med njimi Jugoslavija), ki so bile pod komunistično oblastjo ...

»Človekovo dostojanstvo je nedotakljivo. Spoštovati in varovati so ga dolžne vse državne oblasti.« Zakaj je bilo to zapisano? Ker je bilo preveč dotikanja, teptanja tega dostojanstva. Če pomislim samo na knjigo Angele Vode, *Skriti spomin*, ko je ravno v tistem času v Rajhenburgu doživljala poniževanja in trpljenje, ker je mislila s svojo glavo. Tudi Goli otok je bil v polnem »obratovanju« …

Na dostojanstvo vsakega človeka in neodtujljive pravice do življenja, svobode, sreče lahko zremo iz različnih zornih kotov. Pomembno je le, da ga priznamo in upoštevamo. Eno najstarejših obrazložitev, zakaj govoriti o človekovem dostojanstvu, najdemo v glavni prošnji pri maši na Božič: *»Dobri Bog, človeka si čudovito ustvaril in še čudoviteje prenovil.«* Človek je »čudovito ustvarjen«. V prvi Mojzesovi knjigi (knjigi začetkov) govori Bog: *»Naredimo človeka po svoji podobi, kot svojo podobnost!«* (1Mz 1,26) Več se ne da povedati: človek je podoben Bogu. Ob Božiču pa praznujemo obratno podobnost: Bog sam postane človek, prevzame njegovo podobnost. S tem prejme človek dostojanstvo, ki je nedotakljivo, sveto …

Če pogledamo bolj natančno, pa ni ravno v božičnem dogodku cela vrsta kršenja človekovih pravic? Tuja politična oblast (okupatorska) je Marijo in Jožefa prisilila, da sta zaradi popisovanja odšla od doma in potovala skozi deželo v Betlehem (več kot sto kilometrov); Marija je rodila otroka v razmerah brez osnovnih higienskih normativov. Zaradi grožnje s smrtjo postanejo kmalu po rojstvu vsi trije begunci in se odpravijo v Egipt z namero, da preživijo. Preprosto povedano: Jezus je bil vržen v življenje, da bo občutil, kako so mu bile, gledano z današnjega vidika, kršene vse osnovne človekove pravice, tudi kasneje – pravica do svobode govora, pravica do poštenega sodnega postopka. Prestal je človeka nevredno mučenje in pretrpel smrtno kazen. Skratka, Jezus iz Nazareta postane podoba vseh ljudi, katerih dostojanstvo je bilo oskrunjeno in se ga še danes nenehno tepta. Jezus iz Nazareta postane podoba Boga, ki se ga da dotakniti in s tem tudi umazati. Bog se je v Jezusu popolnoma poistovetil s človeštvom, da bi zagotovil in ponovno izpostavil dostojanstvo slehernega člana človeške družine. No, pa smo pri bistvu Božiča: zaščititi vrednost človeka, ki je v praksi sveta stalno ogrožena in podvržena inflaciji, sicer napihnjenemu besednemu poveličevanju, v resnici razvrednotenju človeškega življenja. Rojstvo je le naravna posledica spočetja in smrt naravno dokončanje procesa, ki zaznamuje posamezne osebne zgodbe in človeštvo kot celoto. Z Božičem, torej že 2020 let, sta utemeljena nedotakljivost in dostojanstvo slehernega človeškega bitja …

To imejmo v srcu in pred očmi, ko bomo vzklikali: »Slava Bogu« in »mir na zemlji«. Tudi v koronačasih naj ima prednost človek, kdor koli, sleherni … Drugače miru ne bo!

Vesel božič!
Vaš župnik

Jaslice iz voska na razstavi pri Sv. Križu

Prvo leto gradnje protipoplavnih ukrepov Poljane

Uspešno se izteka prvo leto intenzivne gradnje protipoplavnih ukrepov v Poljanah. Stroji so namreč na danes obsežnem gradbišču, ki se razteza čez tri sosednje vasi Poljane, Predmost in Hotovlja, zabrneli lanskega 11. novembra na lokaciji nove transformacijske postaje in nove dostopne ceste do cerkve sv. Martina. Do konca leta 2019 sta bila izvedena še znižanje in razširitev poplavne ravnice na desnem bregu Sore za kontroliran razliv in preprečitev zajezitve odtekanja poplavnih voda.

Letošnjo pomlad je bila izvedena še obsežna regulacija struge Sore pri Hotovlji v njen prvotni tok in ureditev sotočja s Hotoveljščico. Poleti sta se v polnem zamahu izvajali obsežna regulacija in poglobitev struge Ločivnice, zidovi na levem bregu so že v celoti urejeni, poteka še gradnja levobrežnih zidov, ki bodo pri parku stopničasto izvedeni. Prav tako je na Ločivnici v gradnji zadnji od sedmih novih poplavno varnejših in bolj pretočnih mostov, od tega je eden zgrajen še na hotoveljski cesti, dva pa čez Brentežev graben v Predmostu, ki je tudi v celoti na novo urejen vključno z iztokom in novim zadrževalnikom plavin.

Že vse leto poteka tudi gradnja najzahtevnejšega objekta, novega daljšega in širšega ločnega mostu čez Soro s poplavno varnejšim pretočnim profilom brez vmesnih mostnih opornikov. Mostna konstrukcija je v celoti dograjena, dokončati je treba še pločnike, položiti asfalt in urediti ograje. Novi most se navezuje na krožno križišče, ki se je začelo graditi v oktobru, ko sta se začela tudi preurejanje in obnova vodovodne infrastrukture na območju krožišča.

Gradbišče novega mostu in novih dostopnih cest do cerkve (Foto: Darjan Kacin)

Obnovljena struga Ločivnice v Poljanah

Priprava temeljev za most

Prvi dan asfaltiranja v Predmostu

Nove bodo tudi vse prometnice na desnem bregu, prvi del novih cest v dolžini 500 metrov je bil asfaltiran v prvih dneh novembra. V prvi polovici leta je potekala tudi intenzivna gradnja novega elektroenergetskega daljnovodnega omrežja, vključno z novo transformatorsko postajo zunaj poplavnega območja. Urediti je treba še območje letnega kopališča pri sotočju s Hotoveljščico, cesto proti Hotovlji, kjer bo urejena pešpot, ter sotočje Sore in Ločivnice. Krajina soseščine treh naselij poplavno doslej najbolj ogroženega dela občine tako dobiva povsem novo podobo, predvsem pa bo zmanjšana poplavna ogroženost zagotavljala varnejše bivalno okolje prebivalcem tega območja.

Z videnim napredkom gradnje je bil nadvse zadovoljen tudi minister za okolje in prostor Andrej Vizjak, ki je z delegacijo gradbišče obiskal letošnjega 11. septembra, ravno na obletnico slovesnega podpisa gradbene pogodbe. Trimilijonsko naložbo namreč v dveh tretjinah financira Direkcija RS za vode iz vodnega sklada, za kar je občina dala pobudo takoj po rušilnih poplavah jeseni 2014 in nato v naslednjih letih tudi nosila breme zahtevne priprave celotne dokumentacije in vodenja velikega števila postopkov.

Trud pa je bil poplačan na lansko martinovo, 11. novembra 2019, ko je bila na gradbišču zasajena prva lopata. Prav zaradi vztrajnega in profesionalno izvedenega postopka priprave dokumentacije je tako minister Vizjak kot že poprej strokovna javnost izvedbo projekta označila za poseben primer dobre prakse v slovenskem merilu.

Milan Čadež,
župan

Občinska priznanja v letu 2020

Zaradi izrednih razmer, ki so posledica koronavirusne bolezni, Krajevna skupnost letos ni podelila priznanj. Občinska priznanja pa so bila kljub temu podeljena, čeprav je slavnostna prireditev ob občinskem prazniku odpadla.

Plaketo Občine Gorenja vas - Poljane za organiziranje in razvoj športa v preteklih petdesetih letih je prejelo **Športno društvo Poljane**, **Jože Stržaj**, župnik v Poljanah, pa Priznanje Občine Gorenja vas - Poljane za zgledno pastoralno delo in obnovo sakralnih objektov Župnije Poljane nad Škofjo Loko.

Športno Društvo Poljane

Športno društvo Poljane je prejelo Plaketo Občine Gorenja vas - Poljane za organiziranje in razvoj športa v preteklih 50 letih.

ŠD Poljane je že 50 let eno največjih društev na območju današnje občine Gorenja vas - Poljane. S svojo razvejeno dejavnostjo močno prispeva k organizaciji športnih dejavnosti na območju Poljan, celotne občine in tudi širše po Sloveniji.

Leta 1970 so ustanovitelji v zapisniku ustanovnega občnega zbora zapisali: »*Glavno vodilo za ustanovitev društva je bila organizacija mladih ljudi, s katero bi jih navadili na zdravo športno življenje brez alkohola in cigaret. Društvo bo imelo za osnovno dejavnost smučanje, kar pa ne pomeni, da poleg tega ne bomo gojili stalnih športnih panog od plavanja do atletike.*« Zagotovo je dejavnost društva v 50 letih pomagala popestriti marsikatero mlado in tudi manj mlado življenje, alpsko smučanje pa je za več kot desetletje postalo osrednja os športno-družabnega dogajanja v Poljanah in okolici. To obdobje, ki je predstavljalo prvi vrhunec delovanja društva, se je žal končalo v osemdesetih z zelenimi zimami, pustilo pa je bogato dediščino za razvoj v naslednjih desetletjih.

Po letu 1990 se je začelo obdobje širitve dejavnosti na nove športne panoge in njihove vedno boljše organiziranosti. Ponovnemu oživljanju alpskega smučanja so se v prvem obdobju pridružili košarka, kolesarstvo, nogomet in planinstvo, društvo pa je pričelo z organizirano rekreacijo v šolski telovadnici. S sodelovanjem pri organizaciji smučarskih tekem na Starem vrhu so bili postavljeni temelji za obsežen razmah alpskega smučanja, organizacije tekem in časomerilstva, ki je na koncu privedel do ustanovitve samostojnega smučarskega kluba in časomerilskega podjetja.

Na prelomu tisočletja in po njem je društvo pričelo z organizacijo odmevnih prireditev v različnih športnih panogah. Smučarskim tekmam so se pridružili Visoški tek, Kolesarska dirka na Stari vrh, floorballski turnir ŠvicBol Poljane, oviratlon BlatFejst in šahovski turnirji za Pokal Poljanske doline. Kot nove dejavnosti so se pojavili floorball,

Člani UO ŠD Poljane (od leve proti desni: Aleš Hren, Gašper Mesec, predsednik društva Gašper Klinec, Tina Kokalj, Primož Drnovšek in Gašper Debeljak, manjka Luka Stanonik)

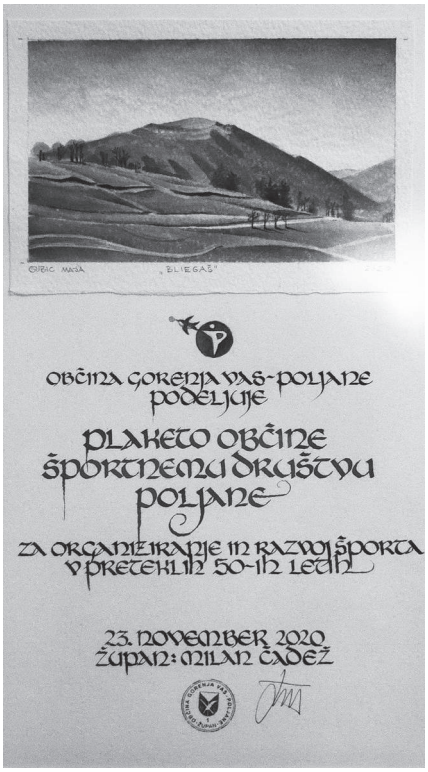

Plaketo Občine je prejelo Športno društvo Poljane.

Jože Stržaj, prejemnik občinskega priznanja (Foto: Jure Ferlan)

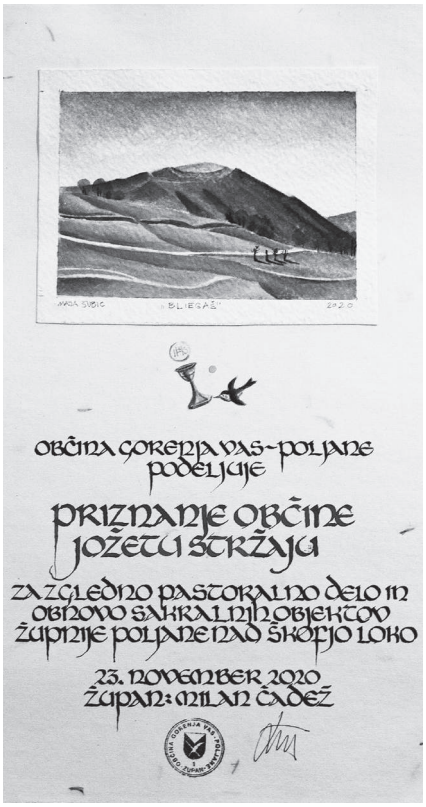

Priznanje Občine Jožetu Stržaju

tek in šah, ki skupaj s kolesarstvom danes predstavljajo osrednje dejavnosti društva, z društvom pa so povezani tudi svetovno uspešni skakalci. Zadnja pridobitev društva je prenovljena trim steza Golava, namenjena rekreaciji krajanov.

Jože Stržaj

Jože Stržaj, župnik v Poljanah, je prejel Priznanje Občine Gorenja vas - Poljane za zgledno pastoralno delo in obnovo sakralnih objektov Župnije Poljane nad Škofjo Loko.

Župnik Jože Stržaj se je rodil 27. novembra 1952 v Slivicah pri Uncu na Notranjskem. Šolanje je nadaljeval na Škofijski gimnaziji v Vipavi in se po maturi vpisal na Teološko fakulteto v Ljubljani. Po mašniškem posvečenju v ljubljanski stolnici leta 1977 je nastopil službo kaplana v Kranju in Kočevju, nato pa upravljal župnijo Borovnica, župniji Žiri in Vrh Svetih Treh Kraljev. Študijsko se je izpopolnjeval v italijanskem Loppianu pri Firencah in nato po smrti župnika Mira Bonče 25. junija 2006 postal župnik v Poljanah. »*Prišel sem, da bi bil od vseh*«, je rekel.

V Poljane je g. Stržaj prinesel izkušnje zrelega duhovnika in preudarnega usmerjevalca življenja v okolju. Ob prihodu je pomagal tedanjemu župniku Miru Bonči in z njim dobro sodeloval. Izredno dejaven je bil na pastoralnem področju. Poskrbel je za obnovo šestih podružničnih cerkva, v letu 2012 pa za farno cerkev sv. Martina v Poljanah, ki je dobila novo kritino, obnovitvena dela pa so potekala tudi po poplavah leta 2014. Pri obnovi cerkva so sodelovali tudi številni farani, ki jih zna pritegniti k dejavnostim, pomembnim za ohranjanje sakralne dediščine.

Po najdbi temeljnega kamna nekdanje baročne cerkve in drugih arheoloških sledovih ob obnovi ceste proti Javorjam se je odločil izdati publikacijo. Izšla je leta 2010 ob 300-letnici temeljnega kamna v obliki spominskega zbornika z naslovom *Poljane, kdo vas bo ljubil*. Ob 600-letnici župnije Poljane se je zahvalil dosedanjim rodom Poljancev s slavnostno akademijo s predstavitvijo zbornika *Stopinje skozi čas 1417–2017*.

Jože Stržaj je dušni pastir, ki zaupa v dobro, strpno in spoštljivo dela z ljudmi in s svojim delom lokalno skupnost in župnijo vzgojno, izobraževalno in duhovno bogati. Pogumni koraki, s katerimi pristopi do sočloveka, zlasti bolnega, osamljenega, so kakovost, ki jih je lokalna skupnost prepoznala v njegovem delu.

Zbral in uredil
Jaka Šubic

Dogajanje v župniji Poljane leta 2020

Okrasitev za zlati jubilej posvetitve farne cerkve (Foto: Majda Debeljak)

Prestopno leto, ki se nam počasi polni z zadnjimi dnevi, bodo brez dvoma zaznamovale besede koronavirus, covid-19 … Začelo se je spomladi in trenutno, ko pišem, je na zaslonu številka 995. Ob branju teh vrstic bo število poskočilo krepko čez 1000 smrtnih obsodb s strani virusa. Vem, da ne gre le za številke. V ozadju so ljudje, ki smo jih poznali, z njimi čutili, se srečevali, smo z njimi v sorodstvu … Še zdaleč ne gre zgolj za ciničen (posmehljiv) zamah z roko, pa kaj, saj bodo vsi enkrat umrli, prej ali slej …

Kdo bi si mislil, da se bo kdaj zgodilo kaj takega. In to nam, ki imamo vse sprogramirano, predvideno, na tone antibiotikov. Pa se je! Očem nevidna stvar (morda bolje stvor) se je kar naenkrat z nepredvidljivo hitrostjo vtihotapila v celice telesa in počasi tudi duha.

»Mi pa smo upali …« Nedokončan človeški stavek, ko zmanjkuje pogleda za naprej, ko ne moremo olajšati pritiska stvari, dogodkov in izkušenj, ki nam niso všeč. Ne gre samo za napad virusa na naš imunski sistem. Napadene so naša brezskrbnost, domačnost, pristnost. Presneto moraš pogledati, da na cesti ne zgrešiš znanca, ker sta pač oba zamaskirana …

V tem pregledu dogajanj skozi prizmo leta 2020 se ne bom dotikal stvari, ki me presegajo ali niso v mojem poklicnem vidnem kotu. Ne bom presojal, kaj se je storilo ali se ni storilo na področju obvladovanja epidemije, kako reševati gospodarstvo, ipd.

Osrednji dogodek, ki smo ga pripravljali, je bila vsekakor petdesetletnica, zlati jubilej posvetitve farne cerkve. Zaradi omejitev zbiranja s strani oblasti so odpadli glasbeni večeri pri sv. Volbenku, ki so bili mišljeni kot uvod v praznovanje. Prifarski muzikantje, Dragonarji Generala Maistra in Loški oktet s Poljanskimi orgličarji tako čakajo svoj trenutek, saj lepe stvari nikoli ne zastarajo.

Od 14. junija 1970, ko je bila prav tako nedelja, je do 14. junija 2020 steklo kar nekaj Sore po dolini in naprej v Črno morje. Pred petdesetimi leti, torej, so bili zidovi sedanje cerkve maziljeni na dvanajstih mestih v znamenje, da živa Cerkev temelji na izročilu dvanajstih apostolov in pričevanju generacij.

V tem smislu je bila simbolična tudi okrasitev oltarja: številka 50 je bila vstavljena v zajeten šop žitnih bilk, ki prehajajo v klasje. Navkljub »viharjem jeznim« je župnik blagega spomina, Miro Bonča, v zaupanju v pomoč od zgoraj, z upanjem proti upanju, vrgel seme zamisli o gradnji nove cerkve v ozare poljanskih src. *»Danes praznujemo,«* je rekel ključar Miro Stanonik v pozdravu pred začetkom maše: *»Veselimo se klasov, ki so zrasli iz prsti prostovoljnega dela in darovanja številnih graditeljev poljanske cerkve … Veliko se jih je že preselilo v večnost. Petdeset let v človekovem življenju je kar nekaj, za cerkev kot zgradbo petdeset let ne pomeni veliko. Pa vendar! Kakor je kruh iz mnogih zrn, tako se mi hranimo s kruhom poguma številnih župljanov, ki so gradili hišo iz kamna oziroma betona, da mi sami postajamo živi kamni in gradimo Cerkev kot družino. S ponosom in hvaležnostjo se oziramo nazaj, hkrati pa iščemo stopinje za čas, v katerem smo, in za čas, ki je pred nami …«*

V času pandemije smo svete maše lahko spremljali po spletu.

Nadškof Stanislav Zore je v uvodu v sveto mašo naštel motive, zakaj smo se zbrali: da se zahvalimo za cerkev, v kateri smo, *»še bolj pa za ljudi, ki so to cerkev načrtovali, jo gradili, jo dovršili, jo vzdrževali; tudi za vse tiste, ki so v njej živeli svojo vero, krepili svojo povezanost z Gospodom, prenavljali svoje življenje po Evangeliju, doživljali Njegovo bližino in Njegovo uslišanje, Njegovo pomoč. Na poseben način za takratnega župnika g. Mira Bonča, ki je veliko naredil in moral narediti več, kot bi bilo potrebno za to, da je cerkev mogla nastati.«*

V pridigi je g. nadškof pogled najprej usmeril v preteklost, saj je bila prva cerkev v Poljanah omenjena že leta 1291. Ni mogel mimo leta 1944, ko so sredi vojne vihre cerkev in zvonik za-

minirali, leta 1954 pa je bila dokončno porušena z znanimi štirimi razlogi. Obrazložil je tudi pomen cerkve danes: »*Postavljena je zato, da kaže pot v Nebo, da kaže, da je nad tem svetom ali onkraj tega sveta še nekaj drugega, nekaj več, nekaj Božjega in da mi, postavljeni v ta svet, dvigamo pogled v tisti svet onkraj, ki hkrati prežema tudi ta naš svet in zato cerkev naše oči in naša srca dviga k Bogu, dviga v Nebesa … V Poljanah stoji cerkev kakor prej: pred viharjem in po viharju. Cerkev ostaja, da bi nas kakor tudi naše prednike vodila k Bogu, nam odpirala oči in srce za Boga … Graditi cerkev pomeni poskrbeti za hišo Božjo v našem kraju, pomeni tudi skrbeti za živo Kristusovo Cerkev, za živo Kristusovo Telo … To zmoremo zaradi Boga, ki nam daje moč, ki ostaja z nami, čeprav včasih nismo dovolj naravnani na Njegov glas, na Njegovo sporočilo, na Njegovo bližino.*«

Načrtovano zunanje praznovanje po maši za vse udeležence je žal odpadlo. Čaka nas le še sklepno dejanje, ki bo uresničeno pred koncem leta. Pri glavnem vhodu v preddverju cerkve bo pritrjena marmorna plošča v spomin na zaslužnega graditelja cerkve, srčnega dušnega pastirja in velikega ljubitelja zvonov, dolgoletnega župnika g. Mira Bonča.

Velika noč je bila letos žal na daljavo. Cerkev je ostala zaprta, blagoslov jedil sem delil po spletni strani, prav tako obhajal slovesno praznično mašo. Seveda brez tradicionalne procesije. Maj prav tako ni bil tak, kakor je običajno. Šmarnic in otroškega živžava v cerkvi in okrog nje ni bilo. Ker je bilo število obiskovalcev svete maše omejeno, smo prvo sveto obhajilo prestavili na jesen in ga praznovali 20. septembra. Birma, ki je bila programirana za 27. april, je takrat odpadla. V dogovoru z birmovalcem, g. nadškofom, je bil postavljen rezervni datum na nedeljo, 18. oktobra. Drugi val epidemije je odplaknil tudi ta datum. Zaradi bližajočih se ukrepov in zmanjšanja udeležencev pri obredih v cerkvi je 15. oktobra ob 11.15 prišel z nadškofije telefonski ukaz, da še isti dan v imenu birmovalca podelim zakrament sv. birme letošnjim kandidatom, tokrat že srednješolcem. Rečeno, storjeno. Občudujem starše, birmance, pevski zbor, vse udeležene pri izvedbi slovesnosti, kako so strumno in s srcem izpeljali praznik birme. Kljub vsej »naglici« je bil Božji trenutek za nas vse.

Preden se posuši črnilo za zadnjo piko, naj se dotaknem še enega dogodka, ki bo ostal vezan na iztekajoče se leto: obnova notranjščine cerkve na Gori. Vlaga, neusmiljeni sovražnik cerkvenih zidov, naj bo zunaj, še bolj pogosto znotraj, je v tristo letih priplezala dva metra visoko. Jasna diagnoza je zahtevala temeljito zdravljenje. S prostovoljci domačini smo tako obtolkli od vlage razjedeni omet, pojedli določeno količino prahu in pustili vse skupaj pri miru, da so se zidovi čez zimo osušili. Pri premikanju klopi, da bi v določenih predelih cerkve prišli blizu ometu, smo z začudenjem ugotovili praktičnost prednikov. Ko so morda pred sto leti delali nov tlak, tako imenovani »jenštrnik«, se jim ni zdelo vredno, da bi klopi premaknili, ampak so jih preprosto zalili z napol tekočo maso iz drobnega peska in apna, ki se je počasi strdila. Sledi v tlaku so za premaknjenimi klopmi seveda ostale. Ni nam preostalo drugega, kakor nujen, a vnaprej nenačrtovan poseg: izkop obstoječega »reliefnega« tlaka. Tudi to nam je s prostovoljno trmo in številnimi odvozi s samokolnicami uspelo. Sledil je navoz

Prenovljena in okrašena cerkev na Gori
(Foto: Uroš Gantar)

tolčenca, podložni beton, toplotna in hidroizolacija, estrih. Poseg v gozd nam je omogočil, da smo lahko naročili nov marmorni tlak v hotaveljskem Marmorju. Obtolčene stene cerkve so zidarji na novo ometali s sušilnim ometom. Poletje in prepih sta omogočila, da so se stene in tla dobro osušili. Mojster za polaganje tlaka je prav tako držal besedo in v slabih štirinajstih dneh položil marmorne plošče, rezane v različnih pasovih. Pred beljenjem smo na novo napeljali elektriko v cerkvi in poskrbeli za sodobno osvetlitev. Tokrat nismo bili ovadeni »Spomeniškemu varstvu«, ker smo pravočasno poskrbeli za vsa potrebna soglasja. Barve za beljenje je določila naša domača »kulturnovarstvenica« in domače restavratorke so uredile podnožje (antipendij) obeh stranskih oltarjev. Po posegu mojstrov olepševalnih tehnikov in čistilni intervenciji lokalnih gospodinj je cerkev zažarela v vsej prvotni lepoti. Vsem, ki naključno ali namerno pokukajo vanjo, se iz grla ponovno in ponovno izvije medmet občudovanja …

Ostaja en sam problem. Sedaj mi je pa cerkva zmanjkalo …

Letopisec Jože Stržaj,
Vaš župnik

Del obnove v cerkvi na Gori je bila tudi zamenjava tlaka.
(Foto: Uroš Gantar)

Gasilska ob zaključku ene od delovnih akcij na Gori
(Foto: Bernarda Jesenko Filipič)

»Sončni vzhod prebuja naravo, branje knjig razsvetljuje glavo.«[1]

Krajevna knjižnica Poljane

Pozdravljeni, knjigoljubi in knjigoljubke!

Za nami je res nenavadno leto, polno omejitev, nenavadnih okoliščin in na vsakem koraku prepleteno z besedo koronavirus. Je pa to tudi leto, ko smo si lahko končno vzeli čas za stvari, ki smo jih doslej potiskali na stran, za katere nismo našli časa, za katere smo vedno našli izgovor. Ste se mogoče v tem času veliko sprehajali? Ste več časa preživeli v krogu družine in odigrali staro dobro igro človek, ne jezi se? Ste skupaj pogledali dober risani film in se nasmejali? Ste vzeli v roke dobro knjigo? Ste v družinskem krogu brali pravljice in preživeli več časa z otroki? Naša želja je, da je na vse to, še posebej zadnji dve vprašanji, vaš odgovor pritrdilen.

Knjižnice in knjižničarji imamo za sabo enako nenavadno leto. Tudi k nam je posegel koronavirus in za nekaj časa celo zaprl vrata hrama učenosti. A delo v knjižnici, kljub zaprtju, ni povsem obstalo. Da boste razumeli, kaj se je v knjižnici v tem času dogajalo, naj v nadaljevanju na kratko opišem naše delo.

Prva in najpomembnejša naloga vsake knjižnice je, da teče izposoja gradiva bralcem neprekinjeno, da zaposleni v knjižnicah pomagajo pri izboru in iskanju gradiva. Vendar je to le delček vsega, kar se v knjižnicah dogaja, tisti del, ki ga obiskovalci vidite.

Preden si bralci v naši knjižnici novo knjigo lahko izposodite, je treba postoriti mnogo stvari.

Vsako knjigo je treba najprej nabaviti, to izvaja nabavna služba v Škofji Loki. Nabavlja se aktualno gradivo, hkrati se dokupuje gradivo glede na povpraševanje in zanimanje bralcev. Nabava je odvisna od sredstev, ki jih v ta namen namenita občina in država. Nekaj malega pa prispevajo bralci s članarinami in zamudninami. Poljanska knjižnica ponudi vsako leto okvirno petsto novih naslovov.

Sledi vpis knjige v knjižnični katalog. Knjigo je potem treba tudi oviti, vpisati vanjo potrebne podatke in jo označiti z žigom. Šele ko je vse to opravljeno, zaposleni v posamezni enoti gradivo lahko odnesemo na lokacijo, kjer je na voljo našim bralcem.

Novitete so vedno najbolj iskane, po njih je, razumljivo, največje povpraševanje. Včasih je zato treba nanje tudi nekoliko počakati. Staro gradivo pa z leti izgublja pomen in se vedno manj izposoja. Zato knjižničarke vsako leto izvedemo odpis gradiva. Čas zaprtosti knjižnic med prvim valom koronavirusa smo izkoristili ravno v ta namen. Odpisano gradivo so bralci lahko brezplačno odnesli domov.

Gradivo je bilo poleg temeljitega pregleda in strokovnega/premišljenega odpisa tudi urejeno po abecedi. Splošna knjižnica deluje po sistemu prostega dostopa do gradiva, kjer bralci sami brskajo med policami in posledično se gradivo (nehote s strani obiskovalcev) tudi pomeša.

Sicer pa je v času zaprtja knjižnice, med 13. marcem in 3. majem 2020, izposoja potekala le po pošti iz matične enote v Škofji Loki. Ste pa v tem času lahko brali v elektronski obliki, saj so bile bralcem knjige dostopne preko BIBLOS-a.

V vsaki negativni stvari lahko vedno najdemo nekaj pozitivnega. Prvi val je tako prinesel res popolnoma urejeno Krajevno knjižnico Poljane.

Spomladi in poleti smo lažje zadihali na vseh področjih. Knjižnica je ponujala *Poletni bralni izziv*, ko ste si z branjem prislužili kavo ali kepico sladoleda. Akcija je bila ponovno izvedena v sodelovanju z gostilno Na Vidmu in že dru-

KRAJEVNA KNJIŽNICA POLJANE

Poljane nad Škofjo Loko 77,
Poljane
04/513 83 80
poljane@knjiznica-skofjaloka.si

URNIK ODPRTOSTI
SREDA 13.00–19.00
PETEK 11.00–17.00

www.knjiznica-skofjaloka.si

NAJNOVEJŠE V KNJIŽNICI (priporočamo):

- Ardone, Viola: *Otroci z vlaka*
- Backman, Fredrik: *Zvestoba do roba*
- Iturbe, Antonio: *Knjižničarka iz Auschwitza*
- Mazzini, Miha: *Sprava: domačijski roman s poanto*
- Škarja, Petra: *Camino: od suženjstva do svobode*
- Sparks, Nicholas: *Vrnitev*
- Tuti, Ilaria: *Cvetje nad peklom*

1 Mongolski pregovor

Ambasadorji nasmeha beremo z nasmehom

go leto zapored lastnik Boštjan ni hotel nobenega plačila za izdane nagrade. Rekel je, nekaj za skupnost. Hvala!

Jesen je prinesla novo sezono v projektu *Družinsko branje* in akcijo za odrasle bralce*: Knjige, ki vam ne bodo pustile spati*. Prireditve za otroke in odrasle smo lahko izvajali le v začetku leta. Ko bodo razmere dopuščale, bomo nadaljevali z izvedbo teh.

Drugi val je način izposoje gradiva predrugačil, povsem ustavil in zaprl pa knjižnic ni. Knjižnice obratujejo po normalnem odpiralnem času, gradiva si bralci trenutno ne morejo izbirati sami, temveč teče pultna izposoja, kjer vam gradivo pripravijo zaposlene v knjižnici. Zaželeno je, da si gradivo že vnaprej naročite po telefonu, elektronski pošti, mCOBISS-u, COBISS-u.

Čeprav se pravila iz dneva v dan spreminjajo, vam omogočamo dostop do gradiva. Knjige ostajajo dostopne vsem, naj si bodo v fizični ali elektronski obliki. Potrebujejo in čakajo bralce, ki bodo posegli po njih.

Veselo in bralno zakorakajte v leto 2021! Srečno!

Bernarda Buh,
knjižničarka

www.biblos.si

ELEKTRONSKE KNJIGE

BIBLOS ponuja izposojo in prodajo e-knjig.

ZA IZPOSOJO POTREBUJETE:

- urejeno članstvo v knjižnici
- številko članske izkaznice
- geslo

Zanimivost

„Zakaj sploh bereš? To je tako dolgočasnooooo. Ne bi raje gledala serij ali filmov?“

»Knjige so zame pravo nasprotje od dolgčasa. Knjige berem zato, ker se ob njih sprostim, pozabim na stres, moja domišljija postane bolj živa in tudi besedni zaklad postaja bogatejši. Ob branju začnem razmišljati bolj poglobljeno in odprto. Pri branju se izboljšujejo koncentracija, spomin, razgledanost in pisne veščine.«

(Sabina Furar, *blogerka*)

Šola ponižnosti

Udeleženci okrogle mize o ošpicah

Ko sem se pred letom dni spraševal, ali je poročilo o delu društva lažje narediti takrat, ko je dejavnosti v društvu manj, ali takrat, ko jih je veliko, si nisem predstavljal, da bo po bogatem in uspešnem letu 2019 tako hitro nastopilo obdobje suhih krav in da za pisanje letošnjega poročila res ne bom potreboval veliko časa, ker je bilo izvedenih dogodkov manj, kot smo načrtovali. Sicer smo načrtovali veliko, ker nam idej in visokih ciljev ni zmanjkalo. Zaradi tega smo na koncu vseeno precej tega uresničili in smo na te dosežke tudi ponosni.

Letošnje leto smo začeli v duhu naše strateške usmeritve: »Vsak mesec vsaj en kulturni dogodek v kraju« in vključno z začetkom marca so dejavnosti potekale po planu.

Januarja so se, poleg tradicionalnih božično-novoletnih koncertov Poljanskih orgličarjev v Poljanah in drugje, zvrstili kar trije dogodki. Začeli smo s prireditvijo za ljubitelje ljudske glasbe in diatonične harmonike, na kateri so pred mladimi harmonikarji, ki so se udeležili tekmovanja Zveze diatonične harmonike Slovenije, nastopili starejši harmonikarji iz Poljanske doline na čelu z Rajkom Bogatajem. Nastopajoči in obiskovalci so zapolnili dvorano Kulturnega doma v Poljanah in odzivi vseh na dogodek so bili spodbudni.

Glede na to, o čem od marca letošnjega leta poslušamo/beremo/gledamo v medijih, sem prepričan, da se nihče več ne spominja, kaj se je koncem prejšnjega leta dogajalo na Škofjeloškem, vključno s poljansko okolico. Okrogla miza o ošpicah (!), na kateri so trije zdravniki najprej obdelali ošpice in potem preroško napovedali možne zaplete z darilom s Kitajske, je potekala istočasno z nekim drugim »zdravstvenim« dogodkom v Gorenji vasi in je bil odziv obiskovalcev skromen. Sam sem zdravnike vprašal, ali se o dogajanju na Kitajskem morda ne govori preveč in čeprav je bilo vprašanje izzivalno, mi je danes vseeno nerodno, da sem kaj takega sploh omenil. Seveda, zdravnike je zadeva resno skrbela, predvsem z vidika hitrega širjenja bolezni.

Na koncertu učencev Glasbene šole Škofja Loka so nastopili večinoma učenci, ki izhajajo iz Poljanske doline. Prisrčni nastopi malih začetnikov in starejših, nekoliko bolj izkušenih glasbenikov so razveselili starše nastopajočih in druge ljubitelje glasbe, ki so zapolnili podstrešje Šubičeve hiše.

Vabilo za nastop harmonikarjev

Februarja, na predvečer kulturnega praznika, smo po zaključku občnega zbora našega društva priredili kulturni program, povezan z dogajanjem okrog *Visoške kronike*: recital, razstava fotografij Jane Jocif s predstav *Visoške kronike* v poljanskem narečju in gostovanja ljubljanske Drame ter razstava likovnih del članov Združenja umetnikov Škofja Loka so prispevali k ohranitvi tradicije kulturnega dogajanja na predvečer praznika, ki jo je društvo oblikovalo pred več kot štiridesetimi leti. V sklopu programa smo podelili priznanja KD dr. Ivan Tavčar Poljane osebam, ki so v preteklem letu pomembno prispevale k uspešnemu delovanju društva: režiserki Tatjani Peršuh, Frenku Tavčarju in Jaku Šubicu in se zahvalili še ostalim zaslužnim posameznikom in društvom.

Konec februarja smo v sodelovanju z Muzejskim društvom Škofja Loka priredili predstavitev vsebine *Loških razgledov* vključno s prispevkom dr. Alojza Demšarja o zanimivostih iz poljanskega urada loškega gospostva, kjer je predstavil prihod rodbine Kalanov na Visoko ter zgodovino Dovjakov iz Hotovlje.

Za dan žena so Poljanski orgličarji na čelu s Tonetom Krekom priredili celovečerni koncert, na katerega so povabili tudi nekaj gostov, ki so dopolnili kakovosten program orgličarjev. Ob raznovrstnem programu odličnih izvajalcev je bil vsak obiskovalec deležen tistega, kar mu je všeč.

Kar se tiče društva, je bil to zadnji večji dogodek v Kulturnem domu. Čez nekaj

Fotografska razstava Milana Kalana

Plaketo Toneta Čufarja za najboljšo predstavo ljubiteljskega gledališča po izboru občinstva je prejela *Visoška kronika* v poljanskem narečju.

dni so se začele prve odpovedi sodelovanja na prireditvi ob dnevu staršev. Od takrat nam je uspelo organizirati le dva dogodka s fizično prisotnostjo obiskovalcev, v času, ko so to razmere dopuščale in v skladu z omejitvami: predavanje dr. Juhanta o odnosu Andreja Gosarja in Aleša Ušeničnika v začetku julija, ob Ušeničnikovem rojstnem dnevu; uprizoritev *Visoške kronike v poljanskem narečju* na Visokem, v septembru. Uprizoritev *Visoške kronike* je uresničena v največji meri s prizadevnostjo igralcev in tehničnega osebja, vključenega v projekt ter nekaj prostovoljcev iz domačih društev. Tudi ta predstava, odigrana na kraju, na katerem se dogaja dober del Tavčarjevega romana, je za igralce pomenila izziv in navdih. Po koncu predstave je bila predstavljena tudi knjiga, ki vsebuje, poleg Tavčarjevega izvirnika, tudi dramatizacijo Andreja Šubica v poljanskem narečju ter ilustracije Maje Šubic. Predstava *Visoška kronika* je bila uvrščena v tekmovalni program na letošnjih Čufarjevih dnevih, ki so tokrat potekali v virtualnem okolju, in prejela plaketo kot najboljša predstava ljubiteljskih gledališč po izboru občinstva.

Zaradi razmer so tako odpadle naše redne prireditve ob dnevu staršev in dnevu državnosti, ni bilo koncerta orgličarjev na Vidmu, odpovedali smo načrtovani poljanski piknik na Visokem, odpadli so predavanje dr. Danila Bevka, predstavitev zadnje številke *Loških razgledov* (66). Hudo nam je, ker tudi načrtovanih dogodkov ob obletnicah Štefana, Janeza in Jurija Šubica ne bo mogoče izpeljati na predvideni način.

Članom fotografske sekcije je vendar uspelo pripraviti nekaj fotografskih razstav, večinoma v februarju, in se udeležiti nekaterih razstav doma in v tujini. Obseg realiziranega dela je v primerjavi s prejšnjimi leti nekoliko manjši.

Letos se je novonastalim razmeram najbolje prilagodila likovna sekcija: najprej je na Facebook profilu društva organizirala likovno razstavo za otroke, ki je pritegnila veliko pozornost in izjemno povečala obiskanost naše strani. Avtorje najboljših izdelkov je društvo nagradilo s praktičnimi nagradami. Za tem je likovna sekcija organizirala še likovno razstavo izdelkov starejših amaterskih ustvarjalcev na temo *Barve pomladi*. Posredovani izdelki so bili razstavljeni v albumu fotografij na profilu društva.

Prejšnje leto začeto prakso snemanja pomembnejših dogodkov smo nadaljevali tudi v letošnjem letu, ker na tak način ohranjamo prihodnjim generacijam najbolj avtentičen spomin na izvedene dogodke. V društvu si tudi prizadevamo urediti arhiv društva za nazaj, ker smo ugotovili, da so določena obdobja v zgodovini društva praktično sive lise. Že zdaj pa vemo, da zgodovina kulturnega društva traja okrog 70 let in se prizadevamo, da bi prišli še do natančnejših podatkov o njegovi ustanovitvi.

Na koncu pa še to:
imeli smo močno voljo, bogate načrte; trudili smo se in izvedli veliko usklajevanj, dosegli mnoge dogovore o sodelovanju in že oblikovali zasnovo nekaterih dogodkov. Kljub temu smo morali ponižno sprejeti, da načrtovanega ne bo mogoče izpeljati. To nam sicer ne jemlje volje in poguma, da tudi prihodnje sezone ne zastavimo širokopotezno, vendar z bolj jasnim zavedanjem, da vse le ni odvisno samo od nas. Tako nam bo morda prihranjen kakšen grenak trenutek, če se okoliščine ne bodo spremenile na boljše.

Goran Šušnjar,
predsednik KD dr. Ivan Tavčar Poljane

Poljanska *Visoška kronika* na Visokem

Nagrajena slika Maje Bonča na likovnem razpisu

Zavod Poljanska dolina v posebnem letu 2020

Uradni logotip Zelene sheme

Z novim koledarskim letom je Zavod Poljanska dolina začel delovati pod taktirko v. d. direktorja Tomaža Trobiša in s popolnoma novo ekipo, ki se je znašla pred izzivom, kako povečati prepoznavnost Poljanske doline in jo oblikovati v zeleno in v trajnost usmerjeno destinacijo, hkrati pa narediti zanimivejšo tudi za domačine.

Tako smo v marcu želeli izpeljati prvi koncert v lastni organizaciji v Športni dvorani Gorenja vas, vendar pa je le nekaj dni pred izvedbo prišlo do zaostrenih ukrepov v zvezi s pandemijo koronavirusa in na žalost koncerta nismo mogli izpeljati. Nadejamo se, da nam bo Polansko pomlad le uspelo izpeljati v prihodnjem letu.

Dvorec Visoko, ki radostno pozdravlja tako domačine kot turiste, ki prihajajo v raj pod Blegošem, prav kliče po še – prireditvah, dogodkih, iskanju idile in koščka zemlje, kjer se ustavi čas. Ker gre ljubezen skozi želodec, se na Zavodu Poljanska dolina zavedamo, da je bilo odprtje kavarne ena izmed boljših projektov lanskega leta. Da bi dvignili raven kavarne in njene ponudbe, smo v našo ekipo sprejeli vodjo kavarne z dolgoletnimi izkušnjami na področju gostinstva in turizma, s pomočjo katere se je ponudba v kavarni razširila in tako poleg klasične kavarniške ponudbe ter odličnih tort in sladic, znanih že iz prejšnjega leta, ponudbo dopolnjujeta dva hišna koktajla *Cvetje v jeseni* in *Visoška kronika*, sestavljena izključno iz sestavin lokalnih ponudnikov. V jesensko ponudbo smo vključili še buhtlje, ocvirkovo in drobnjakovo potico ter domač zeliščni čaj iz posušenega cvetja in zelišč s travnikov pod Blegošem ter terjak, staro ljudsko zdravilo za prehladna obolenja, gripo, itd., značilen prav za hribovito področje podblegoških kmetij. Seveda ne gre izgubljati besed, da so vsi izdelki lokalnega porekla in izdelave. Naj o kavarni Visoko zaključimo z besedami, da bo ta od letos dalje odprta vse dni v letu (razen v primeru višje sile).

Dvorec Visoko pa želimo približati domačinom in obiskovalcem od drugod predvsem kot prostor za zbiranje ob raznih večjih in manjših kulturnih dogodkih tako v lastni organizaciji kakor tudi v sodelovanju z lokalnimi kulturniki in tudi drugimi znanimi imeni – pa naj slednje ostane presenečenje za naslednje leto.

Na račun razvoja dvorca Visoko in tamkajšnje kavarne je bila letos Šubičeva hiša odrinjena malo bolj na stranski tir. Kljub vsemu smo v galeriji gostili nekaj odličnih likovnih in fotografskih razstav, v večnamenskem prostoru v mansardi pa so se odvili manjši dogodki, primerni za različne okuse.

Tudi na najmlajše nismo pozabili in tako smo zanje v poletnem času organizirali ustvarjalne delavnice v galeriji Šubičeve hiše in v objemu mogočnih dreves na vrtu pred dvorcem Visoko.

Letošnje leto je delovanje Zavoda Poljanska dolina zaznamovala tudi vključitev v projekt Zelena shema slovenskega turizma, s čimer se je Občina Gorenja vas - Poljane pridružila destinacijam, ki svoje trajnostno poslovanje na področju turizma presojajo z uporabo mednarodnega orodja Green Destinations Standard. Gre za pridobitev zelenega znaka, ki destinacijo mednarodno promovira kot zeleno in trajnostno usmerjeno. Na poti do znaka Slovenia Green, ki bo predvidoma trajala do konca letošnjega leta, bomo prek različnih dejavnosti zbirali podatke o trajnosti našega turističnega razvoja ter osveščali lokalno prebivalstvo, gospodarstvo, obiskovalce in preostale deležnike o pomenu trajnostnega turizma. V prvi polovici prihodnjega leta pa bomo s pomočjo ugotovitev in smernic pripravili še akcijski načrt ukrepov, s katerimi bomo spodbujali trajnostno poslovanje v destinaciji. V praksi to pomeni varčno porabo vode ter drugih energentov, varovanje okolja ter privabljanje turistov,

Dvorišče Kavarne Visoko

Lokalne dobrote Kavarne Visoko

Otroška ustvarjalna delavnica v Šubičevi hiši

Bogata dodatna ponudba na Infotočki

ki jim ohranjanje naravnega okolja ter povezanost z lokalnim prebivalstvom veliko pomeni. To vodi v konstruktiven razvoj turizma v kraju kakor tudi v skrb za lokalno prebivalstvo – slednja mora biti brezpogojno na prvem mestu.

Ponosni smo, da je pod našim okriljem zaživela tudi info točka, ki je privabljala iz tedna v teden več obiskovalcev, saj smo ponudbo vseskozi nadgrajevali – ob začetku delovanja so obiskovalci lahko pri informatorju dobili informacije o destinacijah, ponudnikih, pohodnih in tematskih poteh ... ter imeli na razpolago tudi vsa promocijska gradiva. Skozi sezono smo v ponudbo vključili še trgovinico z izdelki lokalnih rokodelcev, na koncu pa jo dopolnili še z lastnimi promocijskimi izdelki. Odziv obiskovalcev je bil nad pričakovanji. Glede na to, da se je na info točki tedensko ustavilo tudi kar nekaj domačinov, sklepamo, da je ta dvignila kakovost ponudbe naše doline tudi za lokalno prebivalstvo.

Kljub težkim časom, ki vejejo na obeh področjih našega delovanja, tako v turizmu kakor tudi v kulturi, ostajamo optimistični in se po svojih najboljših močeh trudimo delati najbolje tako za lokalno prebivalstvo kakor tudi za obiskovalce in turiste – želimo jim ponuditi najboljše, kar imamo, na način, s katerim se najbolje približamo različnim ciljnim skupinam.

Jera Miklavčič

Dejavnosti Rdečega križa usmerjene v obvladovanje posledic epidemije

Novembrski večeri. Večeri so daljši, nekaj je drugače, kar naenkrat ostaja več časa, ne vem, kaj bi sam s seboj, mogoče ogled televizije, mogoče ogled računalnika. Po večurnem sedenju pred sodobnimi mediji v glavi dozori ideja.

Dovolj mi je tega prerekanja, kdo ima bolj prav, boljše ideje. Na vso to medijsko poročanje je treba pogledati s svojimi očmi in z veliko mero zdrave kmečke pameti. Po vseh teh ognjevitih debatah mi ostane samo to, da stvari vzamem v svoje roke in si rečem: »Ne pustim se.« Tudi jaz imam svoje mnenje, svoj pogled. Preklopim na športni program in v miru zaspim.

Zdravstvena kriza bo minila, prav tako kot z resnimi posledicami mineva leto 2020, v katerem so bile dejavnosti Rdečega križa podrejene obvladovanju epidemije koronavirusa. Že 13. marca so bile aktivirane ekipe prve pomoči pri RKS - OZ Škofja Loka. Za izvajanje in usklajevanje nalog in zadolžitev, ki jih dajejo občine na upravni enoti Škofja Loka, je RKS - OZ v času epidemije izdal odredbo za aktiviranje kriznega štaba. Krizni štab je skrbel za to, da so se naloge v zvezi z epidemijo izvajale v vseh štirih občinah. Prostovoljci RKS - OZ Škofja Loka so opravljali naloge po navodilih kriznega štaba v sodelovanju z občinskimi civilnimi zaščitami. Krizni štab je bil odpoklican 1. junija 2020.

Na začetku pomladi sta se zgodili dve težji preizkušnji naših sovaščanov, ki sta zahtevali dejavnosti v KORK Poljane. Ena družina je ostala brez doma, ki ga je uničil požar. RK je pomagal s finančnimi sredstvi in paketi s hrano. Pri denarni pomoči so sodelovale tudi druge krajevne organizacije RK in posamezni darovalci, sosedje in prijatelji družine.

Še v istem tednu se je zgodila druga težja preizkušnja. Naša članica je ob dostavi paketa s hrano našla obnemoglo sovaščanko in poskrbela za zdravniško pomoč. Gospa je bila po okrevanju v bolnišnici nameščena v domu za starejše.

Koronavirus še vedno onemogoča obiskovanje starejših na domu. Razen dveh starejših, ki sta praznovala v začetku leta, nismo obiskali nikogar. Prav tako je odpadlo vsakoletno jesensko druženje starejših. Namesto druženja pripravljamo za vsakega starejšega od 75 let drobno presenečenje.

Do konca leta bodo še na voljo tudi paketi s hrano za ljudi, ki so potrebni pomoči.

Letošnje leto je bilo res posebno leto. Zapomnili si ga bomo po strahu za svoje zdravje in omejitvah druženja. Od vsega zagotovo velja, da ostanimo doma, če gremo po nujnih opravkih, si razkužujmo roke, držimo se varnostne razdalje, družimo se samo s svojimi. Če imate težave ali veste za koga, ki bi bil pomoči potreben, nas obvestite. Naša naloga je, da izvajamo humanitarno pomoč tistim občanom, ki jih doleti stiska. Doleti pa lahko vsakega.

V upanju na boljše čase Vam KORK Poljane želi blagoslovljene božične praznike in srečno, zdravo v letu 2021.

Franc Dolenec

Gasilci z optimizmom gledamo v prihajajoče leto

Človek se je skozi svoj obstoj nenehno srečeval z ognjem. Spoznal je njegove prednosti in nevarnosti. Ogenj je bil od nekdaj človekov dober hlapec in slab gospodar. Kadar je povzročal škodo, se je človek vedno znal organizirati. Večkratne tragične izkušnje so prinašale napredek v boju z njim in ga prisilile, da je izdeloval vedno boljše naprave za gašenje ognja. Gasilci pa seveda že dolgo nimamo opravka samo z ognjem. Naše področje delovanja se je zelo razvejalo in dela nam nikdar ne zmanjka, četudi kakšno leto nesreča malo dremlje. Tudi leto, ki je za nami, nam bo ostalo v spominu kot delovno leto. V PGD Poljane bomo obujali spomine skupaj z vami skozi sledeči opis.

Koronavirusna bolezen je tako kot številnim društvom okrnila naše delovanje. Odreči smo se morali skoraj vsem družabnim prireditvam, ki slove že desetletja kot dobro organizirane in med krajani dobro sprejete. Odpadel je tradicionalni visoški kres in vedno dobro obiskana gasilska veselica. Uspelo nam je pripraviti in izpeljati zgolj nočni pohod na Blegoš. Organizirali smo ga po občnem zboru, prvo soboto v marcu ob polni luni. Prvi počitek s toplim okrepčilom smo imeli pri Andrejonu, ki nam postreže z okusno malico, da potem lahko nadaljujemo težji del poti, na kateri nas je letos oviral mrzel veter. Tudi letos smo dokazali, da smo kondicijsko dobro pripravljeni na leto, ki je pred nami. Vsako leto je več pohodnikov, pridružijo se tudi pohodniki drugih gasilskih društev, kar nas zelo veseli. Letos sta se nam pridružila poveljnik gasilske zveze Škofja Loka in občinski poveljnik občine Gorenja vas - Poljane. Na ta način krepimo tovarištvo in sodelovanje, ki sta pri gasilcih zelo pomembni kreposti.

Druga naša pomembna vrlina je red, ki ga kot dobrosrčni ljudje radi ponudimo vsakomur, ki ga potrebuje, doma ali zunaj domačega kraja. Tako smo letos v juliju, ko so se razmere glede virusne bolezni umirile, opravljali delo redarjev na kolesarski dirki na Stari vrh in sodelovali v septembru na ankaranskem dobrodelnem teku.

V maju smo organizirali pobiranje odpadnega železa. Ugotavljamo, da ga je po domovih še vedno veliko, saj so ga krajani za nas pripravili ogromne količine. Nabrano železo je bil letos naš edini vir dohodka, zato bomo veseli vsakega evra, ki ga nam boste namenili. Seveda, hvala lepa vsem, ki nam pomagate z donacijami ali kako drugače, da lahko vzdržujemo drago, a potrebno gasilsko opremo. Hvala tudi vsem, ki ste namenili del dohodnine našemu društvu. Za vse tiste, ki bi to še želeli storiti, pa lahko na dohodninskem obrazcu napišete našo številko računa TRR SI56 6000 0000 0463 246, lahko pa nas pokličete ali se oglasite v našem orodišču.

Pomembna dejavnost našega društva je delo z mladimi, saj so mladi naša prihodnost. Če ne bomo vlagali v njihovo izobraževanje in usposabljanje, tudi sadov prihodnosti društva ne bomo pobirali. Rednega občnega zbora gasilcev se je udeležilo štirideset mladih gasilk in gasilcev, mentorjev ter štirje povabljeni gostje. Števila smo veseli, a prostora za nove mlade gasilke in gasilce je še vedno dovolj. Zato vabljeni v naše vrste. S pionirji, z mladinci in s pripravniki smo se letos v dvanajstih ekipah udeležili kviza Gasilske zveze Škofja Loka. Dosegli smo dve prvi mesti, eno ekipa pionirjev, eno ekipa pripravnikov. Obe ekipi bi se morali v nadaljevanju pomeriti z ekipami na tekmovanju gorenjske regije, ki smo ga imeli namen pripraviti v naši Osnovni šoli Poljane, a je zaradi zaostrenih epidemioloških razmer odpadlo. Tudi vsi ostali družabni dogodki za mladino so odpadli, med

Udeleženci nočnega pohoda na Blegoš

Požar stanovanjske hiše v Malenskem Vrhu

njimi društveno mladinsko tekmovanje, na katero smo se v oktobru pripravljali 14 dni, upoštevajoč stroga pravila preprečevanja nalezljivih bolezni. Tekmovanje bomo izvedli, ko se razmere umirijo.

Gasilska operativna enota kljub koronavirusni bolezni deluje dokaj normalno. V preteklem letu, do začetka meseca novembra, je imela kar nekaj dela. Opravila je sedemnajst intervencijskih izvozov, na intervencijah prvih posredovalcev zaradi ukrepov in možnosti okužbe po navodilih Nujne medicinske pomoči nismo sodelovali. Največ dela smo imeli na Malenskem Vrhu, kjer je pogorela večja starejša naseljena stanovanjska hiša. Hvala vsem, ki ste nam pomagali pri intervenciji. Pri tehničnem reševanju ob prometnih nesrečah smo imeli veliko dela na podpečenskem ovinku. Naj opozorimo na previdnost na tem delu cestišča. Spolzko cestišče, ovinek in prehitra vožnja ne gredo skupaj. Zato gasilci voznike pozivamo k prilagojeni hitrosti vožnje, večji previdnosti, ustrezni varnostni razdalji ter defenzivnemu slogu vožnje, zlasti kadar je cestišče mokro.

In ker nesreča nikoli ne počiva, pride pa pogosto ravno takrat, ko jo najmanj pričakujemo, ne bo odveč še sledeče opozorilo. Med kurilno sezono se lahko poveča število dimniških požarov, zato naprošamo vse uporabnike kurišč z odprtim ognjem, da kurilne, dimovodne in prezračevalne naprave redno pregledujete in vzdržujete. V primeru požara pa takoj pokličite na številko 112 in sporočite nujne podatke.

Gasilci potrebujemo za svojo operativno usposobljenost tudi vaje, če hočemo biti na pravih intervencijah zares učinkoviti. V zadnjih letih ugotavljamo, da so se objekti, na katerih smo izvedli usposabljanje, začeli ponavljati, kar vsekakor ni dobro. Zato vas prosimo, da nas pokličete in nam dovolite izvedbo vaje na svojem objektu. Ekipa poveljstva si bo predvideni objekt za vajo skupaj z vami ogledala in dorekla podrobnosti. Vaja po navadi traja približno eno uro in zelo veliko pripomore k seznanjanju z našim požarnim okoliš em. Dobro poznavanje požarnega okoliša pa nam zelo veliko pomeni v primeru prave intervencije.

Prometna nesreča v podpečenskem ovinku

Drage krajanke in spoštovani krajani. Ste si mogoče v prihodnje zaželeli biti član našega gasilskega društva, katerega poslanstvo je pomagati ljudem in živalim ob morebitnem požaru, poplavah ali kakšni drugi naravni nesreči? Delo gasilcev je popolnoma prostovoljno. Biti gasilec pa z leti lahko postane poslanstvo, kar pomeni, da je gasilec vedno pripravljen pomagati ob kakršni koli nesreči. Prosti čas namenja izobraževanju in usposabljanju na vajah ter vzdrževanju opreme. Če bi želeli postati del našega društva vi ali vaši otroci, lahko dobite prijavnico v gasilskem domu. Veseli bomo vašega odziva.

V teh dneh vas bodo obiskali predstavniki našega gasilskega društva. V imenu PGD Poljane vam bodo zaželeli veliko zdravja in osebne sreče ter prinesli gasilski koledar za leto 2021. Za vsak vaš prostovoljni prispevek, ki ga boste ob tem darovali, se vam v imenu poljanskih gasilcev najlepše zahvaljujem, nad darovanimi sredstvi skrbno bedimo in jih uporabimo po temeljiti skupni presoji. Vsem krajanom iskrena hvala, ker nas podpirate.

Prihajajo dnevi za najlepše stvari, ki nam, ne da bi vedeli, uhajajo iz rok:

dnevi za družino, za spomine, zase in za prijatelje.

Prinašajo luč, ljubezen, mir in upanje.

Ne zamudite jih. Preživite jih lepo, lepše kot vse druge dni v letu, doma, v družinskem krogu, s prijatelji, povsod.

Naj vas veselje, sreča in zdravje spremljajo vse dni v novem letu 2021

Vam in Vašim najdražjim želi Prostovoljno gasilsko društvo POLJANE.

Damjan Vidmajer,
predsednik PGD Poljane

Odgovorno obnašanje skavtov Poljanske doline

Blegoš, Sora, Svina ... POLJANSKA DOLINA! Že pet let.

Delovanje v senci pandemije koronavirusa je bilo tudi za nas skavte letos še dodatni izziv. Kot boste lahko prebrali, pa nam je z odgovornim obnašanjem in ob upoštevanju vseh navodil in omejitev uspelo kar nekaj dejavnosti izpeljati brez okužb.

V tem letu nam je kljub omejitvam, ki jih je zahteval koronavirus, uspelo narediti večino planiranih skavtskih dejavnosti. Decembra 2019 smo kakor vsako leto ponesli betlehemsko luč miru po javnih ustanovah po naši občini, po župnijah in nekaterim ostarelim, ki je sami nimajo možnosti dobiti po cerkvah. Prav tako smo se tudi pozimi odpravili na krajše tabore (zimovanja) po Sloveniji, kjer ni manjkalo smeha, iger druženja in za starejše prav tako duhovnega napredovanja. S prihodom pomladi je presenetil koronavirus in z razglasitvijo epidemije so se naše zamisli in načrti porušili. Skupne skavtske dejavnosti so se prekinile za kar nekaj časa. Vendar ker smo skavti povezani tudi v krizi, so se naša srečanja prestavila iz gozdov in travnikov za računalniške zaslone, kjer smo se dobivali in krepili skavtski duh, kolikor je le bilo mogoče. Prav tako smo se vsak po svoje odpravili v naravo, kjer smo opravili različne naloge in izzive, ki smo si jih zadali sami ali pa so nam jih naložili voditelji.

Po pomladnih epidemioloških omejitvah se nam je le nasmehnila poletna sreča. Razmere so se izboljšale ravno v času, da smo lahko izpeljali najboljši del načrtovanega. V mislih imam seveda skavtske poletne tabore. Volčiči so v Otaležu spoznali zgodbo Robinsona Crusoeja, ki je bil po svoje tudi osamljen kakor mnogi v letošnji karanteni. Skozi zgodbo so spoznavali stisko osamljenih in se hkrati skozi igro in pesem učili skavtskih vrlin.

Izvidniki in izvidnice pa so letošnji poletni tabor v mesecu juliju preživeli pod Radovljico ob reki Savi z junakom Kekcem. Kljub slabemu vremenu in zamakajočim šotorom so preživeli prelep teden v naravi. Učili in utrjevali so skavtske veščine v gradnji tabornih zgradb, ki bi se marsikomu zdele na začetku pretežke ali celo nemogoče. Na koncu so postali pravi »gradbeni« mojstri.

Klan pa se je konec avgusta tokrat podal na prav posebno potovanje. Po treh letih se je ponovno odločil za peš pot po Sloveniji. Skavti klana so si zadali nalogo, da v slabem tednu dni prehodijo pot iz Kočevja do Poljanske doline – Gorenje vasi. Na potovanju so spoznali mnogo novih krajev, o katerih se ne sliši niti v šoli, hkrati pa so si utrjevali voljo, kondicijo in podplate. Z vsakim korakom in z vsako vasjo so bili bližje znanim krajem. Ko so se spustili s Turjaka v Ljubljansko kotlino, so pred sabo gledali proti »Polhograjcem«, za katerimi se je skrivala Poljanska dolina, do katere so potrebovali še tri dni hoje. Čeprav je bilo skoraj 100 km dolgo potovanje čudovito, se je na koncu vseh enajst udeležencev poti strinjalo, da je bilo lepo, vendar nikjer lepše kakor doma. Vreme jim je vso pot služilo, le zadnje kilometre jih je zmočil dež na poti z Dobrave proti cerkvi v Gorenji vasi, kjer so svojo pot končali s sveto mašo.

Novo skavtsko leto smo v začetku oktobra začeli s praznovanjem pete obletnice ustanovitve samostojnega stega Poljanska dolina (enega od 66. slovenskih skavtskih stegov), vendar se je v naše kraje ponovno prikradel koronavirus in zaradi omejitve zbiranja števila ljudi smo bili primorani praznovati na treh lokacijah. Volčiči in volkuljice na Volči, izvidniki in izvidnice v Poljanah in klanovci v Žabji vasi. Skupna pa nam je bila hrana – mafini, ki smo jih za vse veje pripravili voditelji v našem prostoru v eni od stavb nekdanjega Rudnika urana Žirovski vrh v Todražu, ki nam ga je namenila Občina Gorenja vas - Poljane.

S svojim delom in sodelovanjem v dejavnostih v letošnjem posebnem letu smo dokazali, da skavtstvo v osrednjem delu Poljanske doline živi odgovorno in ustvarja skrivnostni svet izkušenj kljub omejitvam tudi tam, kjer imata igra in pustolovščina prednost. Čeprav je tradicija pomembna, smo skavti obrnjeni naprej, v prihodnost in tudi v teh časih se trudimo dajati priložnost otrokom in mladim, da razvijajo svoje talente v srečanjih na daljavo ali pa z nalogami, ki jih opravijo skupaj z družino.

Poletni tabor volčičev

Na začetku potovalnega tabora klana v Kočevju

Na poti do tabornega prostora

Baden-Powell, ustanovitelj skavtskega gibanja, je skavtom dodelil pomembno in odgovorno nalogo. »Bistvo dobrega skavta ni le v zabavi in pustolovščini, ampak v pomoči domovini in služenju ljudem v stiski. To je poslanstvo najboljših.«

Tilen Filipič,
Na easy sokol

Jubilejno leto Športnega društva Poljane

Leto 2020 je za nas posebno leto v dveh pogledih. ŠD Poljane je dopolnilo 50 let delovanja, načrte pa mu je v veliki meri prekrižal koronavirus, ki se še vedno tihotapi med nami. Tako nam je uspelo slovesni jubilej obeležiti zgolj s posebno športno številko *Vaščana*. Toda izid glasila vendarle ni nekaj malega. Sestavljali smo ga več kot pol leta.

Pogledali smo v vse kote in kotičke Športnega društva in tudi še čez njegove okvire, strnili zgodovino, spomine, vtise, razmišljanja, se dotaknili vseh športnih panog in starostnih skupin ter spremljali razvoj športnih dejavnosti od začetka do današnjih dni. Upam, da bo obsežen dokument poljanske športne dejavnosti našel pravo mesto v vaši zasebni zbirki, morda v domači knjižnici, saj bo z leti še pridobil vrednost. Hvala lepa vsem, ki ste vložili v nastanek številke svoj napor. Veliko vas je sodelovalo in prispevalo svoj delež. Zato vas tukaj vseh ne morem imenovati. Omenim in zahvalim naj se le urednici Jerneji Bonča in souredniku ter snovalcu številke Alešu Šubicu ter ostalim članom odbora: Jaku Šubicu, Bernardi Pintar, lektorici Tini Benedičič, oblikovalcu Matjažu Mazziniju ter Krajevni skupnosti Poljane, Občini Gorenja vas - Poljane in številnim sponzorjem. Hvala vam, opravili ste veliko delo.

Čeprav koronavirus razdira načrte vsepovsod, vseh le ni načel. Tako smo kljub epidemiji speljali kar nekaj dogodkov. Prvi tak je bil veliki finale za dekleta v floorballu, kjer so igralke Polanske bande osvojile naslov državnih prvakinj. Prav tako so dekleta osvojila naslov prvakinj v mednarodni floorball ligi, kar je nov velik uspeh vseh, ki bo zabeležen že v drugi polovici nekoč morda stoletne zgodovine Športnega društva Poljane.

Naslovnica slavnostne številke *Vaščana* ob 50-letnici ŠD Poljane

V mesecu septembru se je zaključila tudi floorball sezona 2019/2020. Na finalu, ki smo ga prvič gostili v novi dvorani v Gorenji vasi, so nastopile štiri ekipe. Pravo malo presenečenje smo pripravili Poljanci, ki smo ob odsotnosti šestih igralcev premagali favorite iz Borovnice z rezultatom deset proti devet. V velikem finalu proti ekipi iz Škofje Loke pa smo izgubili s trinajst proti štiri. To je bil za nas že šesti finale zapored, ki smo ga izgubili in tako pristali na drugem mestu. Lahko rečem, da ta poraz boli še najmanj, saj smo ob odsotnosti nekaterih ključnih igralcev v polfinalu presenetili vse, ki so pričakovali finale med Ločani in igralci iz Borovnice. Posebnost tega finala je tudi to, da smo ga zaradi odsotnosti gledalcev skupaj s komentatorjema prenašali po spletu.

Leto, ki je bilo zaznamovano z epidemijo, je postreglo z veliko manj dejavnostmi, kot smo jih načrtovali. Odpadla sta ŠvicBol, največji vsakoletni rekreativni turnir v floorballu, in svečana proslava, ki smo jo planirali ob 50-letnici. Največji udarec za člane društva je bilo zaprtje telovadnice, saj je veliko članov hodilo na namizni tenis, badminton in vadbo za starejše ženske. Nič ne kaže, da se bodo telovadnice kaj kmalu od-

Na startu jubilejne 20. Kolesarske dirke na Stari vrh

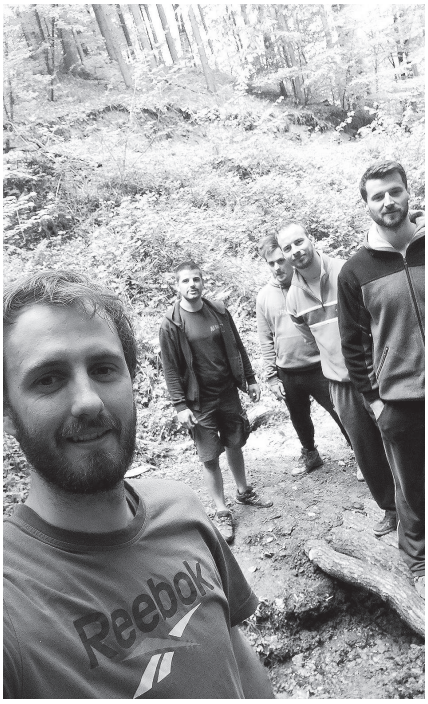

Med gradnjo Trim steze Golava

prle, zato vsem članom in krajanov Poljan priporočam, da ostanejo športno dejavni kako drugače, obiščejo kakšen bližnji vrh, tečejo po Poljanah in okolici ter vadijo doma.

Prenove Trim steze Golava smo se lotili skupaj z Občino Gorenja vas - Poljane, ki je prispevala denar za nakup novih orodij, ŠD Poljane pa je prispevalo denar za izkop temeljev, betoniranje in ureditev okolice ter nove usmerjevalne table. Sama obnova se je zamaknila za dva meseca, saj nam podjetje Taurus, d. o. o., zaradi kriznih razmer, v katerih se je znašla Italija spomladi, ni moglo dostaviti orodij. Takoj ko je bilo možno, smo člani ŠD Poljane poprijeli za delo in podrli stara orodja, izmerili prostor ter narisali načrt nove trim steze. Stezo smo razdelili na tri otoke. Na prvi otok smo prestavili kroge ter bradljo, drugi otok je postal vaja ravnotežja. Na spodnji postaji, na prostoru nekdanje vlečnice, pa smo na novo postavili lestev, ki je bila v planu že leta 2015.

Nova orodja Trim steze Golava

Tokrat smo se odločili, da bomo kopanje lukenj prepustili bagru. Bagerist Edo je svoje delo opravil odlično, priskočil nam je na pomoč tudi pri betoniranju in s tem zelo olajšal delo, saj smo za postavitev orodij potrebovali le tri dni. Ko se je beton posušil, smo zasuli jame in nato še navozili 20 kubičnih metrov sekancev, da je podlaga bolj mehka in da ni nepotrebnega blata. Trim steza Golava je tako dobila novo podobo. Postavljena orodja so iz aluminija in bodo uporabna nekaj desetletij. Ob tem naj se zahvalim tudi Predmošančkovim, ki so dovolili postaviti stezo v njihovem gozdu.

V poletnih mesecih, ko so se epidemiološke razmere umirile, nam je uspelo izpeljati jubilejno, 20. Kolesarsko dirko na Stari vrh, ki je bila s približno 173 kolesarji sploh prva dirka za amaterje v tem nenavadnem letu. Dirka je kljub poostrenim varnostnim ukrepom zelo dobro uspela. Ob zelo močni konkurenci je z izjemnim časom 23 minut 37 sekund zmagal Andrea Calza, ki je prejšnji rekord izboljšal skoraj za minuto in 30 sekund. Na tej dirki smo imeli pet kolesarjev, ki so bili hitrejši od rekorda, ki ga je leta 2015 postavil Matej Kimovec. V ženski konkurenci je zmagala Katarina Novak s časom 29 minut in 45 sekund. Katarina je postala tretja ženska, ki je progo prevozila pod 30 minutami.

Med kolesarji amaterji naj omenim Aleša Hrena in Andreja Dolenca, ki sta se udeležila Maratona Franje in dosegla: Aleš odlično deveto mesto, Andrej 75. mesto, oba v absolutni konkurenci. Za konec še nekaj besed o upravnem odboru. V odboru so v tem mandatu poleg predsednika delovali še: Luka Stanonik – blagajnik, Aleš Hren, Gašper Mesec, Gašper Debeljak, Primož Drnovšek ter Tina Kokalj. Hvala vsem za zaupanje in korektno sodelovanje. V letu 2021 so na vrsti volitve novega predsednika in članov upravnega odbora. Zato vabim vse, ki bi radi sodelovali v zgodbi športnega društva, da se nam pridružite ter posredujete svoje ideje in pobude, saj bomo na ta način postali še bolj povezani s krajem in krajani. Vem, da društvo kar tako ne bo ugasnilo, saj je v svoji 50-letni zgodovini doživelo že veliko nihanj, na katere se je moralo zgolj prilagoditi.

Gašper Klinec,
predsednik ŠD Poljane

Uspešno leto 2019/2020 za SK Poljane

Skupinska slika mladih poljanskih smučarjev na smučišču Cerkno

V Smučarskem klubu Poljane smo, kot vsako leto doslej, tudi v zimski sezoni 2019/2020 uspešno končali zastavljene cilje in program, čeprav smo bili sezono prisiljeni zaključiti 12. marca 2020. K sreči je odpadlo le nekaj prireditev – tekmovanj in treningov –, ki smo jih nadoknadili v mesecih juniju in juliju.

Prav tako nam ni uspelo organizirati občnega zbora, smo pa poletne mesece izkoristili za pohodniške izlete v naravo in izlete s kolesi po okoliških hribih. Predvsem je bil nepozaben kolesarski in pohodniški izlet na Pohorje oziroma Kope, kjer smo preživeli čudovit vikend v naravi ter obenem preizkusili svojo telesno pripravljenost na prihajajočo zimsko sezono. Žal so se z začetkom šolskega leta ponovno pojavili protikoronski ukrepi, ki smo se jim morali prilagoditi in je tako ostalo kar nekaj dejavnosti, ki jih bomo vsekakor uresničili naslednje leto.

Ponovno smo ustanovili pionirsko ekipo, v kateri je v pretekli sezoni nastopala le ena tekmovalka. Maja so se ji pridružili še trije tekmovalci, v naslednji sezoni pa prihajajo še novi iz sedanjih cicibanskih vrst. Vnaprej se veselimo uspehov te skupine, saj imajo odlične pogoje za delo in treninge v domačem kraju, tako v naravi kot v telovadnici. Skupina ima odličnega trenerja, ki je bil včasih tudi sam vrhunski tekmovalec.

Kot vsako leto doslej so nas tudi v pretekli sezoni cicibani razveselili s kupom odličij in pokalov, ki so jih dosegali na tekmovanjih doma in po Sloveniji. Cicibanke in cicibani so v točkovanju skupno dosegli tretje mesto med klubi v zahodni regiji, kar je odličen rezultat. Tudi najmlajši so zelo uspešni in veselje je spremljati njihov razvoj in uspešnost opravljanja zastavljenega programa v klubu, ki je precej manj obsežen kot v drugih klubih, zato so ti uspehi še toliko bolj navdušenja vredni. Ponosni smo tudi na naše nekdanje tekmovalce, kot sta Ana Rupar in Sara Peternelj, ki trenutno trenirata v SK Alpetour. Sara Peternelj je v letošnji sezoni na tekmovanjih zbrala največ točk, s čimer je postala državna prvakinja in ji ob tem vsi skupaj čestitamo.

Kot prejšnja leta bomo tudi letos eden od organizatorjev mednarodnih smučarskih tekem, ki se bodo odvijale na smučiščih Cerkno in Krvavec. Obenem ne bomo zmanjševali poudarka na organizaciji smučarskih tekmovanj v naši okolici, in sicer na Golavi, pri Dolinc, na Blegošu in Starem vrhu, kjer bo med drugim organizirano tudi jubilejno 20. občinsko prvenstvo v veleslalomu Občine Gorenja vas - Poljane, kamor ste še posebej vabljeni vsi bralci *Vaščana*.

Z veseljem zremo v prihajajočo sezono in obenem upamo, da nas narava obdari z veliko količino snega, na katerem bomo lahko sproščeno uživali v zimskih radostih.

Vse bralce vabimo, da si aktualne dogodke in dejavnosti ogledajo tudi na naši spletni strani http://www.sk-poljane.si ali na družbenem omrežju Facebook, kjer ažurno objavljamo tudi vse rezultate naših tekmovalcev.

Da Smučarski klub Poljane lahko nadaljuje svoje delo in poslanstvo, ki si ga je zastavilo ob ustanovitvi, gre ne nazadnje zahvala tudi vsem krajanom Poljan in širše okolice in se ob tej priložnosti vsem iskreno zahvaljujemo za zaupanje in podporo.

Pavle Logar,
predsednik SK Poljane

Pohod najmlajših po okoliških hribih

Kolesarjenje po okoliških hribih

Člani Lovske družine Poljane sanirajo travnik, ki so ga razrili divji prašiči.

Poljanski lovci in škode po divjadi

Novi virus je letos močno posegel v naše življenje. Posledice čutimo posamezniki, še bolj pa skupnosti. Tudi naše dejavnosti v lovišču so zaradi virusa precej okrnjene. Trenutno ne moremo izvajati skupnih delovnih akcij, ki zahtevajo delo več članov, skupnih lovov in tudi akcij za odpravo škode po divjadi. Naša obveza po koncesijski pogodbi poteka individualno, tudi odstrel se trenutno še izvaja po letnem načrtu, ki nam ga določa Zavod za gozdove. Obveznosti upravnega odbora izvajamo redno s komunikacijo preko računalnikov in mobilnih telefonov. Skratka varstvo, gojitev, lov divjadi, upravljanje lovišča in druge, z lovstvom povezane dejavnosti, zaradi katerih smo združeni v lovsko družino, še niso ogroženi, dokler se bodo lahko izvajale v naravi individualno.

Divjad pa se zaradi virusa ne obnaša nič drugače. Tako kot prejšnja leta so lastniki zemljišč tudi letos opozorili na škodo, ki je bila storjena na gozdnih in travnatih površinah ter tudi pridelkih. Do zdaj smo uspešno ravnali travno rušo za divjimi prašiči, ki delajo škodo lastnikom zemljišč predvsem v deževnih nočeh. En sam lovec pri ravnanju ruše lahko naredi precej manj kot skupina lovcev. Odstrel prašičev je letos zelo majhen, kajti v našem lovišču se divji prašiči ne zadržijo dolgo, ker nimajo tako dobrih pogojev za prehranjevanje kot na Škofjeloškem. Pri nas so le prehodno, nato se vrnejo. Škode po jelenjadi, kot je objedanje gozdnega mladja, je manj, ker je tudi jelenjad le prehodna in letos manj prisotna kot v prejšnjih letih. Smo bili pa obveščeni o večjih škodah, kakršne so bile v prejšnjih letih zelo redke. To so škode na balah. Težko je ugotoviti, kaj je vzrok raztrgane ali prebodene bale, ker so poškodbe zelo različne. Zelo težko je ugotoviti, ali je balo raztrgal jelen, divji prašič, jazbec, miši … Vendar medved zagotovo ni bil, ker bi bile sledi pri poškodovanih balah, ki bi jih raztrgal medved, prepoznavne. A to je že škoda, za katero odgovarja država, ker jo je povzročila zver. Za škodo po zvereh lovci nismo odgovorni, kar pa spet ne pomeni, da v našem lovišču zveri ni. V zadnjem času smo opazili medveda, risa in volka, ki so zaščiteni, ter več šakalov, katerih odstrel je zelo omejen. Škodo na balah bomo v prihodnje težko pokrivali, kajti finančno smo zelo omejeni. Preživljamo se le z lastnimi sredstvi in v skladu s koncesijsko pogodbo. Tudi cena divjačinskega mesa se je v zadnjem času precej znižala.

Deponija nezaščitenih bal

Od divjadi poškodovane bale

Pa še nekaj iz zakonodaje o škodah. Za škodo, ki jo povzroči divjad v lovišču na kmetijskih ali gozdnih kulturah (tu pa niso mišljene bale), odgovarja upravljavec lovišča ne glede na krivdo. Vendar mora hkrati vsaka fizična ali pravna oseba, ki ji divjad lahko povzroči škodo, ustrezno zavarovati svoje premoženje pred nastankom škode, kot napravi vsak dober gospodar. Za zaščito svojega premoženja se lahko uporabijo naslednja sredstva: mehanična zaščitna sredstva za ograditev deponije z balami, vizualna zaščitna sredstva (strašilo), svetlobna zaščitna sredstva (svetleči predmeti), zvočna in kemična zaščitna sredstva (slab vonj in okus), električna zaščitna sredstva (električni pastir). Nič od tega v naših primerih ni bilo uporabljeno.

Vsi lovci si prizadevamo vzdrževati dobre odnose z lastniki zemljišč v našem lovišču in tako bo tudi v prihodnje, kajti živimo in delujemo skupaj vsak s svojim poslanstvom in dejavnostjo. Pomagati moramo drug drugemu, kajti naše življenje in dejavnost se prepletata na istem območju. Nikoli ne vemo, kdo bo koga potreboval.

Za konec želim vsem lastnikom zemljišč, lovcem, skratka vsem krajanom kar največ zdravja, sreče in zadovoljstva tudi v novem letu, ki prihaja.

Marjan Grajzar,
starešina LD Poljane

Vrtnarstvo Stanonik – od manjšega nasada jagod do več kot 800 sort rastlin lastne vzgoje

Majda in Emil Stanonik sta se prvotno ukvarjala s pridelavo jagod, pred dobrimi dvajsetimi leti pa sta postavila prvi rastlinjak in se postopoma preusmerila v vzgojo okrasnih ter zelenjavnih sadik. Osnovno dejavnost sta počasi širila na več področij, danes pa vsi člani soustvarjajo družinsko podjetje in uresničujejo želje strank. Ob koncu zanimivega leta smo na prehojeno pot dveh desetletij pogledali skozi oči Majde in sina Klemna.

▶ Gospa Majda, vam je bila ljubezen do dela z zemljo položena že v zibelko, da ste se odločili za študij agronomije?

Seveda, saj izhajam z večje kmetije iz Pirnič pri Medvodah, kjer smo se ukvarjali v osnovi z živinorejo ter dodatno z zelenjadarstvom, sadjarstvom in poljedelstvom. Tudi brat in sestra sta ostala v kmetijski in vrtnarski panogi. Poljedelska panoga mi je bila sprva najbližje, a po poroki in preselitvi v Zakobiljek sva se morala z Emilom prilagoditi dani hriboviti lokaciji in poskušati na manjši površini ustvariti večjo dodano vrednost.

▶ Z možem Emilom sta imela manjšo kmetijo in se sprva začela ukvarjati z vzgojo jagod. Kdaj je zrasla ideja o lastnem podjetju? Kakšne spomine imate na začetek, na prve mesece, leta v podjetju? Je bila odločitev za lastno podjetje težka? In ali ste imeli kdaj na začetku pomisleke?

Z Emilom sva se podala na najino poslovno pot v letu 1999, pred tem pa sva se, kot ste omenili, v manjšem obsegu ukvarjala z ovčerejo, pridelavo jagod in vrtnin. Glavno vodilo za samozaposlitev je bila sprva želja po golem preživetju šestčlanske družine, saj so se nama kmalu po poroki rodili štirje sinovi, Emil pa je medtem še hodil v službo, hkrati pa želja po samopotrditvi in samostojni poti. Seveda je bila sprva negotovost, predvsem zaradi lokacije, a sva menila, da se z vztrajnostjo daleč pride. Prve stranke sva na vrtnarijo povabila s pomočjo radijskih in časopisnih oglasov, kljub takrat relativno majhnemu izboru rastlin in oddaljenosti od glavne prometnice, pa se je očitno dober glas začel širiti.

▶ S kakšnim asortimanom ste začeli in kako ste področja ponudbe širili skozi leta?

V prvem postavljenem rastlinjaku sva vzgajala sadike plodovk in enoletnic, asortiman pa se je skozi leta širil, glede na samo povpraševanje strank. Leto smo začeli z vzgojo trobentic in končali z božičnimi zvezdami ter tako zapolnili rastlinjake skozi celo leto. V dobrih dvajsetih letih vrtnarjenja lahko zdaj letno ponudimo več kot 800 različnih sort rastlin iz lastne vzgoje za vsak vrt, dom in balkon, hkrati pa imamo v letni ponudbi lep izbor okrasnih grmovnic in drevnine specializiranih tujih drevesnic.

▶ Katero področje vam predstavlja v zadnjih letih največ veselja?

V naši branži se veliko segmentov prepleta med posameznim delom leta, imamo pa nekoliko razdeljene zadolžitve v družini. Sama sem odgovorna za vodenje cvetličarne in vrtnarije (naročanje, vzgoja, tehnologija, prodaja), sin Klemen je prevzel linijo zelišč, zelenjave in drevnine ter precejšen del načrtovanja in urejanja vrtov, Emil pa je poleg vrtnarije zadolžen za ureditev dvorišč kot dopolnitev vrtnih storitev. Sinovi Gašper, Blaž in Marko so prav tako pridno vpeti v vse segmente, še posebno v pomladnih mesecih, ko je glavnina prodaje na sami vrtnariji in tržnih prostorih.

▶ V zadnjem obdobju močneje širite tudi področje urejanja vrtov in dvorišč. To zahteva nova znanja. Širite poleg ponudbe tudi znanje z vsakim letom? Na kakšen način?

Majda in Emil s sinovi pred vzorčnim skalnjakom na vrtnariji

Majda med vedno aktualnimi pelargonijami

Tako je, z leti je naraščalo tudi povpraševanje po storitvah na terenu, kar je bilo nekako vzajemno z vključevanjem lesnatih rastlin v ponudbo (dreves, grmovnic). Tako zdaj večji del leta, vzporedno z delom na vrtnariji, namenimo terenskemu delu, kar je v zadnjih letih zahtevalo precejšnja vlaganja v mehanizacijo vrtnih strojev in opreme. S segmentom parkovnega vrtnarstva smo tako vstopili v urejanje zasebnih vrtov, brežin in tlakovanj dvorišč, hkrati pa nudimo podporo lokalnim skupnostim z vzdrževanjem določenih javnih površin. Urejanje okolice hiše zahteva vrsto različnih znanj, ki jih sproti dograjujemo na podlagi želja, je pa zaradi te raznolikosti del zadoščenje ob uspešno zaključenih projektih še toliko večje.

▶ **Pregovorno je v vrtnarijah največ intenzivnega dela spomladi. Verjetno je tudi pri vas tako. Kako delo razporedite skozi leto, kateri meseci od vas zahtevajo največ časa in truda?**

Na vrtnariji delo poteka skozi celo leto, glavnina prodaje rastlin pa med marcem in junijem ter v oktobru. Takrat potrebujemo dodatne pridne roke za čim bolj tekoče delo in poskušamo ustreči še tako zahtevnim željam, kar upamo, da nam vsaj v večji meri uspeva. Vzporedno smo prisotni tudi na vrtovih, tako da so za nas tisti meseci precej naporni, a polni energije.

▶ **Kako izbirate novosti, ki jih vsako leto ponudite svojim zvestim kupcem?**

Novosti skupaj določimo pod okriljem Profesionalne vrtnarske družbe, potem pa še vsaka vrtnarija določi svoj asortiman novitet preko uveljavljenih žlahtniteljev okrasnih rastlin. Nekatere izpolnijo pričakovanja in se potem obdržijo v nadaljnjih letih, spet druge so lahko bolj muhe enodnevnice.

▶ **Kako ste usklajevali delo in družino skozi leta, sploh na začetku, ko so bili otroci še majhni?**

Zanimivo se je vrniti nazaj v čas z mislimi in še sama se čudiva, kako nama je uspelo uspešno krmariti med vrtnarijo in družino ob štirih majhnih otrocih. Verjetno je bil glavni razlog za uspešno uskladitev predvsem to prepletanje druženja in dela, saj so bili tudi takrat bolj ali manj vsi dnevi povezani z vrtnarjenjem. Nam je pa ob nedeljah uspelo, da smo si vzeli čas tudi za sprostitev, zjutraj smo na hitro postorili potrebna dela na vrtnariji, potem pa se skupaj odpeljali raziskat kakšen nov kotiček Slovenije. Poleg oddiha na morju smo si vzeli tudi čas za izlet v tujino, seveda skoraj vedno v povezavi z obiskom vrtnarskega sejma ali vrtnarije.

▶ **Zdaj ste družinsko podjetje. Kako ste veselje do dela v vrtnarstvu prenesli tudi na svoje štiri sinove?**

Od sedmih redno zaposlenih imava trenutno zaposlene tri sinove, ki so vpeti v vse segmente, od same vzgoje in prodaje rastlin ter do storitev na terenu. Otrokom sva vrtnarjenje

Klemen v segmentu okrasne drevesnice

že od malih nog predstavila skozi igro in verjameva, da jim bodo prejete delovne navade dobra popotnica za življenje.

▶ **Dve desetletji ste vpeti v vse dobre in manj dobre lastnosti lastnega podjetja. Kako se je v teh letih spreminjal odnos države do podjetij, kot je vaše? Kaj mogoče v tem odnosu pogrešate in si želite, da bi se v prihodnje spremenilo?**

Predvsem manj nepotrebne birokracije in naloženih dodatnih obveznosti, ki navadno ne prinesejo prav veliko dodane vrednosti, temveč za podjetja pomenijo še dodatne obremenitve in posledično tudi večje stroške. A stremimo k pozitivnemu razmišljanju in svojo energijo usmerjamo v panogo, ki nas veseli.

▶ **Kako ste vrtnarji po Sloveniji povezani? Ste namreč tudi soustanovitelji Profesionalne vrtnarske družbe. Kako ta deluje, čemu je namenjena?**

Leta 2005 smo kot ustanovni člani pristopili k združenju Profesionalna vrtnarska družba, ki je namenjeno širšemu povezovanju vrtnarij z različnih koncev Slovenije. Večkrat letno so organizirani sestanki, sejmi, izobraževanja in podobno, kjer si lahko lastniki vrtnarij izmenjujemo mnenja ter izkušnje, hkrati pa skrbimo za skupno nabavo določenih repromaterialov. Najbolj znan in opazen produkt združenja za javnost je revija *Cvetje za poletje*, ki izide vsako pomlad, že 16. leto zapored, in je priljubljena tudi pri naših strankah.

▶ **Svet je letos ustavil novi koronavirus. Kako ste ga občutili pri vas in kako ste se nanj prilagodili?**

Precej zanimivo in turbulentno leto, še posebej v času, ko smo bili primorani za določen čas vrtnarije in cvetličarne zapreti in nismo vedeli, kako se bo vse skupaj odvijalo. Rešitve smo iskali v spletni prodaji, ki jo je pomagal vzpostaviti sin Gašper in se je izkazala za dobro odločitev. Opazili smo precej povečano povpraševanje po zelenjavnih sadikah in

Polni rastlinjaki med pomladno sezono

dišavnicah ter tudi po urejanju in načrtovanju vrtov. Slednje verjetno predvsem na račun tega, da so ljudje več časa preživeli doma in so si zaželeli spremembe okolice.

▶ Kot pravite, ste kapacitete za širjenje lastne proizvodnje za lokalni trg že skoraj dosegli. Kakšni so vaši cilji v bližnji in daljni prihodnosti?

Želimo postati še bolj prepoznavni, tudi zunaj lokalnega okolja, kot zanesljiv partner za urejeno okolico. Z združevanjem segmentov cvetličarstva, vrtnarstva in urejanja vrtov smo tako sposobni našim kupcem ponuditi popoln zeleni servis, kar bi radi vsako leto še nadgrajevali. Še posebej intenzivno zadnja leta vpeljujemo vedno bolj obsežno ponudbo lesnatih rastlin za vrtove (okrasne grmovnice, drevnina). Z novimi dobavitelji lahko oddajamo redna naročila in tako zelo hitro zadostimo željam strank, pa naj bo še tako posebno drevo ali grm.

▶ Klemen, je epidemija novega koronavirusa zvišala želje po samooskrbi tako visoko, da ste letos čutili večje povpraševanje po sadikah? Če da, ocenjujete, da se bo trend zviševanja nadaljeval?

Letos je bil na splošno trend samooskrbe v porastu, kar so zaznali praktično vsi pridelovalci zelenjavnih sadik in vrtnin. Trend pričakujemo, da bo skozi leta počasi naraščal, a verjetno ne tako skokovito kot leta 2020, ki ga je zaznamovala negotovost zaradi epidemije.

▶ Skozi študij ste v praksi spoznavali tudi vrtnarstvo v tujini. Kaj v primerjavi z videnim in doživetim pogrešate v Sloveniji oziroma bi radi pripeljali sem in kakšna je po vašem mnenju prihodnost vrtnarstva v Sloveniji?

Res je, imel sem priložnost pridobiti zelo zanimive izkušnje s področja vrtnarstva na Češkem, Nizozemskem in v Nemčiji. Slednja dva trga se zelo težko primerjata z razmerami v Sloveniji, saj pri vzgoji rastlin pretežno prevladujejo ogromna vrtnarska podjetja, ki se ukvarjajo le s pogodbeno veleprodajo rastlin v vrtne centre in trgovine. Pri nas je ta razpršenost malih družinskih vrtnarij za lokalni trg prava posebnost v evropskem merilu, kar je pretežno posledica samega reliefa in navad kupcev, ki precej bolj zaupajo vrtnarijam pri nakupu rastlin kot trgovinam in centrom (v nasprotju s severnejšimi državami). Je pa miselnost lastnikov takih tujih vrtnarij precej drugačna, bolj odprta in so veliko dovzetnejši za nova povezovanja med vrtnarji. Prihodnost vidim tudi v zelenjavnih sadikah in v trajnostni zasnovi rastlin, predvsem na področju okrasne drevnine, ki jo zadnja leta vztrajno vpeljujemo v ponudbo na vrtnariji.

▶ Kako sledite v domači vrtnariji evropskim in svetovnim trendom in kako težka je odločitev, katere v novih sezonah ponuditi tudi domačim kupcem?

Novitete so zelo pomemben dodatek k obstoječemu asortimanu, še posebej za zahtevnejše kupce, ki si želijo vsako leto zasaditi nekaj novega. Katere vključiti, se odločimo pred načrtovanjem sezone na vrtnariji, še vedno pa glavnino prodaje predstavljajo dobro znane vrste rastlin, ki jih ljudje poznajo in se jih ne bojijo zasaditi tudi v večjih količinah.

▶ Komu vse bi priporočali vrtnarjenje?

Prav vsakomur; za našo družino to predstavlja kruh in hkrati strast do zelene branže, za vsakega izmed vas pa zagotovo sprostitev po napornem delavniku in veselje do dela z rastlinami. Še posebej pomembno se mi zdi, da v delo na vrtu vključujemo najmlajše družinske člane, ki s tem pridobijo tudi spoštovanje do rastlin in narave ter pomembne delovne navade. Kdor pa ne želi preveč energije usmeriti v urejanje lastnega okrasnega vrta oz. nima dovolj časa, lahko pokliče našo ekipo in poskrbeli bomo za celovito prenovo okolice po vaših željah.

▶ Gospa Majda, ob koncu vsakega leta se ozremo nazaj na prehojeno pot in si postavimo cilje za prihodnje leto. Kako ste kot družina doživeli leto, ki je bilo zares posebno? Vas je še bolj povezalo? Česa si želite v letu, ki prihaja? Bi mogoče kaj sporočili vašim sovaščanom, bralcem *Vaščana*?

Letošnje leto si bomo dobro zapomnili vsi, a stremimo z optimizmom v prihodnost in upajmo na čimprejšnjo umiritev epidemioloških razmer. Naša družina se je zagotovo še bolj povezala in smo že polni novih idej za prihodnjo pomladno sezono, ko nameravamo resnično ustvariti »pravi cvetoči raj nad zeleno Poljansko dolino«. Radi bi se zahvalili prav vsakemu izmed vas, da nam omogočate, da sledimo svoji strasti do rastlin. Brez vas ne bi bilo nas in nadaljnje rasti, zato obljubimo, da se bomo še naprej in še bolj trudili za kakovost rastlin in vaše zadovoljstvo na vseh področjih. Veseli nas, da smo lahko vaši vrtnarji v teh prelepih hribih Poljanske doline. Hvala vam za pestrih, zdaj že 21 let in še na mnogo nadaljnjih! Ker je že mesec december, naj vam tudi zaželimo mirne in zdrave praznike v krogu najbližjih!

Pogovarjala se je Martina Kolenc.

Matija Debeljak – jezikoslovec, mecen, poslovni angel slovenstva

»Komú neznana je resnica, da so slavni možje in veliki dobrotniki le redko nasejani med narodi?«[1] je poved, s katero se začne življenjepis Matija Debeljaka v *Letopisu Matice Slovenske za leto 1871*. Slovenski glasnik je decembra 1867 v Celovcu priobčil novico: *»Dne 18. oktobra t. l. je umrl v Trstu g. Matija Debeljak, bivši gimnazijski profesor v Vidmu in je zapustil premoženje ktero se ceni blizu 70.000 gold. avstrijske veljave /.../«* in v nadaljevanju: *»To je rodoljub, da mu ga doslej med Slovenci še ni enacega.«*[2]

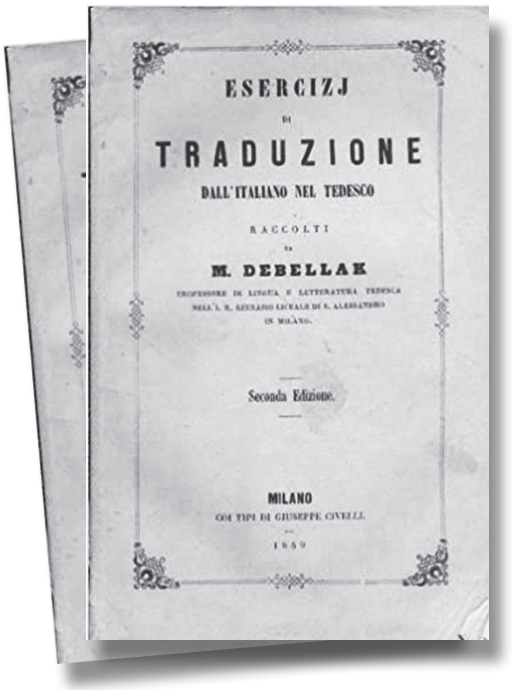
ESERCIZJ
DI
TRADUZIONE
DALL'ITALIANO NEL TEDESCO
RACCOLTI
DA
M. DEBELLAK
Seconda Edizione.
MILANO
COI TIPI DI GIUSEPPE CIVELLI.
1859

Drugi ponatis drugega učbenika Matija Debeljaka, ki je izšel leta 1859 v Milanu.

Kdo je bil mož, o katerem so ob smrti pisali vsi tedanji slovenski časniki? Kdo je bil mož, ki je živel tiho in neopazno ter je ob smrti vse svoje nemalo premoženje namenil razvoju kulture in izobraževanja?

Mladost

15. februarja 1807 je bil na Visokem 2, po domače v Karnišnk, rojen Matija Debeljak. Bil je najmlajši med sedmimi otroki Ignaca in Helene Debeljak (rojene Kos). Imel je tri brate, Franceta, Antona in Ignacija, ter tri sestre, Marijo, Uršulo in Katarino. Matija je prihajal s tedaj premožne kmetije in mu je bilo usojeno, kot je bilo v tistih časih v navadi, da bo kot najmlajši sin prevzel posestvo z mlinom. A življenjska pot ga je peljala drugam.

Mladi Matija naj bi bil »trd« za učenje in je zato ostal doma za pastirja. Po družinskem ustnem izročilu je pričel govoriti šele s štirimi leti.[3] Kot pastir je bil priden in je ljubil samoto. Rekli so, da je bil »pust«. Šele po nasvetu brata Franceta so Matija poslali v šolo. Sprva kot enajstletnika v normalko v Škofji Loki, kjer se je izkazal za dobrega učenca. Leta 1822 je, star že 14 let, opravil prvi letnik gimnazije v Ljubljani. Dosegel je izvrsten uspeh. Drugi letnik je leta 1823 zaključil z le dobrim uspehom, za tretji letnik pa ljubljanska gimnazija nima zapisov. Tretji letnik je opravil v Kopru, kjer je poučeval njegov brat France. V Kopru je dosegel odličen uspeh pri vseh predmetih. Leta 1825 se je vrnil v Ljubljano in naredil četrti in peti letnik zopet z izvrstnim uspehom. V petem letniku je dobil ponudbo za poučevanje in je tako predčasno zaključil izobraževanje. Gimnazija je takrat namreč obsegala šest letnikov, nato pa sta sledili še dve leti liceja.

Matija je ves čas šolanja finančno podpiral brat France Debeljak, ki je bil rojen 30. oktobra 1785. France je bil po končani gimnaziji in liceju v Ljubljani postavljen za učitelja najprej v Ljubljani, potem v Gorici, leta 1819 pa je bil imenovan za stalnega učitelja nemščine v Kopru. Umrl je leta 1828, star le 43 let. Bil je poročen in je imel dve hčeri.

Opravljanje službe domačega učitelja v Milanu ter nadaljnje šolanje

V prvi polovici 19. stoletja je takratno Avstrijsko cesarstvo obsegalo tudi severni del današnje Italije, Lombardijo in Benečijo. Avstrija je v te dežele načrtno pošiljala avstrijske uradnike z namenom utrjevanja svoje oblasti. Med uradniki je bilo precej izobraženih Slovencev. Zelo visoko so se povzpeli trije bratje Lavrin iz Vipave. Najbolj znan med njimi je Anton Lavrin, ki je bil avstrijski generalni konzul v Egiptu. Za svoje uspehe in zasluge ga je avstrijski cesar Ferdinand I. povzdignil v viteza ter mu podelil Red železnega venca. Dandanes Narodni muzej v Ljubljani po njegovi zaslugi hrani egipčansko zbirko, ki obsega več kot dvesto artefaktov.[4]

Najmlajši brat Janez Lavrin, doktor zdravilstva, je bil v Milanu vodja živinozdravstva ter je mlad umrl. Najstarejši med brati pa je bil Jožef Lavrin, dvorni svetovalec in *»predstojnik cesarsko kraljeve kervave sodnije v Milanu«*[5] – danes bi ga imenovali predsednik sodišča. Jožef Lavrin je mladega

1 *Letopis Matice Slovenske za leto 1871*. Natisnil J. Blaznik 1872. Ljubljana, stran 3.
2 *Slovenski glasnik*. Letnik X, št. 21. Celovec, 1. december 1867, stran 367.
3 Zapiski Ivice Demšar, rojene Debeljak, Visoko 2.
4 Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Anton_Lavrin.
5 *Kmetijske in rokodelske novice*, letnik 3, št. 27., 2. 7. 1845.

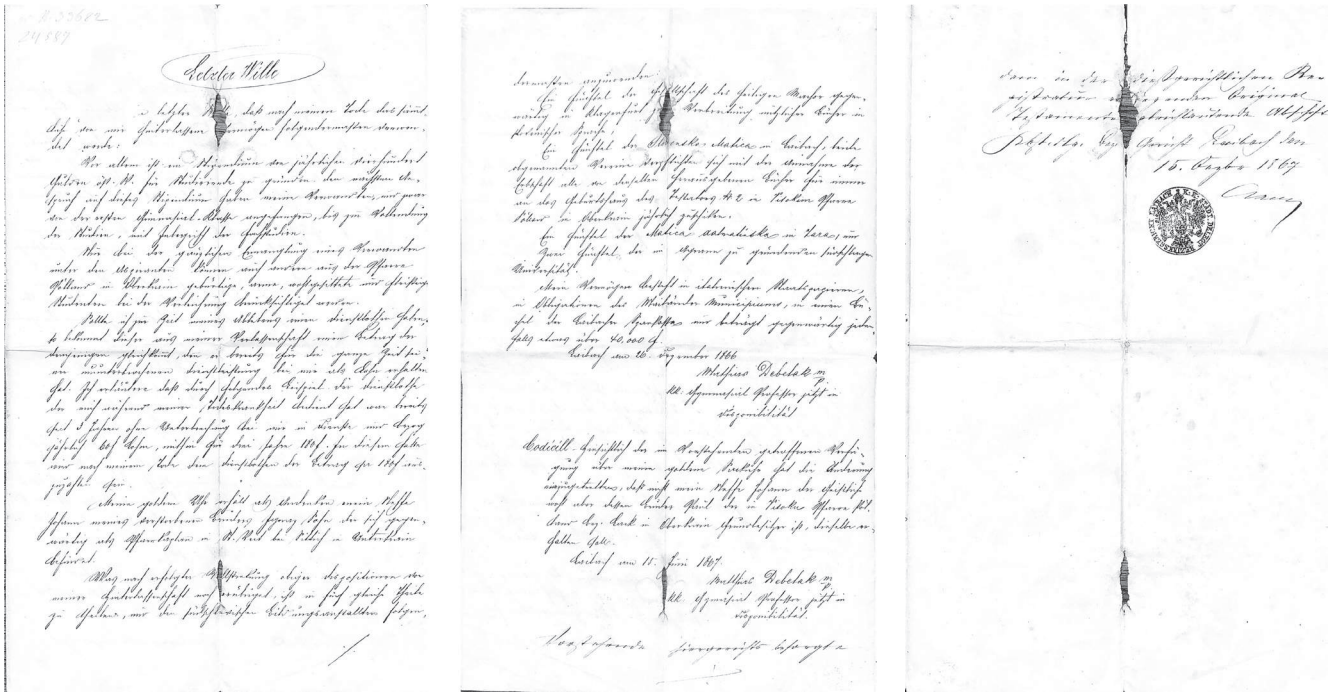

Oporoka Matija Debeljaka, sestavljena 26. 12. 1866 s popravkom 15. 6. 1867

Matija povabil v Milano kot domačega učitelja, saj je Matija izvrstno obvladal nemščino in italijanščino.

Na kakšen način je Matija prišel v stik z Lavrinovimi, ni znano. Zelo verjetno je bil posrednik njegov brat France. Vedeti je treba, da so se tedanji slovenski izobraženci med seboj poznali, saj jih tudi ni bilo veliko. France Debeljak je bil v letih 1813–1814 profesor Matija Čopa[6] v Ljubljani. Matija Čop in Matija Debeljak sta kasneje postala prijatelja in znano je, da je Matija Debeljak posredoval, da je brat Matije Čopa, Janez Čop, po njegovem odhodu dobil službo učitelja[7] pri Lavrinovih.

Matija je več let opravljal službo domačega učitelja Lavrinovih sinov. Z njimi in s celotno družino je spletel tesne prijateljske vezi. Poleg poučevanja se je Matija učil tudi sam. V Milanu je dokončal šesti letnik gimnazije in licej (sedmi in osmi letnik gimnazije) ter opravil profesorski izpit.

Kmalu po končanem študiju je postal profesor nemščine na gimnaziji v mestu Sondrio severno od Milana. Po nekaj letih so ga prestavili na gimnazijo v bližnji Como, vendar tam ni dolgo ostal. Zaprosil je namreč za profesuro nemščine na cesarskem liceju v Benetkah. Ministrstvo za šolstvo na Dunaju je prošnji ugodilo.

Tri leta je bil profesor na liceju v Benetkah. Pretekla poznanstva, prijateljstva, pa tudi boljše možnosti za zaslužek so ga zvabile nazaj v Milano. Postal je profesor nemščine na cesarskem liceju Porta nuova v Milanu. Hkrati pa je opravljal še delo domačega učitelja za premožne milanske družine.

Profesor nemščine v Milanu

V času službovanja v Milanu je spisal učbenik za poučevanje nemščine: »*Ausgewählte Stücke aus deutschen Prosaikern, zu Sprachübungen für Italiener bearbeitet von Mathias Debellak, Professor der deutschen Sprache und Literatur am k.k. Lyceum in Porta Nuova zu Mailand – Mailand bei Johann Meiners und Sohn, 1842.*« Prvi natis knjige je imel 197 strani. To delo je postalo priljubljeno med profesorji nemščine in je bilo vpeljano v vse beneške in lombardijske gimnazije ter liceje. Učbenik je bil večkrat ponatisnjen in popravljen. Četrti, največji popravek, je Matija Debeljak uredil 15 let po izidu prve verzije. Skupno je bilo izdanih šest ponatisov. Med italijanskimi profesorji je bila knjiga cenjena še dolgo po Matijevi smrti.

Po uspehu prve knjige se je takoj lotil naslednje. Leta 1843 je izdal delo v obsegu 103 strani: »*Essercizi di traduzione dall' Italiano nel Tedesco, raccolti da M. Debellak, professore di lingua e letteratura tedesca nell' i.r. liceo di Porta Nouva e nell' i.r. ginnasio di Brera in Milano – Milano, tipografia e libreria di Giuseppe Redaelli, 1843.*« Tudi to delo je bilo uspešno, a manj kot prvo. Drugi natis je bil izdan 16 let po prvem.

Leta 1846 je sledilo še tretje delo v obsegu 261 strani: »*Manuele della lingua tedesca ad uso degli Italiani da M. Debellakm professore di lingua e leteratura tedesca nell' i.r. liceo di Porta Nuova e nell' i.r. ginasio di Brera in Milano.*« Učbenik je doživel dva ponatisa in popravka, zadnjega leta 1854.

Sodobniki so Debeljakova dela ovrednotili kot *»dela bistroglavga jezikoslovca, ki ni le natanko poznal pravila obeh jezi-*

6 Dostopno na: https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi167508/.
7 Dostopno na: https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi170215/.

kov, nemškega in italijanskega, ampak kteri je tudi pri vsakej priliki vestno primerjal drugega k drugemu«.[8] Njegova dela so mu prinesla tudi zajeten dobiček.

Učbeniki nemškega jezika, ki jih je sestavil Matija Debeljak, so našli mesto tudi v zborniku *Die Sprachen des Nachbarn*, ki ga je izdala Univerza v Bambergu leta 2018.[9]

Prelomno leto 1848 in nemiri v Italiji

Ko se je bližalo prelomno leto 1848, se je v severni Italiji stopnjevalo nezadovoljstvo z avstrijskim vladanjem. Leta 1848 je Kraljestvo Sardinije vkorakalo v Lombardijo in s tem začelo prvo vojno za neodvisnost Italije, ki je trajala od 23. marca 1848 do 24. marca 1849. Na začetku je bila avstrijska vojska prisiljena v umik v Benečijo in na Tirolsko. To je pomenilo tudi umik državnega aparata Avstrije. V teh razmerah je iz Milana pobegnil tudi Matija Debeljak. Pobegnil je najprej proti severu, v Švico, nato pa naprej v Avstrijo in na Dunaj, od koder se je vrnil na Kranjsko. Avstrijski vojvoda Radetzky je marca 1849 uspešno premagal italijanske upornike in ponovno vzpostavil avstrijsko vlado v severni Italiji.

Vrnitev v Milano

Že jeseni 1848 se je tako tudi Matija Debeljak lahko vrnil v Milano. Spet je prevzel službo profesorja nemščine, a tokrat na gimnaziji in liceju svetega Aleksandra. Tu se je doživljenjsko spoprijateljil z ravnateljem zavoda, Ivanom Veladinijem. V drugem obdobju bivanja v Milanu se je Matija manj udejstvoval v družbenem življenju. V zadnjih letih življenja je povedal, da se ni strinjal z načinom vladanja avstrijske monarhije. Ta je po njegovem mnenju na oblast postavljala ljudi, ki jim ni bilo nič sveto in so bili za nekaj denarja pripravljeni storiti vse. Teh pokvarjenih krogov se je Matija izogibal v največjem loku. Paziti je moral na vsako besedo. Izbral si je le malo prijateljev, s katerimi je govoril odkrito. Matija je bil že pred tem zamišljen in tih, zapletene razmere pa so ga pognale v še večjo osamo.

Poleg službe profesorja je tudi tedaj deloval kot domači učitelj premožnih družin v Milanu. Med izobraženimi krogi je bil dobro poznan. Takrat je v Milanu bival nadvojvoda Maksimilijan (mlajši brat cesarja Franca Jožefa, kasneje cesar v Mehiki, kjer je bil tudi usmrčen). Milansko plemstvo se mu je želelo priljubiti in je zato svojo mladino učilo nemščine. Tako je naneslo, da je znani profesor Debeljak začel poučevati tudi številne plemiške otroke. Za uro zasebnega poučevanja je prejel po en cesarski cekin – ne v papirju, ampak v zlatu.[10] Poleg tega se je ukvarjal tudi z izboljšavami svojih učbenikov. Obdobje bivanja v Milanu je bilo za Matija s slovstvenega in ekonomskega vidika najplodnejše.

Druga vojna za italijansko neodvisnost

Leta 1859 je izbruhnila druga vojna za italijansko neodvisnost. V bitki pri Magenti je bila avstrijska vojska poražena in bila prisiljena Lombardijo prepustiti Franciji, ki jo je podelila Kraljevini Sardiniji. Tako je moral Matija Debeljak po 33 letih za vedno zapustiti Lombardijo in Milano. Sprva se je vrnil v Ljubljano in nato na Dunaj. Takratni avstrijski minister za šolstvo mu je želel dodeliti ravnateljstvo ljubljanske realke. Matija je to službo zavrnil z izgovorom, da je prestar in ne pozna dobro razmer na Kranjskem. Prijatelju je razložil, da ponujene službe ni sprejel, ker ni mogel hkrati služiti dvema gospodarjema – slovenskemu narodu in ponemčevalnim Avstrijcem. Zaprosil je raje za službo v Benetkah. Benetke je dobro poznal in tam je imel prijatelja Ivana Veladinija, ki je prav tako moral zapustiti Lombardijo ter postal ravnatelj c.-kr. višje realke in mornarske šole v Benetkah.

Selitve in bolezen

Izkazalo se je, da so bile v Benetkah zelo neugodne družbene razmere. Italijani so bili nastrojeni proti vsemu, kar je bilo avstrijskega. Vlažno morsko vreme je neugodno vplivalo na Matijevo zdravje, ki so ga načela že leta trdega dela v Milanu. V Benetkah ga je prvič začelo resneje opominjati. Kmalu je zaprosil za službo na gimnaziji v Vidmu (Udine). Ministrstvo za šolstvo na Dunaju je prošnji ugodilo.

Na žalost tudi v Vidmu ni našel miru. Njegovo zdravje je bilo vse slabše. Leta 1863 je resno zbolel na grlu, kot navaja vir,[11] v resnici je zbolel za tuberkulozo. Zdravnik dr. Marzuttini je Debeljaka na videz popolnoma pozdravil. Zaradi ugodnega podnebja je začel pogosto obiskovati Gorico, kjer se je z veseljem srečeval z rojaki Slovenci. Ko ga je neki znanec vprašal, zakaj je prišel v Gorico, mu je rekel: »*Prišel sem samo, da vidim svoje rojake Slovence in zopet slišim preljubi slovenski jezik govoriti.*«[12]

Vrnitev na Kranjsko

Leta 1866 se je Italija podala v tretjo vojno za neodvisnost. Avstrija je v njej izgubila Benečijo in s tem vse ozemlje v Italiji. Debeljak se je takrat za kratek čas preselil v Gorico. Jezilo ga je in zelo težko je prenašal veliko število priseljenih italijanskih uradnikov, ki so pod avstrijsko vlado v zameno za dobre službe zatirali lastni italijanski narod. Zaradi njih se je želel preseliti nazaj domov na Kranjsko. Bolj domača Škofja Loka se mu je zdela preveč odročna, Kranj pa preveč dolgočasen. Izbral je Ljubljano. Stanoval je v Smoletovi hiši na Celovški cesti. Finančno je podpiral narodna društva in se z darili udeleževal raznih narodnih dogodkov. Med drugim je bil tudi mecen Frana Levstika. Narodno gibanje mu je v zadnjih letih življenja postalo glavno veselje. Tožil je, da se prav v Ljubljani to gibanje prepočasi razvija.

8 *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu za prestopno leto 1876*; stran 180.
9 *Die Sprachen des Nachbarn*. Helmut Glück (Hg.). University of Bamberg Press, 2018.
10 *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu za prestopno leto 1876*; stran 196.
11 Prav tam; stran 187.
12 Prav tam; stran 186.

Vrnitev bolezni in smrt

Po štirih letih od navidezne ozdravitve se je Matiju v Ljubljani, poleti 1867, zdravstveno stanje poslabšalo. Vrnila se je stara, nikoli do konca ozdravljena tuberkuloza. V upanju na blažje podnebje in boljše počutje se je preselil v Trst. Tja ga je vleklo poznanstvo z mladim rojakom iz Poljan,[13] profesorjem na državni gimnaziji, Janezom Jesenkom, in prijateljstvo z Veladinijem, ki je skupaj z avstrijsko upravo odšel iz Benetk. Najel je stanovanje pri družini Fendler na Ulici sv. Frančiška (Via San Francesco) številka 12. Na žalost mu ni preostalo dosti časa. Bolezen je napredovala in ga oslabila do te mere, da zadnjih dvanajst dni ni več zmogel vstati iz postelje. Zdravili so ga različni zdravniki, a brez uspeha. Obiskovali so ga prof. Janez Jesenko, Maks Pleteršnik (slovenski jezikoslovec) ter Janez Veladini skupaj s svojo sestro Jožefo Veladini.

Sprva so (za plačilo) zanj skrbeli Fendlerjevi, a v zadnjih tednih so ga ti hudo zanemarili. Zanj so skrbeli le še prej omenjeni znanci. Janezu Jesenku je v zadnjih dneh tožil, kako so ga Fendlerjevi kljub plačilu zapustili. Zato je iz oporoke izbrisal nagrado 180 goldinarjev, ki jim jo je sicer po svoji smrti namenil. Za nameček so mu Fendlerjevi dva dni pred smrtjo odpovedali gostoljubje in je preko prijateljev začel iskati drugo nastanitev, ki pa je ni potreboval, ker je prej umrl.

Njegov introvertirani značaj ter razmere v milanski družbi, ki so terjale previdnost, če si hotel obstati na izpostavljenem profesorskem mestu, so verjetno razlog, da je vse življenje ostal samski. Obžalovanje takšne usode je na glas izrazil svojemu poljanskemu rojaku in prijatelju Janezu Jesenku v zadnjem tednu svojega življenja v Trstu.

Zadnje pismo je dan pred smrtjo spisal prijatelju Veladiniju ter mu predal odgovornost za pogreb in dediščino. V noči s 17. na 18. oktober 1867 je Matija Debeljak umrl. Dne 21. oktobra je bil pogreb. Imel je sijajen sprevod z vsemi duhovniki fare sv. Antona. Družinsko izročilo pravi, da so ob pogrebu v Trstu zvonile vse cerkve, samega pogreba pa se je udeležila le peščica ljudi.[14]

Pokopan je na pokopališču sv. Ane v Trstu. Pleteršnik in Jesenko sta sestavila nagrobni napis v slovenskem jeziku. Po Veladinijevem zatrjevanju kamnosek na nagrobnik ni želel vklesati slovenskega besedila. Nagrobni napis je tako sestavil Janez Veladini v italijanščini.

Eterno riposo
a Matia Debellak

I.R. Professore gimnas.
nato nel 15. Febrajo 1807
morto nel 18. Ottobre 1867
insegno lingua e letteratura tedesca
in Como, Venezia, Milano ed Udine
E aequisto la stima, l' amore
dei molti sui scolari, che all' infausto
annunzio compiangeranno la perdita di
uno zelante dotto ed dnesto Professore
Il Signore conceda
la pace dei agiusit a lui
che visse sempre fedele
ala Religione cattolica[15]

Matija in slovansko gibanje

Matija Debeljak ni napisal nobene knjige v slovenskem jeziku, kar pa ne pomeni, da ni bil narodno zaveden. Kupoval je vse knjige, ki so izšle v slovenščini, in bil je naročen na vse slovenske časopise. Prav tako je finančno podpiral vsa slovenska narodna društva. Član Družbe sv. Mohorja je postal zelo zgodaj in bil je ustanovni član Matice Slovenske. Ob tej včlanitvi ji je namenil 240 goldinarjev. Za primerjavo – osebni prispevek cesarja Franca Jožefa Slovenski matici je bil 500 goldinarjev.[16] Finančno je podpiral mlade slovenske izobražence.

Danes si težko predstavljamo razmere, v katerih je odraščal in živel Matija Debeljak. Slovenski jezik je bil v šolah prepovedan. Uradni jezik je bil nemščina. Nemščino je govo-rilo uradništvo, meščanstvo in izobraženstvo. Slovensko so se med seboj pogovarjali kmetje in podeželani. Iz virov, ki so nam na razpolago, je očitno, da je z leti Matija vse bolj spoznaval sprevrženost avstrijske politike tako v Lombardiji in Benečiji, kjer je služboval, kot tudi doma na Kranjskem. Z leti se je v njem izoblikovala jasna narodna zavest, ki se najradikalneje odraža v njegovi oporoki ter ob tem, komu je razdelil svoje zajetno premoženje. Avstrijska država je imela v tistem obdobju razvejano vohunsko mrežo, ki je ves čas preverjala tudi lojalnost svojih uslužbencev. Od tod verjetno njegova zagrenjenost, ki jo avtor življenjepisa, objavljenega leta 1876 v *Mohorjevem koledarju*, navaja za njegovo milansko obdobje. Nisva prepričana, ali bi bil Matijev delodajalec navdušen nad njegovo intimno opredelitvijo za podporo slovanski ideji.

13 Prav tam; stran 188.
14 Zapiski Ivice Demšar, rojene Debeljak, Visoko 2.
15 *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu za prestopno leto 1876*; stran 191. Prevod: Večni mir Matiju Debeljaku, c.-kr. gimnazijskemu profesorju, rojenemu 15. svečana 1807, umrlemu 18. oktobra 1867. Učil je nemški jezik in slovstvo v Komu, Benetkah, Milanu in Vidmu ter si pridobil spoštovanje in ljubezen premnogih svojih učencev, ki bodo na nesrečno poročilo obžalovali izgubo marljivega učenjaka in poštenega profesorja. Bog daj mir pravičnih njemu, ki je vedno živel zvest katoliški veri.
16 Dostopno na: http://www.slovenska-matica.si/iz-zgodovine/.

Matija se je verjetno že med poučevanjem pri Lavrinovih v Milanu navzel slovenske narodnostne zavesti. Lavrinovi so, čeprav so bili eminentni državni uslužbenci monarhije, nudili mesto srečevanj novo nastajajoče slovenske inteligence in naprednih gibanj. Matija Debeljak se je prav pri Lavrinovih spoznal in spoprijateljil z Matijem Čopom. Med njima se je razvila živahna korespondenca. NUK v rokopisni zbirki hrani 13 pisem, ki jih je Matija Debeljak pisal Čopu. NUK hrani tudi korespondenco med Matijem Debeljakom in Franom Levstikom. Matija Debeljak, čeprav germanist in romanist po izobrazbi, se je navduševal nad vsemi slovanskimi jeziki. Proučeval jih je in se ukvarjal s še tako suhoparnimi jezikovnimi vprašanji. Poznal je slovnico Dobrovskega (Josef Dobrovsky – češki duhovnik, jezikoslovec in slavist; utemeljitelj slavistike), Kopitarjevo *Glagolita Clozianus*, Miklošičeve spise[17] itd. Kupoval je vse slovenske knjige in časopise. Gmotno je podpiral slovenske dijake in študente. Svojemu nečaku Janezu Debeljaku, ki je bil župnik v Predvoru, je naročil, naj mu piše samo v slovenskem jeziku, *»češ, da se sam bolj in bolj izuri v njem«*.[18]

Zapuščina

Matija Debeljak je napisal dve oporoki. Prvo 26. decembra 1866 s popravkom 15. junija 1867, drugo pa je nekaj dni pred smrtjo po nareku pisal prof. Janez Jesenko in je Debeljak ni podpisal. Po smrti so se ravnali po drugi. Prva oporoka je še danes na Visokem in jo hranimo v družinskem arhivu.

Ob smrti je Matija Debeljak zapustil nezanemarljivo bogastvo. Sama plača profesure niti ni bila velika. Veliko je zaslužil z zasebnim poučevanjem, knjigami in trgovanjem z državnimi dolžniškimi papirji. Poskusil je tudi s posojanjem denarja za obresti, a le dokler ga ni neki milanski trgovec opeharil za 3000 goldinarjev. Zelo očitno je, da so se mu ob tej izkušnji »Lahi« zelo zamerili. Zapuščina Matija Debeljaka je na osnovi inventarnega zapisnika v Trstu znašala 70.618 goldinarjev in 35 krajcarjev, vključno z 2000 goldinarji gotovine v zlatu. Sodnija v Ljubljani je v izračunu vrednosti odkrila napako, tako da je vrednost premoženja na koncu znašala 48.408 goldinarjev, kar je verjetno pravi znesek. Po raznih odbitkih, stroških in davkih ob smrti je od premoženja ostalo 29.398 goldinarjev.[19]

Med odbitke je vštetih tudi 6000 goldinarjev »istine« glavnice, ki jo je v upravljanje dobilo mesto Ljubljana za namene štipendije za bodoče dijake/študente iz domače hiše z Visokega št. 2. Denar je bil dan kot posojilo mestu Ljubljana s 5,5-odstotnimi letnimi obrestmi, od katerih je bilo 5 % izplačanih štipendistu, 0,5 % pa za uradovalne stroške.

Štipendija je torej znašala 300 goldinarjev letno in je tekla od prvega letnika gimnazije do zaključenega študija. V primeru, da domačih dijakov ni bilo, se je štipendija podelila drugim pridnim dijakom iz župnije Poljane. S tem denarjem se je bolj ali manj uspešno šolalo kar nekaj naših prednikov. Eden med njimi, Lojze Debeljak, je zasedal pomembno sodniško službo na Kasacijskem sodišču v Zagrebu v času Kraljevine SHS. Ustanova je med zgodovinskimi homatijami 20. stoletja poniknila in trenutno njen status ni znan.

Da bi dobili predstavo, za kakšno premoženje je šlo v zapuščini po Matiju Debeljaku, ga primerjajmo z vrednostjo nakupa Dvorca Visoko, ki ga je od Antona Hafnerja leta 1893 (26 let po Matijevi smrti) kupil dr. Ivan Tavčar. Zanj je plačal 24.070 goldinarjev. Posestvo je takrat obsegalo vse danes znane stavbe in 73 ha zemljišč, njiv, travnikov ter gozdov.[20] Vladimir Ahlin v svoji knjigi *Vrnitev*[21] navaja, da je nakup gostilne Premetovc leta 1884 njegove prednike stala 200 goldinarjev. Za primer navajava še vrednost premoženja oziroma vrednost rojstne kmetije Matija Debeljaka, Visoko 2, ki je zapisana v uradnem dokumentu, imenovanem Ubožni list – Armutszeugnis bezw. Vermögens-Ausweis[22] (danes bi rekli potrdilo o premoženjskem stanju), izdanem leta 1897. Celotna kmetija z zemljišči v obsegu okrog 50 ha, vključno z zgradbami, je bila po tem dokumentu vredna 3525 goldinarjev in 60 krajcarjev.

Kar je preostalo denarja po odbitkih, se ga je po oporoki delilo na petine; vsaka petina je bila vredna približno 6000 goldinarjev. Po eno petino so tako prejeli Mohorjeva družba v Celovcu, Slovenska matica in Matica dalmatinska v Zadru, dve petini pa je prejelo Vseučilišče v Zagrebu. S sprejetjem tega denarja sta se Mohorjeva družba in Slovenska matica morali zavezati, da bosta za vedno pošiljali vse izdane knjige v njihovih družbah v Debeljakovo rojstno hišo, na Visoko 2. Slovenska matica se je te zaveze zvesto držala do izbruha prve svetovne vojne, Mohorjeva družba pa je na zavezo pozabila že prej. Družba sv. Mohorja in Matica Slovenska sta zahtevali sprejeti dediščino v državnih dolžnih pismih, za katera sta ob vnovčitvi prejeli vsaka 8243 goldinarjev.

Da so navedene ustanove zapuščino tudi dejansko prejele, je razvidno iz zahvalnih življenjepisov o Matiju Debeljaku, ki sta jih objavili tako Slovenska matica v svojem *Letopisu* (1871) kot Mohorjeva družba v Celovcu v *Mohorjevem koledarju* (1876). Prav tako so se našle zahvale in navedbe o prejeti dediščini Vseučilišča v Zagrebu in Matice dalmatinske v Zadru.

V oporoki je Matija zapustil še nekaj predmetov. Nečaku Pavlu Debeljaku, takratnemu gospodarju na Visokem, je zapustil zlato žepno uro z zlato verižico. Sestri Katarini je zapustil nekaj srebrnine in kovance, ki mu jih je v mladosti dala mati itd. Zanimivo je, da je bil prav leta 1867 na

17 *Koledar Mohorjeve Družbe v Celovcu za prestopno leto 1876*; stran 192.
18 *Letopis Matice slovenske za leto 1871.* Natisnil J. Blaznik 1872. Ljubljana; stran 8.
19 *Koledar Mohorjeve Družbe v Celovcu za prestopno leto 1876;* stran 195.
20 *Loški razgledi,* letnik 1969, številka 1. Inž. Pavle Hafner. Začetek in konec visoških Kalanov.
21 Vladimir Ahlin. *Vrnitev.* Ljubljana, 2020, stran 13.
22 Ubožni list – Armutszeugnis bezw. Vermögens-Ausweis za leto 1897. Družinski arhiv, Visoko 2.

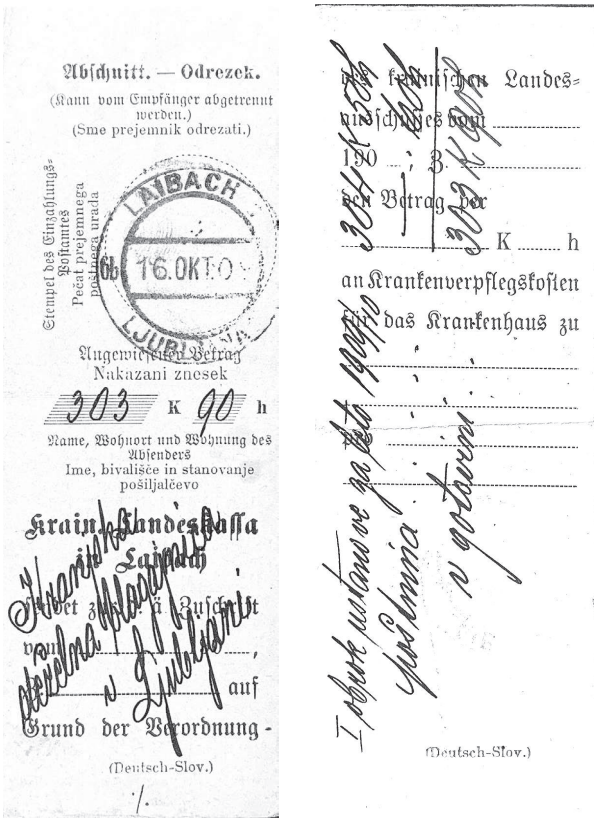

Odločba ljubljanskega magistrata o dodelitvi štipendije iz ustanove Matija Debeljaka njegovemu sorodniku Alojzu Debeljaku, ki je na Dunaju študiral pravo.

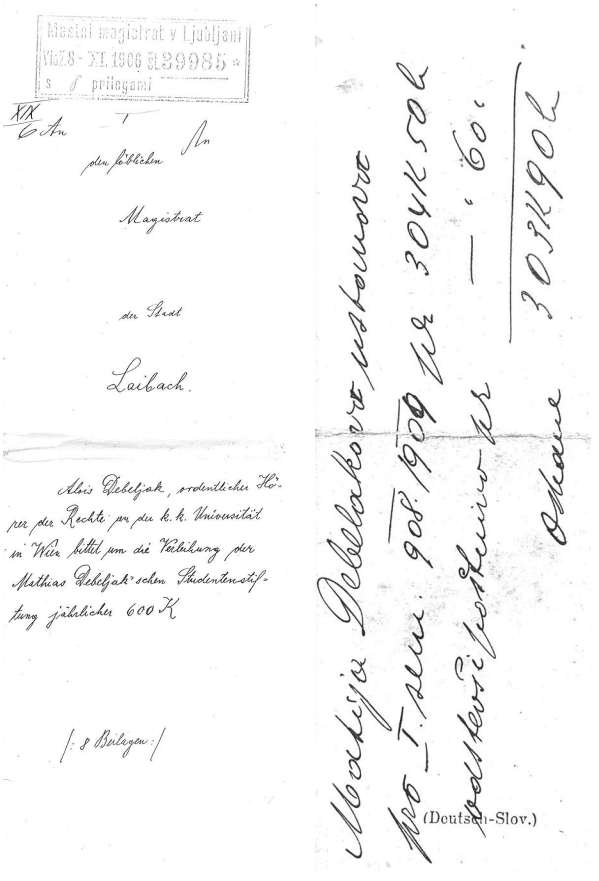

Nakazilo prvega obroka štipendije za prvi semester študijskega leta 1908/1909 v višini 304 kron in 50 helarjev

domačiji Visoko 2 zgrajen nov obokan hlev, ki so ga zgradili furlanski zidarji.

Čeprav je Matija delal in živel na področju Lombardije in Benečije, se je pogosto vračal v rodni kraj. Posestvo je podedoval starejši brat Ignacij. Doma je živela še mati Helena, ki jo je imel Matija izjemno rad. Ko je bil doma, je vedno zahteval, da je bilo za mater primerno poskrbljeno. Po materini smrti je še vedno obiskoval dom. Gospodar in edini še živeči brat Ignacij je umrl leta 1848, star le 46 let. Po tem se je Matija v domači kraj le še redkokdaj vrnil. Ob priliki je obiskoval sestro, ki je bila poročena z mežnarjem bližnje cerkve sv. Volbenka.

Zaključek

Matija Debeljak je s svojo oporoko izdatno pomagal slovenskim in slovanskim kulturno-izobraževalnim ustanovam ob samem začetku njihovega delovanja. Kot zanimivost naj navedem, da v času Matijeve smrti Vseučilišče v Zagrebu (sedanja Univerza v Zagrebu), ki je prejelo glavnino denarja iz zapuščine, sploh še ni bilo ustanovljeno. Podpis za ustanovitev je cesar Franc Jožef dal šele leta 1869, uradno pa je bilo vseučilišče odprto leta 1874.[23]

Kako odmevna je bila njegova oporoka v slovenskem prostoru, priča objava v *Slovenskem gospodarju*, št. 33 z dne 28. novembra 1867, kjer je na naslovnici časopisa velik naslov: »Društvo sv. Mohorja in Debeljakova zapuščina«.[24] Nikjer v nadaljevanju omenjene številke časopisa ni nobene novice v zvezi z zapuščino. Prav tako je v 34. številki *Slovenskega gospodarja* objavljen le velik naslov, s tem da je v besedilu na prvi strani časopisa na Mohorjevo družbo naslovljena zahteva, *»da se narodna tiskarna ustanovi«*, ker, kot piše v nadaljevanju, ima *»zdaj /.../ Mohorjevo društvo v zapuščini nevmrlega Debeljaka zaklad, s kterim se lahko tega podvzetja precej loti sebi in celemu narodu korist«*.[25]

Avtorja biografije v *Mohorjevem koledarju* za leto 1876 je Matija osebno zelo dobro poznal. Kot avtor je podpisan »Gorenjski rodoljub«, v nekaterih drugih virih je kot avtor te biografije naveden prof. Janez Jesenko,[26] kar je zelo verjetno prava informacija. V biografiji je avtor opisal, na kakšen način je Matija Debeljak prišel do premoženja in kako je znal denar »prav obrniti«, da mu je prinašal obresti. Očitno je, da je tudi z zadnjo naložbo v življenju stavil na pravega konja in da je denar, naložen v izobraževanje in kulturo, prinesel in še prinaša dobre obresti.

Zapisala
Matija in Matej Demšar

23 Dostopno na: http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/sveuciliste-jucer-danas-sutra/povijest-sveucilista/.
24 *Slovenski gospodar,* št. 33. Maribor, 28. 11. 1867.
25 *Slovenski gospodar,* št. 34. Maribor, 5. 12. 1867.
26 *Primorski slovenski biografski leksikon:* 4. snopič Čotar-Fogar, 1. knjiga. Goriška Mohorjeva družba, 1977.

Naj salonar bo al‘ škorenj, s tem, kar je, je zadovol‘en

Portret Pavrovega Janeza (1921–2010) v besedi in sliki

Šoln sam si ne izbira, iz česa rad bi bil nar‘jen,
kakšna bo njegova mera, če bo črn, bel, rumen.
Naj salonar bo al‘ škorenj, s tem, kar je, je zadovol‘en,
si, kar si, to ni sramota, nisi sam kriv … da si šoln.

(I. Mlakar)

Ne zgodi se pogosto, da tistemu, ki naj bi zapisal spomine enega od sokrajanov, ki ga že več kot desetletje ni med nami, v roke polože zapisane dogodivščine, ki jih je pisala taista roka, o kateri bo tekla beseda. Z namenom, da bi njegovi potomci in sorodniki v naročje dobili drevesno vejico osebne zgodovine, ob kateri bi bolje in lažje spoznavali tudi same sebe, je Pavrov Janez v 84. letu življenja zapisal svoje spomine. Slog pisanja na sedemnajstih straneh je skoraj tako zgovoren kot dogodivščine, ki so ujete vanj. Nepopisna vedrina, dobrotljivost, pogum, iskrenost in neskončno zaupanje v to, da bo usoda dobra z njimi. S spomini namreč. Njihovim rojevanjem, odraščanjem in zorenjem v poznih človeških letih. Pogled mladega poljanskega vojaka, prežet s slutnjo trinajste postaje križevega pota, ves čas zre skozi daljnogled optimizma daleč nazaj proti domačiji Na Logu. Zdi se, kot bi skozi zgodbe sem in tja spremljali Haškovega *Dobrega vojaka Švejka*, ki v vrtincu med seboj prepletajočih se front vedno znova ostaja zvest sebi in svoji svetinjici okoli vratu.

Janeza Lavtarja, poznanega kot Pavrovega Janeza z Loga, se večkrat spomnim na svoji poti do Loke, ko uprem pogled na levo brežino ob glavni cesti. Tam raste stara jablana. Vztraja v tistem bregu kot gospodar minulega rodu, ki je skrbno obkosil vsako skalo, ki je svoje mesto našla na njem. Breg je še danes strm in še vedno je lepo »porihtan«, z njim pa tudi domačija in vse hišice, ki so se iz enega gnezda razrasle po brežini.

Janez se je rodil spomladi leta 1921 kot sedmi otrok Ignacu in Mariji Lavtar (pri Vrbanc). Potem ko na kratko opiše življenja svojih sorojencev, lastno življenjsko zgodbo vpelje z besedami: »*Sedaj pa ostajam še jaz. O sebi bom gotovo največ napisal, ker sem bil zmeraj zraven, kadar se je z menoj kaj dogajalo.*«

Rojen je bil v obdobju, ko je vojna stiska malce razrahljala svoj strupeni ugriz. Starša sta po njegovem hudomušnem za-

Vrbancovi leta 1952

Janez z botrom Ivanom Debeljakom (Karnišnkom)

Janez v nemški uniformi, 1943

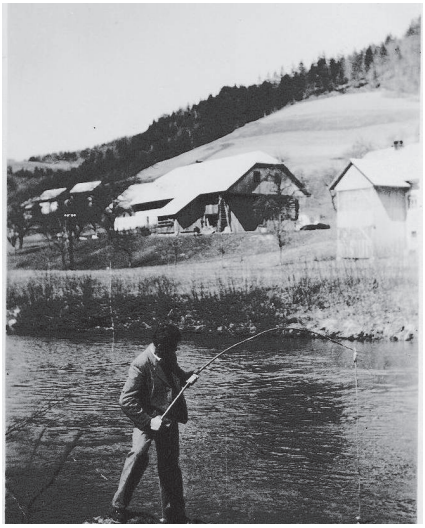

Janez pri ribolovu

pisu do takrat že toliko prišparala, da sta ga lahko naročila. Najmlajši med otroki je bil s svojo prikupnostjo in nedolžnimi otroškimi lumparijami v družini vsekakor kos položaju postrgavčka, ki si ga je pridobil z večletno starostno razliko. Najbolj tesno sta bila povezana z deset let starejšim bratom Jurijem. Kadar je ta prišel domov, mu je vedno kaj prinesel, in ko je odhajal nazaj na delo k nunam, je Janez vedno jokal za njim.

Pri trinajstih se je pri bratu Farjanu (Florjanu) začel učiti čevljarstva. V tistem času se je tudi nekako odselil v Poljane, saj sta se brata s svojima obrtema vračala v malo hišico k staršem in sestrama, in prostora je začelo primanjkovati. V fantovskih letih je rad igral v domači igralski skupini. Po učni dobi je imel do vojne na voljo še štiri leta brezskrbne mladosti, za katera piše, da jih je dobro izkoristil.

Leta 1941, pri svojih dvajsetih, je dobil poziv, da mora na delo v tujino. V tistem času je na Koroško odšlo dvesto slovenskih čevljarjev. Nekaj jih je ostalo v Celovcu, ostali pa so se odpeljali naprej proti Wolfsbergu, kjer je ostal tudi Janez. Delal je pri majhnem, debelem možu, ki ga je iz množice odbral zaradi čevljev, ki jih je nosil in ki jih je bil sam naredil. S Pavlinucovim Jožetom, s katerim sta že prej skupaj delala, sta čevljarila v delavnici omenjenega mojstra, ki je na vse mogoče načine goljufal svoje stranke.

Čevlje smo delali čisto zanič. Sreča zanj, da so se čevlji težko dobili, drugače bi ne imel dela. Ljudje so mu prinesli nakaznico za material, ki ga je tako rad zamenjal za slabšega. Za podlogo je porabil vse stare rjuhe, njihove nakaznice pa zamenjal za blago. Brez nakaznice pa nisi dobil ničesar, ne hrane in ne obleke. Imel je tudi zajce in kozo. Te kože je sam ustrojil in smo iz njih delali čevlje. Iz usnja, kupljenega na karte, smo pa naredili kakšne čevlje za prosto prodajo. Ti so bili dražji. Enkrat sem mu rekel, da to ni prav, pa mi je odgovoril, da če bom kdaj delal na svoje in bom hotel kaj imeti, naj se zgledujem po njem. Da je izgledalo, da so čevlji močnejši, je zadnji del, ki nič ne trpi, podložil z usnjem, predzadnjega, ki bi moral biti boljši, pa je podložil z žakljevino, ki smo jo zlepili skupaj, da je bila bolj trda. Tudi za to je imel odgovor. Rekel je, da vsak gleda na to, kar se vidi, noter pa nihče ne gleda. Pred vojno je namreč prodajal po sejmih. Midva sva se pri njem kar dobro imela. Plače je bilo dvajset mark na teden, za božič sva dobila en teden dopusta. Vsako leto naju je enkrat peljal na izlet v hribe za dva dni, delalo se je deset ur na dan, ob petih smo bili že prosti in smo lahko šli po svoje. To je bilo zame nekaj novega.

Midva sva se posebno dobro razumela, saj sem bil jaz bolj hlapčevski kot Jože. Imel je precej sadnega vrta, pa sem mu kosil, obiral jabolka, naredili smo par sto litrov mošta. Ko je zaklal prašiča, ga je mesar samo iz kože dal, naprej pa je bilo moje delo. Tudi koze me ni bilo sram gnati skozi mesto k prskucu. Moram reči, da sem v primerjavi s peklom, ki so ga imeli doma, tukaj imel nebesa.

Leta 1943 je bil Janez vpoklican v nemško vojsko. Pet mesecev je služil v Stuttgartu in mesec dni v Franciji. Ob koncu vojaških vežbanj, ki se jih spominja po jasnih pravilih in redu, je sledila pot v Rusijo. V nemški uniformi je doživel Nemčijo, Francijo, Poljsko, Ukrajino in nazadnje Rusijo. Tam je v ujetništvu nemško uniformo zamenjal za rusko opravo. V nekem ruskem naselju (Janez se ga spominja pod imenom Stanislavček) so s kameradi po dva ali več stanovali po zasebnih hišah, kolikor je bilo pač prostora.

V tej hiši sva bila dva. V njej sta bili samo ena ženska in hčerka, ki je pa čez dan ni bilo doma. Delala je v neki tovarni, sin je bil pa v partizanih. Kar lepo smo se razumeli. Spala sva v veži na slami, ki sva jo vsak dan zamenjala. V bližini je je bilo ogromne kupe. Soldatje smo jo lahko odnesli, kolikor smo je hoteli, civilisti pa le določeno količino. Rabili so jo za kurjavo, drv tukaj ni bilo. Slama in stebla od sončnic so bila glavna kurjava. Midva sva vsak dan šla ponju, staro pa dala ženi in je bila zadovoljna. Neke noči, ko sem bil odrejen za stražo, je bil sprožen alarm. Vsi bi morali iti na zborno mesto. Komandir straže je rekel: »Stražarskih mest ne smemo zapustiti, bom šel

Slika Pavrove domačije (naslikala Tončka Jesenko)

sam, da vidim, kaj je.« Ko je prišel nazaj, je povedal, da bo čez eno uro odhod na fronto. Vse je imel popisane, samo mene je zgrešil. Vsi, ki so bili poklicani, so morali ob enajstih biti zopet na zbornem mestu z vso opremo. Ostali pa brez nje. Mene ni imel zapisanega, zato sem šel brez. Ob ponovnem preverjanju sem bil poklican tudi jaz. Na vprašanje, kje imam opremo, sem povedal, kako je bilo. Ker so takoj odšli, ni bilo časa, da bi šel ponjo, pa sem ostal. Saj rečem, vedno sem imel več sreče kot pameti. To se je še večkrat izkazalo. Iz celega bataljona nas je ostalo osem, sami štabni delavci in jaz. To je bilo zame zelo odločilno dejanje, mogoče življenjskega pomena. Od nekod so nabrali še 30 vojakov, nekaj je prišlo ranjencev iz bolnice, da smo sestavili minometalski vod. Tri tedne smo se na njih učili, stanovali pa še vedno po starem. Ta žena nama je res lepo stregla. Vsak teden enkrat nama je pripravila kopel, nekje je dobila banjo in lonce, da je pogrela vodo. Najprej sva se skopala midva, potem hčerka, nato še ona, vse v eni vodi, ker ni bilo kurjave, da bi lahko večkrat ogrela vodo. Uši pa toliko, da ko sva se skopala in šla spat na novo slamo, sva jih zjutraj že imela /…/ Po treh tednih, prekvalificiran iz navadnega pešaka v minometalca, sem odšel za svojo enoto, ki je bila na fronti. Ponovno snidenje je bilo precej porazno. Mnogih ni bilo več, nekaj jih je padlo, nekaj je bilo ujetih, največ pa ranjenih. Jaz sem bil pa sedaj na boljšem, imeli smo svoj avto, da smo prevažali orožje, in bili smo vsaj kilometer za fronto. Na avtu, kamor sem se priključil, so imeli tudi polno dodatne hrane, sladkarije, moko, mast, vse so nakradli. V tako krajo sem bil enkrat vključen tudi jaz. Določen sem bil, da grem z enim Nemcem, da bova zamenjala voz za sani, ker je padlo nekaj snega. Ko sva se oddaljila, je rekel: »Nič ne bova voza menjala. Malo bova šla po hišah za jajci ali kaj podobnega. Posebno pa morava dobiti enega prašiča.« Ko sva prišla v vas, je meni določil, da nabiram na desni strani ceste, on pa po levi. On je prinesel nekaj malega na voz, jaz pa prav nobene stvari. »S teboj ni nič,« je rekel, »kar na vozu sedi, bom sam nabiral.« Tako je tudi bilo.

Takrat še Vrbancov Janez v svojih spominih posebej omeni svetinjico, ki mu jo je ob odhodu od doma dala mama Marija. Vanjo je polagal svoje upe, molitve in želje in prepričan je bil, da ga je prav ta dobra misel domačih, ki je bila v podobi Marije z njim, rešila marsikatere zgrešene smeri.

Izmed mnogih spominov na tiste čase je v njegovi duši najsvetleje žarel spomin na božični večer leta 1943.

Prišla je zamenjava na položaju in smo se umaknili v zaledje v neko vas. Tu so nam pripravili prav domače božično praznovanje. V razredu neke šole so vse lepo okrasili, mize in stole so pogrnili z rjuhami, vsak je imel pred seboj smrekovo vejico in svečko. S hrano in pijačo smo bili postreženi. Kot v gostilni so vse prinesli na mizo. Prišel je tudi Božiček in vsakemu prinesel paket z dobrotami. Ko je ura odbila polnoč, je luč ugasnila, mi smo pa prižgali vsak svojo svečko in zapeli par božičnih pesmi. Potem je bilo zaželeno, da bi vsak povedal, kako je preživljal prejšnji božič. Prav zanimivo je bilo poslušati, čeprav sem jaz le delno razumel. Nazadnje je vsak dobil kuverto, v kateri je bilo povišanje za en čin. Kdor je bil navaden vojak kakor jaz, je bil potem nadvojak – obergrenardir. Takega občutja božiča nisem doživel ne prej ne kasneje in ga tudi nikoli ne bom. Doma se na tak dan že malo pripravljaš, da bo boljša južina. Mogoče bo prišla družina skupaj, kar je lepo, vendar nobenega presenečenja. Tu smo pa prišli iz kraja, kjer ima smrt svojo oblast, in doživeli to presenečenje, ki se ga nismo nadejali.

Iz nadaljnjega pisanja o Janezovi spočetka mili ruski izkušnji vojaščine zaveje zatohel vonj neizprosne lakote, revščine, bede in smrti, v kateri so se znašla življenja, vpeta v vojno. Hlad. Bose noge. Vagoni z okni, prepredenimi z žico. V tleh vagona edina odprtina za opravljanje potrebe. Hlače, ki so po »ušivi dezinfekciji« ostale brez hlačnice, so Janeza v bosonogem maršu negotovosti prikazale kot simbol propadajočega sveta, v srcu katerega je vendarle raslo drobno zeleno upanje na boljši jutri.

Preko Rusije, kjer so se vojaki pridružili jugoslovanski Titovi vojski, se je pričela nova odisejada. Tokrat tista v pravem pomenu metafore – dolge mesece trajajoča pot proti domu. Od Rusije na Hrvaško. Nato se počasi in čisto plaho zasveti obris domače Slovenije, kjer so bili vojaki v Celju deležni vesele novice, da se je vojna končala. Pa vendarle se pot ni obrnila proti domu, ampak nazaj na jug, na Kosovo. Med eno od bitk, šlo je za tisto pri Đakovem na Hrvaškem, se je Janez skupaj z golorokimi (neoboroženimi) kameradi potuhnil v koruzo in preživel protinapad, v katerem je umrlo 180 pripadnikov njegove enote. Za hrabro bojevanje po koruzi, kakor zapiše sam, je kasneje dobil tudi medaljo, ki bi ga skoraj stala kože.

Po medaljo smo šli štirje v štab divizije v Prištino. Morali smo prespati v neki stavbi, kjer je bilo polno vojakov, ki so bili prvi odpuščeni domov. Povsod so na gosto ležali, le pri peči so nam pustili malo prostora. Za peč sta bila dva dvestolitrska soda postavljena drug na drugega. Ponoči so celo noč kurili, ker niso mogli spat od veselja, da gredo domov. Nekdo ni bil pazljiv, ko je nalagal drva, pa je žareči sod prevrnil ravno na nas

tri. Vsi smo bili opečeni po glavi. V bolnici smo poiskali prvo pomoč. Onadva so drugi dan odpustili, mene pa so pridržali kar za štirinajst dni. Imel sem ožgano levo lice in uho. Prevzel me je neki doktor, ki je služil vojaščino kot rekrut v Sloveniji. Znal pa po slovensko ni drugega kot kleti »hudič«, zato je mene vedno klical pod tem imenom. Imel me je pa rad in se je zelo zavzemal, da bi me pozdravil. Jaz sem se najbolj bal, kakšne brazgotine mi bodo ostale na glavi. Rekel mi je, da izgleda res zelo grdo in da se bo potrudil, kolikor bo v njegovi moči. Ko sem bil odpuščen, je bila rana že zaceljena, koža pa taka kot lubje in sama krasta. Po pol leta sem se že lahko bril, koža je bila gladka, le rdeča lisa je ostala še nekaj let, potem je pa še to minilo. Čudna, čudna sreča me je spremljala skozi vso vojsko. Skoraj moram verjeti, da so bile uslišane prošnje mojih. Posebno sestri in mati so tako molili in Marijo prosili zame.

V vojski se je sklenilo tudi posebno trdno prijateljstvo. Janez se je zelo dobro razumel z dobrotnikom Srbom iz Ripna pri Beogradu. Fant je bil zelo bogat, imeli so ogromno veleposestvo. Vsak teden je dobil paket, pa ga ni hotel odpreti sam, ampak vedno v Janezovi družbi. Takrat sta si vse razdelila kakor brata, žal pa čez leta izgubila stike.

Vojak Janez je dočakal konec služenja svojega vojaškega roka. In se naposled vrnil domov.

Naj bo šolnov že prav polna omara,
da ne veš več z njimi kam,

pa en šoln je brez para – je med vsemi
šolni sam.

In vidiš, prav tako je z nami,
prav tako je pri ljudeh,

edino takrat nismo sami, edino takrat,
ko smo v dveh.

Če je skoraj plačo vreden, je tako,
kot da ga ni,

eden manj je kot nobeden,
vsak korak težak se zdi.

Prav korajžno pa korači zraven tist'ga
izmed vseh,

ki zasukan je drugače,
pa vseeno mu je »gleh«.

Vasovanje je pa po moje bilo včasih lepše, ko smo hodili peš. Med potjo smo se ustavili pri več hišah, za katere smo vedeli, da to radi vidijo. Malo smo poklepetali, ga šilček zvrnili in šli naprej. Navadno se nam je še kdo pridružil. Danes pa sedejo v avto in šele na cilju izstopijo, med potjo se pa nič ne do-

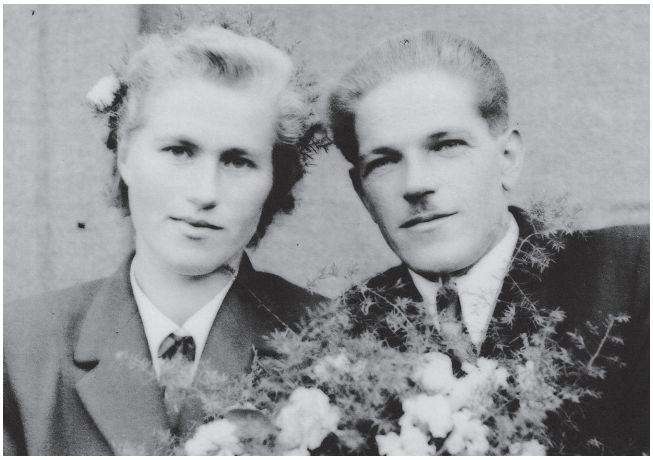

Julka in Janez na poročni dan, 1953

gaja, razen če si kakšen miličnik ne želi z njimi kaj spregovoriti. Tudi plesalo se je dosti. Skoraj vsako nedeljo, posebno pred pustom so pri kakšnem kmetu pripravili ples. Pripravili so dovolj vina, žganje je pa tako ali tako imel vsak doma. Običajno so še ocvirkovco spekli, da so z njo postregli vasovalcem. Malo se je poplesalo, se za kakšno punco malo sklofutalo, na žalost pa včasih tudi malo preveč. Jaz v pretepu nisem bil nikoli udeležen, sem le pomirjal, kolikor se je dalo.

Kjer je bilo postavljanje lestev uspešno, so vasovanja na svojih krilih prinašala številne lepe zgodbe, na drugi strani pa se je v solzah utapljalo tudi obilo razočaranj, ker se dvoje src ni smelo videti, saj sta bili njuni gnezdi v krošnji postavljeni na različno visoki veji.

Po vojni je bilo malo morje ponudb, ki so v zameno za skrb za grunt, vdovo in sirote ponujale hiše, štale in posestva tistim, ki so želeli in mogli delati na njih. Vrbancu najmlajši je bil deležen več takih ponudb, pa je, kot je to počel tudi v vojski, prepustil usodi, da je sama zarisala njegovo pot. Ko je po vrnitvi domov na Katrnkovem posestvu pomagal vdovi brez otrok, je Janez hodil mimo Pavra, kjer se je večkrat tudi ustavil, da so zvečer malo posedeli na klopi pred hišo. Tam so imeli dve hčerki. Ena je bila doma, druga pa je v Ljubljani delala kot gospodinjska pomočnica. Julka, domače dekle, je fantu prirasla k srcu. Njenemu očetu pa je prirasla k srcu morda tudi misel, da bi Katarnkovo in Pavrovo posestvo nekoč postalo eno. Kar se je po več letih tudi zgodilo.

Julka in Janez sta se poročila leta 1953.

Šuolna sta našla svoj par.

Pavrov Janez je po končani vojni nadaljeval s čevljarjenjem pri bratu Farjanu. Nekaj časa je delal v Gradisu, nato pa vse do upokojitve leta 1981 svoje čevljarsko poslanstvo nadaljeval v Alpini v Gorenji vasi. Sem in tja je kakšne čevlje izdelal tudi doma. To opravilo so domači otroci z zanimanjem spremljali. Včasih je tudi kaj popravil, zašil, izdeloval denarnice, copate in pasove.

Uredil in dogradil je Pavrovo domačijo in pomagal tudi svojim otrokom, ko so zidali svoja domovanja. Služba, kmetija

in družina so mu sem in tja vendarle dopustile kako prosto nedeljsko popoldne, ob katerega si je privezal dušo. Ob potoku je na glisto ali kobilico zelo na skrivaj ujel kakšno, v njegovem jeziku, podstrv. Rad se je pošalil. Za pusta so ga tudi v zrelih letih lahko hitro pripravili, da se je našemil in šel popestrit dan domačim.

Z ženo Julko sta spletla mehko gnezdo za svoje potomce. Vzgajala sta z zgledom in vedrino. Tudi s strogo besedo, seveda, kadar je bilo potrebno. Otroci se spominjajo, da ni bil nagle jeze, razburil pa se je zagotovo tedaj, kadar ga je kdo silil jesti in mu na krožnik nalagal dodatno žlico, za katero ni prosil. Zmernost je bila tako še ena od njegovih številnih vrlin.

Ne zravna, kar dajo leta,
ne krtača ne globin,

iz šolna shojena škrpeta rata,
takšen je »deštin«. /.../

Kdo nas takšne je ustvaril?
Res, kot šolni smo ljudje.

Če si sam, korak se ustavil bo,
če v dveh si, pa kar gre.

In ni te strah poti nobene,
strmih klancev, blatnih cest,

prav tako kot ni strah mene,
odkar te imam ob sebi jaz.

Ja, dobra je bila moja žena, samo prezgodaj me je zapustila ali pa jaz predolgo živim. Zgleda, da se je tudi Bogu dopadla, da mi jo je prevzel. /…/ Dolgčas mi je pa še kar, ko je ni, tako da jo nameravam iti v kratkem obiskat. Odkar je ni, ni več tako lepo, čeprav mi ni prav nič hudega. Kregala se nisva nikoli. Tudi med starši in brati nisem nikdar slišal prepira. To je lepo, da bi se le še naprej vedno držali te navade. Žena mi je dala tri sinove in eno hčerko, vsi so že poročeni in mislim, da se imajo dobro. Vsi razen hčerke so dobili dobre žene in se lepo razumejo. Hčerka si je gotovo tudi želela prav dobrega moža, no, pa ga je tudi dobila.

Janez je umrl junija 2010, pomirjen s pogledom na novi rod, ki se je zrcalil v prvem pravnuku v njegovem naročju. Ob fotografiji treh generacij, ki je svoje mesto našla na zadnji strani *Mojih spominov*, je pripis: *Vrh se počasi suši, iz korenine pa poganjajo nove, sveže mladike, ki dajejo upanje, da bo šlo življenje naprej in rod ne bo propadel.* Kakšna čudovita primerjava.

Pred kratkim mi je v pogovoru o trenutnih razmerah v svetu nekdo dejal, da moramo živeti čim bolj tiho in neopazno. Skrbeti zase, z drugimi pa se ne ukvarjati. Ta misel me zmrazi vsakič znova. Bolj ko jo obračam naokoli in ogledujem z vseh mogočih koncev, manj jo razumem. Dokaz, da je treba delati ravno nasprotno, torej z vedrino in optimizmom

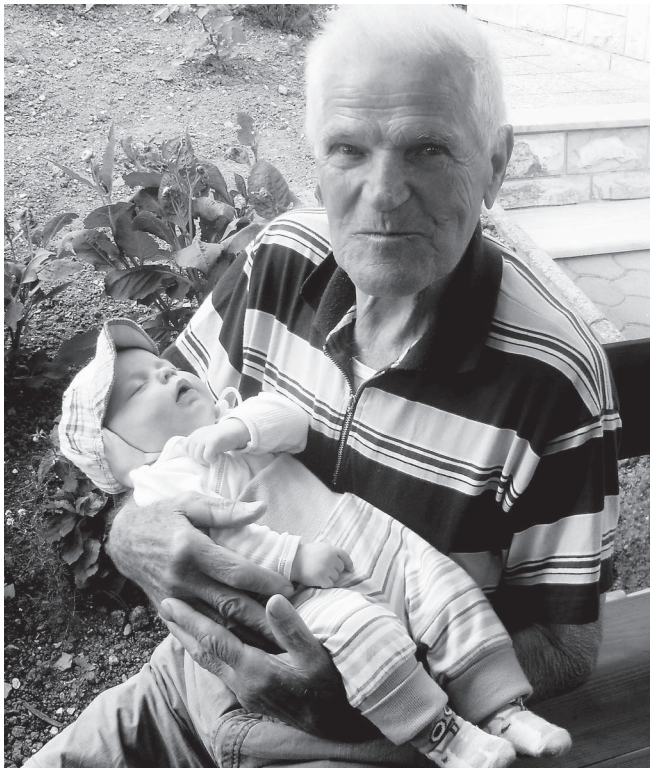

Janez s pravnukom, 2009

ob vsaki priliki stopati do človeka, ki nas potrebuje, najdemo v zapisanih spominih, ki so jih mehko božale Janezove modre oči.

Te so v vsej lepoti žarele celo njegovo življenje. Sijale so iz tistega, kar je gnezdilo v srčni krošnji. Na Vrbancovem gruntku, ob prijatelju Srbu, ob Pavrovi Julki in ob srečanjih z vsemi, ki jim je lepšal življenja. Pogumno so usmerjale šolne čez leve in desne ovinke k številnim priložnostim, da bi z drobnimi dejanji ljubezni delali svet za odtenek lepši. Obenem pa so taisti šolni globoko v sebi nosili krepost, ki jo v teh časih redko kje najdemo – bili so zadovoljni, s tem, kar so bili, in trdno verjeli v to, da je pot, ki se pred njimi odpira, preprosto … prava in najboljša zanje. Morda je skrivnost resnično srečnega človeka prav v tem zavedanju.

Sama skupaj z Janezovimi spomini verjamem, da ravno šolni v paru, pa naj bodo par z življenjskim sopotnikom ali z dobrim prijateljem, zmorejo premagati vse blatne ceste in strme klance na tem svetu. Počasi, korak za korakom in z vedrino v podplatih, ki jo dandanes tako zelo potrebujemo. Prav vsi.

Mateja Tušek

Viri:

- Lavtar, J. (2005): *Moji spomini*, opis Vrbancove družine in lastne življenjske zgodbe, skripta v lasti Janezovih otrok in njihovih družin.
- Marko Lavtar, sin, roj. 29. 3. 1964, Na Logu 4.
- Mlakar, I. (2017): *Šuolni*, pesem z albuma *Porkaeva*, priredila M. Tušek.

Od (posvojenega) otroka do izčrpanega starčka

Zgodovina Kulturnega doma v Poljanah

Primerjava zgodovine neke stavbe z življenjem človeške osebe je dejansko vsebinsko neprimerna, ampak morda ustrezna s kronološkega vidika, ker dogodke nekega daljšega obdobja razporeja v urejene, človeku domače časovne enote. Zbiranje podatkov iz obdobja »otroštva« in »mladosti« ni bilo lahko in dejansko precej tega ostaja nepojasnjeno ali je predstavljeno le kot domneva, oblikovana na podlagi ustnega izročila in širših zgodovinskih okoliščin. Arhive iz tistih časov, v katerih je morda bilo kaj uporabne dokumentacije, sta odnesla ogenj in voda. Res je tudi, da smo zamudili stik z generacijo, ki je tisti čas živela in soustvarjala dogodke, za katere vemo, da so se zgodili, ne vemo pa, zakaj in kako in kdo so bili njihovi ključni akterji. In če se morda kdo še kaj spomni iz teh časov, eden odprto deli, kar ve, drugi pa raje ne spregovori, ker bi lahko obudil neprijetne spomine. Za poznejša obdobja je dokumentacije bistveno več in tam je bil trud avtorja usmerjen predvsem v izbor in povzemanje ključnih dogodkov. Tisto, kar sledi, je tako le oris, na nekaterih mestih bolj ohlapen, na drugih pa nekoliko natančnejši. Ta zapis ni namenjen le povzemanju zgodovinskih dejstev, ampak predvsem temu, da pokaže, kako so se nekoč, v morda še zahtevnejših okoliščinah, odgovorno in predano sprejemale odločitve v dobro kraja in njegovih prebivalcev in tako danes spodbudi iskanje ustrezne rešitve, povezane z usodo Kulturnega doma v Poljanah.

Otroštvo

O gradnji doma tudi nisem zasledil nobene izvirne dokumentacije, ne v Nadškofijskem arhivu ne v Zgodovinskem arhivu Ljubljana. Tako o tem času izvemo več iz dokumentov, nastalih med letoma 1952 in 1954. Tam lahko preberemo, da je stavba Prosvetnega doma (stene in streha) zgrajena pred vojno. Kot letnico začetka gradnje navaja takratni poljanski župnik Matej (Matevž) Tavčar leto 1939, uradnik Okrajnega ljudskega odbora Kranj pa začetek gradnje umešča v leto 1938. V *Vaščanu* št. 93 iz leta 1999 najdemo naslednji zapis, ki je menda nastal na podlagi ustnega izročila: *»Okrog leta 1935 je takratni poljanski župnik Matevž Tavčar dal pobudo za gradnjo sedanjega Kulturnega doma. V tistem času je bila v Poljanah zelo močna organizacija Orlov, ki je za svoje delovanje potrebovala tudi ustrezne prostore. Dom je bil že v samem začetku namenjen vsem kulturnim aktivnostim in športu v kraju. S samo gradnjo doma so pričeli l. 1938 na župnijskem svetu, kjer je bil sadni vrt. Gradbeni odbor je vodil Polde Krmelj, Podboštarski. Delalo se je udarniško. Dom je dobil streho leta 1940.«* Zapisa ne moremo v celoti zavreči, so pa nekatera dejstva nenatančna: Orlov kot organizacije po letu 1929 ni bilo več (lahko, da se je med ljudmi ohranilo prejšnje ime). Motiv za gradnjo doma bi morda bilo smiselno iskati tudi v odmevih evharističnega kongresa v Ljubljani leta 1935. V tistem času so namreč delovale različne katoliške organizacije, ki so imele številno članstvo. Da je odmev kongresa dosegel Poljane, dokazuje evharistični križ na Kovčku. Ker v Poljanah takrat ni bilo prostorov, v katerih bi te organizacije lahko uresničevale svoje poslanstvo, je verjetna domneva, da je župnik želel tudi v Poljanah zagotoviti pogoje za njihovo uspešno delovanje.

Poljane, 1936, cerkev brez prosvetnega doma (Foto: Lado Jamar)

Nekaj podrobnosti o gradnji najdemo tudi v pismu župnika Tavčarja uredništvu *Gorenjskega glasa*, kot odgovor na tam objavljeni članek dne 8. novembra 1952, v katerem je neimenovani avtor zapisal: *»Prosvetni dom je pred vojno zgradilo ljudstvo s prostovoljnimi prispevki v denarju, materialu in delovni sili. Cerkev pri tem ni bila nič udeležena, edini njen prispevek je bilo zemljišče, na katerem je ljudstvo zgradilo Prosvetni dom. Toda župnik je mislil, da je to dovolj, da lahko vpiše dom v zemljiško knjigo kot cerkveno last. Takšna brezpravna prilastitev je bila pri cerkvenih krogih pred vojno precej priljubljena.«*

Župnik Tavčar je v odgovoru tako opisal potek gradnje in financiranja: *»Velik dobrotnik župnijske cerkve v Poljanah,*

Dom pred drugo svetovno vojno

rajni Jakob Dolinar, po domače Planinšek, mu je (župniku op. avtorja) pri tem največ pomagal. Dal je v lesu in denarju, da je župnik mogel plačevati delavce in kupljeni material. /…/ Ker se je v cerkvi ponovno oznanilo, da bo dom cerkvena lastnina, last župnijske cerkve v Poljanah, so mnogi versko zavedni župljani pomagali z vožnjo kamna in peska. Župnik ni priredil nobene zbirke prostovoljnih prispevkov v denarju za graditev cerkvenega doma, ampak je v imenu župnijske cerkve od treh oseb dobil večje posojilo z dogovorom, da jim bo cerkev posojilo vrnila na ta način, da bodo imeli v domu brezplačno stanovanje do smrti. Tako je bil dom srečno dograjen, da je imel do vojne zid in streho.«

O treh dobrotnikih, ki naj bi si s posojilom zagotovili brezplačno stanovanje v domu, se ne ve veliko, med ljudmi se omenjata le dve imeni: Ana Kržišnik (Mežnarjeva Ančka) in Jera Pintar (Voušarjeva z Gorenjih Brd). Kdor koli je že prispeval denar, žal ni bil deležen bivanja v domu – zaradi vojne župnija doma ni dokončala, po vojni so dogodki šli kar po svoje.

Med živečimi krajani sem naletel na dva, ki se spominjata trenutkov iz časa gradnje: Videmsk Tone je opisal, kar se mu je kot otroku zdelo nenavadno: ob gradnji dvonadstropne stavbe so opeko zidarjem v višino podajali tudi tako, da so kos opeke položili na lopato in potem z zamahom lopate vrgli opeko zidarju v roke; Janez Buh je omenil, kako so glino za opeko kopali na trasi sedanje ceste proti Javorjam ali jo dovažali od drugod, opeke so posušili in pekli na sami lokaciji. Kamen za temelje in pesek so vozili kmetje iz okolice. Strojev ni bilo in se je vse delalo ročno.

Na začetku vojne je župnik Tavčar po prihodu Nemcev moral v izgnanstvo. Ko se je leta 1945 vrnil v Poljane, je našel delno porušeno cerkev, popolnoma uničeno župnišče in gospodarska poslopja, le nedokončani Prosvetni dom ni bil deležen destruktivnih dejanj. Ker je bila cerkev neuporabna za izvajanje obredov, se je župnik posvetil preureditvi dela Prosvetnega doma v začasno kapelo in zakristijo. Do konca leta 1945 mu je uspelo s sodelovanjem župljanov ustvariti primeren prostor. V prošnji škofu za soglasje, da lahko blagoslovi ta prostor za župnijsko kapelo (v decembru leta 1948), je župnik Tavčar zapisal: »*V teku treh let se je ta prostor lepo obdelal in prebarval, električno razsvetlil, dobil je cerkvene klopi, križev pot, tri oltarje – veliki je bil prej v kapeli Marije Pomočnice v Marijanišču v Ljubljani, harmonij, 3 čedne spovednice, tako da ne zgleda kot gledališka dvorana, temveč kot obsežna kapela, ki za silo zadostuje za farno službo božjo.*« Preostala dva zvonova iz poškodovane cerkve sta bila postavljena v začasni zvonik, kamor je hodila zvonit Kobalova Johana, urejeni del doma je deloval kot nadomestna cerkev.

Med mašo na cvetno nedeljo leta 1946 se je pripetil dogodek, ki se ga spominja kar nekaj starejših Poljancev: oder, na katerem se je nahajal oltar, je bil provizoričen in ko so se okrog oltarja zbrali številni otroci s svojimi butarami, se je oder zaradi teže pogreznil in je oltar skupaj z otroki zdrsnil v notranjost odra. Čeprav ni bilo hujših poškodb, so se otroci močno prestrašili in so nekateri staršem kar ušli domov. Lado Jamar je takrat naredil skupinski posnetek otrok z butarami, na katerem je od blizu, poleg otrok, viden nedograjeni dom in leseni gasilski stolp v ozadju.

Posvojitev

Po ureditvi kapele se je župnik Tavčar lotil dejavnosti za obnovo poškodovane cerkve. O tem je veliko zapisanega v zborniku *Poljane, kdo vas bo ljubil*, ki ga je leta 2010 izdala

Na cvetno nedeljo pred Kulturnim domom leta 1946 (Foto: Lado Jamar)

Dokončanje doma, 1954 (Foto: France Planina)

Župnija Poljane. Za usodo Prosvetnega doma je pomembno leto 1952, leto volitev v mestne, okrajne in občinske ljudske odbore. Takrat so predstavniki lokalne občinske oblasti v Poljanah na predvolilnih zborih podale pobudo za »vrnitev« Prosvetnega doma ljudstvu. Temu se je uprlo nekaj dejavnih župljanov, nekateri so bili na koncu obtoženi in obsojeni, ker so *»z govorom delali propagando proti državni in družbeni ureditvi ter političnim in gospodarskim ukrepom ljudske oblasti«*. O teh dogodkih so pisali tudi slovenski časopisi. Potek dogajanj v nadaljevanju je povzet po člankih v *Slovenskem poročevalcu* št. 308 in 309 iz decembra 1952 ter obrazložitvah dejanj obsojene četverice krajanov v sodbi Okrožnega sodišča v Ljubljani z dne 4. marca 1953.

Ko so predstavniki Občine Poljane od župnika Tavčarja zahtevali, da se Prosvetni dom v Poljanah izroči oblasti, se s tem ni strinjal, ker je dom dejansko nadomeščal poškodovano in neuporabno cerkev. Potem je *»Občina, obenem z ostalimi množičnimi organizacijami in skupno s svojim gospodarskim programom postavila pred volivce tudi to vprašanje. Najprej je bil množični sestanek Osvobodilne fronte, ki se ga je udeležilo nad 120 ljudi iz vse občine. Člani Osvobodilne fronte so z zanimanjem sledili gospodarskemu programu Občine … Obenem z gospodarskim programom Občine pa je bila na dnevnem redu tudi razprava o Prosvetnem domu. Aktivisti so zbranim frontovcem obrazložili, da bi se verski obredi lahko opravljali v porušeni cerkvi, če bi se kdo pobrigal za njeno popravilo in za odstranitev ruševin, ali v sosednjih dveh cerkvah, ki sta od Poljan oddaljeni 15, oziroma 25 minut, medtem ko bi dom, ki je za prosvetne namene bil tudi zgrajen, služil KUD dr. Ivan Tavčar in množičnim organizacijam.«* Kot uporabnik je omenjen tudi (prihodnji) kino ter gostinsko podjetje s 16 tujskimi sobami. Prisotni »frontovci« so se s predlogom večinoma strinjali, pobuda je šla naprej na zbore volivcev in nikjer ni bilo nasprotovanj. Vendar se s takim potekom niso strinjali vsi krajani in so nekateri posamezniki zanikovali odziv volivcev in zahtevali ponovno obravnavo. Delegacija nasprotnikov se je oglasila v Kranju, na Okrajnem ljudskem odboru, da bi poizvedela, pod kakšnimi pogoji se zbor volivcev ponovi, ker so želeli doseči, da bi pobudnika odvzema Prosvetnega doma izločili kot kandidata na listi.

Tako *»se je po vseh vaseh v občini začela akcija za zbiranje podpisov proti predlogu Osvobodilne fronte glede doma in za sklicanje novih zborov volivcev. Akcija je zbrala skupno 617 podpisov, od 1488 volivcev, kolikor jih je v občini. Ko pa so bili strokovno pregledani, se je ugotovilo, da je originalnih le okoli 80, medtem ko so vse ostale podpisali bodisi nabiralci sami bodisi en član družine za vse ostale ter otroci. Ker po zakonu o zborih volivcev ni bilo dovolj podpisov, da bi se morali zbori volivcev ponoviti, je Občina razglasila, da bo ponovni sestanek zaradi doma po volitvah. Toda organizatorji te akcije s tem niso bili zadovoljni.«* Začelo se je spodbujanje sokrajanov k neudeležbi na volitvah in v Smoldnem se je volitvam odpovedala cela vas, na Logu se je volitev udeležilo le 30 %, na Volči 45 % volivcev. V celi občini je tako za kandidate OF glasovalo 68,6 % volivcev. Z izidom volitev ni bilo zadovoljno večje število krajanov, ker se jih je potem 12. decembra 1952 okrog dvesto zbralo in protestiralo pred šolo v Poljanah, v kateri naj bi potekal občni zbor KUD dr. Ivan Tavčar. Da bi preprečila izgrede, je posredovala celo ljudska milica. Na koncu članka avtor razkrije organizatorje vseh teh neredov, ki se dogodka pred šolo sicer niso udeležili, ker jih je (razen enega) Služba državne varnosti že dan prej privedla v preiskovalni zapor:

»Po vseh teh dogodkih, pri katerih je prišlo očitno do izraza, da so bili na delu izraziti in dobro verzirani sovražni elementi, ki se ravnajo po navodilih iz inozemstva, je oblast uvedla preiskavo in ugotovila naslednje:

Glavni organizatorji vseh teh neredov so bili: Jerica Mrak (Spodejna Podboštarska, op. avtorja), samska, 50 let stara kmečka delavka in čipkarica iz Smoldnega, Franc Jelovčan (Mlačan, op. avtorja), mali kmet, star 40 let, Angela Dolenc (Zogarjeva, op. avtorja), prav tako samska in 50 let stara kmečka delavka in čipkarica, ter Anton Krajnik (Temincu, op. avtorja), kmečki sin, star 24 let, vsi iz Loga pri Poljanah.«

Vsi štirje so bili obsojeni, ker so pri tem nasprotovanju odvzema doma med sabo ali v stiku s pričami obtožnice *»z govorom delali propagando proti državni in družbeni ureditvi ter političnim in gospodarskim ukrepom ljudske oblasti«.* Jerica Mrak je bila obsojena na eno leto strogega zapora, Franc Jelovčan in Anton Krajnik na šest mesecev strogega zapora, Angela Dolenc na štiri mesece strogega zapora. Prvi trije so se na sodbo pritožili, vendar je šele konec junija 1953

Vrhovno sodišče njihove pritožbe zavrnilo in potrdilo sodbo Okrožnega sodišča.

Novoizvoljeni Okrajni ljudski odbor (OLO) v Kranju je že na svoji prvi seji dne 22. decembra 1952 formalno sprejel Akt o razlastitvi doma, vlada LRS je to odločbo OLO Kranj potrdila že 5. januarja 1953. Na odločitev Vlade LRS je Škofijski ordinariat vložil prošnjo za odlog izpraznitve Prosvetnega doma, vendar je na koncu Vlada LRS dne 6. junija 1953 sporočila, da ni razloga za odlog in zahtevala izpraznitev do 1. julija 1953.

Sledila je še pritožba maršalu Josipu Brozu dne 11. junija 1953, v kateri župnik Tavčar celo izraža pripravljenost sprejeti odvzem Prosvetnega doma, če bi lahko dobil soglasje za obnovo poškodovane cerkve, vendar brez uspeha.

Dne 23. junija 1953 je župnik škofu Vovku sporočil, da so predstavniki OLO Kranj in ObLO Poljane od njega zahtevali, da do 25. junija 1953 dom izprazni, brez ozira na pritožbo, kar je sprejel »z žalostnim srcem«. S tem je bila zavrnjena tudi prošnja očeta takratnega novomašnika Mira Bonča, da bi novo mašo imeli v kapeli v Poljanah in je potem praznovanje nove maše potekalo v cerkvi sv. Križa nad Srednjo vasjo.

Tako je ljudska oblast posvojila Prosvetni dom.

Na tako neugoden razplet (vključno z odklonilnim stališčem do obnove cerkve) so gotovo delno vplivali tudi nekateri lokalni dejavniki, vendar je tak potek nedvomno bolj posledica zunanjih okoliščin, ki so takrat pretresale državo: imenovanje Alojzija Stepinca za kardinala dne 29. novembra 1952 je pripeljalo do zaostritve in potem 17. decembra 1952 do prekinitve diplomatskih odnosov med Vatikanom in FLRJ. S tem se je dodatno poslabšal odnos do Katoliške cerkve in vseh njenih institucij. V takem vzdušju bi težko pričakovali bolj razumevajoče ravnanje ljudske oblasti – lahko rečemo, da sta bila poljanska cerkev in dom stranska škoda mednarodnega spora.

Mlada leta

Časopisni članki, ki so predstavljali pobude za posvojitev doma, so že napovedovali prihodnjo uporabo njegovih prostorov. Še bolj natančno je opredelila namen uporabe odločba OLO Kranj o razlastitvi: ObLO Poljane namerava v domu izdelati »*dvorano za kulturno prosvetno delo in javna zborovanja, prostore za ljudsko knjižnico in masovne organizacije, stanovanja za prosvetne delavce, prostor za shrambo kmetijskih strojev in gostinsko podjetje. Za izvedbo teh del ima občinski odbor že zagotovljena sredstva*«. Sredstva so očitno bila na voljo, ker so konec decembra 1953 člani režijskega odbora ObLO Poljane podali obračun izvršenih del na investicijskem objektu »*gradnja Kulturnega doma*« in poročali o porabljenih 3,7 mio din, večinoma za material in obrtna dela; 22. januarja 1954 zasledimo zapis predsednika ObLO Poljane v zvezi s Kulturnim domom: »*Zgradba je v glavnem dograjena. Potrebno bo izvesti še nekaj mizarskih del, električne inštalacije, pleskanje vrat in oken, planiranje okoli zgradbe, oprema celotne zgradbe. Dograditi bo še: drvarnico in shrambo za opremo, katera bi se le od časa do časa rabila. /…/ Financiranje se je vršilo brez zaprek.*« Gradnja se je nadaljevala tudi v letu 1954. Spomladi leta 1954, na fotografiji iz časa podiranja cerkve sv. Martina je vidna že stavba s fasado, druga fotografija iz istega obdobja pa je očitno nastala tik pred slovesnim odprtjem stavbe. Dom so uporabljali pred-vsem KUD dr. Ivan Tavčar Poljane in druge množične organizacije, ki so dobile svoje prostore v domu ali so jih občasno najemale (mladinci, gasilci, turistično društvo, gozdno gospodarstvo, kmetijska zadruga, lovci, družbenopolitične organizacije). To je bil razlog, da je ObLO Gorenja vas leta 1957 dodelilo stavbo doma in parcelo okrog doma, kot del SLP (splošnega ljudskega premoženja), v upravljanje kulturnem društvu.

V domu so potekali krajevne proslave, predavanja, razstave, recitali, gledališke predstave, praznovanja dedka Mraza, občni zbori, zbori volivcev, veselice in mladinski plesi; dom je dobil tudi najemnike treh stanovanj v stavbi, ki so jih pozneje na podlagi dogovora z LTH zasedli njihovi zaposleni; začela je delovati izposoja knjig iz loške knjižnice.

Kulturno društvo se ni izkazalo kot upravitelj stavbe: zaradi skromnih sredstev dom ni bil redno vzdrževan; najemniki stanovanj niso redno poravnavali svojih obveznosti; uporaba male in velike dvorane se ni zaračunavala, razen za veselice; pogodbena razmerja z rednimi uporabniki niso bila urejena. Pojavile pa so se potrebe po večjih posegih na stavbi: popravilo strehe, obnova električne inštalacije, ureditev sanitarij, ureditev ogrevanja in ureditev podov v dvorani. Zaradi tega je Krajevna skupnost leta 1976 prevzela upravljanje doma in oblikovala devetčlanski odbor za upravljanje doma, sestavljen iz predstavnikov krajevne skupnosti, mladinske organizacije in kulturnega društva. Odbor si je zastavil konkretne naloge za odpravo zaznanih pomanjkljivosti in trajno ureditev stanja: ureditev pogodbenih razmerij z najemniki stanovanj in uporabniki prostorov; sklenitev zavarovanja za stavbo; določitev cen najema za različne vrste dogodkov; pridobitev sredstev za obnovo s strani Kulturne skupnosti in delovnih organizacij z območja občine; določitev dinamike izvedbe dejavnosti glede na nujnost, npr. najprej popravilo strehe; sprememba enega stanovanja v hišniško in pridobitev hišnika, ki bo skrbel za redna opravila na stavbi. Načrtovana prostovoljna delovna akcija za pokrivanje strehe v juliju je odpadla zaradi slabega vremena in je bila izvedena v oktobru. Odbor je bil v tem letu dejansko zelo uspešen in bi lahko kmalu adaptiral dom v celoti, če bi bila na voljo zadostna sredstva. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev se je adaptacija zavlekla in je vodja odbora šele leta 1981 lahko poročal:

»*V preteklih petih letih smo prekrili streho, pri kateri je bilo opravljenih več sto prostovoljnih ur dela, obnovili smo elektro in vodovodne inštalacije, zamenjali pode in obnovili sanitarije in montirali leseno oblogo v dvorani, v celoti izdelali sistem centralnega ogrevanja s pripadajočimi objekti za deponijo drv in premoga in kupili kuhinjsko opremo, pribor in posodo. /…/ Dela pri Kulturnem domu še niso dokončana, potrebno bo zbrati sredstva za obnovo oken, vrat, odra in opraviti še več*

Dom pred odprtjem (iz župnijskega arhiva)

drugih vzdrževalnih del, da bi naš dom kulture dobil takšen videz, da bi nam bil v ponos. /…/ Odbor je svoje delo v veliki meri opravil, zato pozivamo vsa društva in družbenopolitične organizacije v KS, da svojo dejavnost pospešijo, saj so jim dane prostorske možnosti. Krajani upravičeno pričakujejo, da bo v Poljanah več kulturnega in zabavnega življenja, kajti le na ta način bomo upravičili vložena sredstva. /…/ V letošnjem letu bo v sodelovanju s Kino podjetjem Sora iz Škofje Loke organizirana redna kino predstava dvakrat tedensko.« Bogati Tavčarjevi dnevi tistega leta so tako potekali v prenovljenem domu. Prav občudovanja so bili vredni ta pristop in dosežki odbora.

Zrelost – »podjetniške« pobude

Naslednji odbor za upravljanje doma je prevzel nekaj negativnega salda od svojih predhodnikov in se je z organiziranjem veselic v domu lotil izboljšanja finančnega stanja, tako da je po dveh letih ustvaril že nekaj dobička, s katerim so financirali nujna vzdrževalna dela. Predsednik odbora svoje poročilo v *Vaščanu* št. 54 zaključuje tako:

»V letu 1985, ko se je spet nabralo nekaj sredstev, se je znašel odbor pred vprašanjem, česa se lotiti. S soglasjem sveta krajevne skupnosti smo se odločili za obnovo odra in klopi, kljub temu, da sredstev ni bilo dovolj na razpolago. Leseni oder smo zamenjali z betonsko ploščo in ga prekrili z ladijskim podom. Narejena je stropna obloga. Stene so na novo prepleskane. Istočasno je bilo napeljano centralno ogrevanje še v mladinsko sobo. Namesto starih, dotrajanih klopi imamo sedaj v dvorani 20 novih klopi, ki lahko služijo za vse prireditve. Potrebne bi bile tudi nove mize, potrebno bi bilo zaščititi okna in vrata, vendar bodo morala ta in še druga dela čakati nov odbor.«

Njihovim naslednikom je v letu 1988 uspela delna adaptacija Kulturnega doma: popraviti oziroma zamenjati je bilo treba dotrajano vodovodno inštalacijo, ki je že več let zamakala zidove na vzhodni strani. Potem se je ta odbor ukvarjal predvsem z zapleti okrog dodelitve izpraznjenega stanovanja, tako da je leta 1991 svet KS prevzel upravljanje doma, pri čemer se je srečeval z nemajhnimi težavami, saj je Kulturni dom z lastno dejavnostjo komaj pokrival stroške tekočega vzdrževanja, drugih sredstev pa ni bilo. Veselic niso več prirejali, ker je bil zelo slab obisk. Edini dohodek je bila najemnina prostorov uprave KS, najemnina bifeja in stanovanja. Da Kulturni dom ne bi propadal, je bilo na sestanku sveta KS sklenjeno, da ne glede na to, kako bo z lastništvom doma, je treba postoriti vsaj nujna vzdrževalna dela. Odločili so se za zbiralno akcijo prostovoljnih prispevkov s strani krajanov, ki je bila uspešna in se je na ta način zbralo dve tretjini potrebnih sredstev. Razliko je dodala krajevna skupnost. S tem denarjem so zagotovili, da so bila v začetku oktobra vsa dela na strehi zaključena (zamenjani so bili vsi pločevinasti deli strehe in žlebovi, dotrajani leseni deli ostrešja ter zamenjana poškodovana kritina). *»Zavedamo se, da je stavba Kulturnega doma nefunkcionalna in kot taka predstavlja veliko breme, ki bi ga KS rada prepustila drugemu upravljavcu. Ker pa Poljanci Kulturni dom rabimo, ga bomo s skupnimi močmi skušali ohraniti takega, kakršen pač je,«* je zapis o zbiralni akciji zaključil avtor prispevka v *Vaščanu* št. 73.

Naslednji mejnik pri upravljanju doma se je zgodil maja 1996, ko je na seji sveta predsednik KS podal informacijo, da je Župnijski urad Poljane v procesu denacionalizacije dobil nazaj Kulturni dom ter da je treba do konca leta 1998 urediti medsebojne odnose. Kot možne variante končne rešitve so bile prepoznane naslednje: KS si najame prostore drugje in upravljanje Kulturnega doma prepusti lastniku; KS le najame prostore v domu, upravljanje Kulturnega doma prepusti lastniku; KS najame za minimalno (simbolično) najemnino celoten dom, ga še naprej vzdržuje in ga upravlja tako kot doslej, župnik si pridrži določene pravice. Za izboljšanje finančnega stanja je svet KS najemniku bifeja v letu 1997 odobril veliko dvorano Kulturnega doma v najem za pol leta za kino predstave in športne dejavnosti.

V začetku leta 1999 se je porodila ideja, da bi v stavbo Kulturnega doma privabili novega najemnika prostorov – Pošto Slovenije, ki naj bi tam odprla svojo poslovalnico. Pošta bi se vselila v pritlične prostore, kar je pomenilo, da je treba narediti nov vhod v dvorano in bife iz pritličja preseliti v druge prostore. Rešitev je bila najdena v obliki prizidka, ki bo v pritličju oblikovan kot avla z neposrednim vhodom v dvorano, v zgornjem prostoru nad avlo pa naj bi delovala okrepčevalnica. Finančna sredstva za gradnjo stopnišča in prizidka naj bi delno zagotovila Pošta Slovenije z naslova prihodnjih najemnin, delno pa krajevna skupnost z najetim posojilom. Po nekajmesečnem usklajevanju med Občino Gorenja vas - Poljane, Krajevno skupnostjo Poljane, Pošto Slovenije in Župnijskim uradom Poljane so vpletene strani podpisale pogodbe o urejanju medsebojnih razmerij. Pri tem je ključna najemna pogodba med Župnijskim uradom Poljane in Krajevno skupnostjo Poljane, s katero upravljanje Kulturnega doma za dvajset let (do 22. februarja 2020) prevzema KS Poljane. Sicer je prihodnje lastništvo prizidka ostalo nedorečeno. Konec novembra 2001 je bila od-

Današnjo podobo je Kulturni dom dobil leta 2004.

prta poslovalnica Pošte Slovenije in izgrajen je bil prizidek, kot lupina (samo stene), ureditev prostorov (avla in zgornji del prizidka) je bila predvidena za pozneje. Glede ureditve lastništva prizidka je bilo na sestanku na Nadškofiji dogovorjeno, da se ovrednotita prizidek Kulturnega doma in zemljišče ob pokopališču in se naredi zamenjava. Odprtje avle je bilo ob kulturnem prazniku, 8. februarja 2004, ko je občinska proslava potekala v Poljanah. Prav za to priložnost je Občina kupila nove stole za dvorano, avla je bila opremljena z vsem, kar potrebuje razstavni prostor, in je gostila prvo fotografsko razstavo.

V zvezi z ureditvijo in uporabo prizidka so bile dane različne pobude: od odpiranja okrepčevalnice do preselitve knjižnice iz premajhnih prostorov v nov prizidek in na koncu do predloga novega župnijskega upravitelja, da bo Župnijski urad Poljane zagotovil sredstva za ureditev zgornjega dela prizidka v večnamenski prostor: veroučno učilnico s pripadajočimi prostori (garderoba, sanitarije, kuhinja), ki bo hkrati prostor za prireditve in dejavnosti krajevnih društev in mladine kakor tudi dejavnost KS (namesto male dvorane, ki se nameni za potrebe knjižnice). Svet Krajevne skupnosti je potrdil župnikov predlog in v letu 2006 je bil tudi zgornji del prizidka urejen in opremljen. Dogovor o uporabi teh prostorov je časovno vezan na potek najemne pogodbe iz leta 2000.

Konec leta 2008 je bila zaključena obnova prostorov knjižnice in sklenjena pogodba o podnajemu med KS Poljane in Knjižnico Ivana Tavčarja Škofja Loka zaradi dodatno dodeljenih prostorov. Z ureditvijo knjižnice je zaključeno zadnje pomembnejše dejanje tega dvajsetletnega obdobja.

Novo življenje!?

Najemna pogodba z dne 22. februarja 2000, sklenjena med Župnijo Poljane in Krajevno skupnostjo Poljane, je za dvajset let formalno uredila skrbništvo nad domom: Krajevna skupnost naj bi od takrat upravljala dom in oddajala drugim prostore doma v najem; prevzela pa je vse stroške tekočega in investicijskega vzdrževanja, stroške obratovanja, stroške javnih bremen ter zavarovanja splošne nevarnosti za najeti objekt. S tem je bil urejen status upravljavca doma, ki ga je denacionalizacijska odločba spravila v negotove razmere. Vendar so se potem pokazali novi izzivi ob zaznanih potrebah po vlaganjih v dom: kako vlagati občinska sredstva v obnovo doma, če Občina ni lastnik stavbe? Ob takih vprašanjih so se večkrat pojavile ideje o odkupu doma, podobno, kot se je to zgodilo v Gorenji vasi.

Načrtno in bolj celovito ukvarjanje s prihodnostjo doma je potekalo v letih 2010–2012 v sklopu oblikovanja idejne zasnove okolice Šubičeve hiše/središča Poljan – vaškega jedra/novega kulturnega doma.

Takrat so po neposrednem povabilu Občine trije arhitekti, drug za drugim, pripravljali idejne zasnove ureditve vaškega jedra in zasnove novega kulturnega doma. Na svetu KS je bilo opozorjeno, da se bo preureditve treba lotiti celovito in pripraviti odgovore na vprašanja, povezana z vplivom predvidenih sprememb na različne deležnike življenja v Poljanah, npr., ali je župnija pripravljena prodati objekt Kulturnega doma in vsa zemljišča, potrebna za izgradnjo; katere dejavnosti predvideva Občina v novem objektu; kakšne so potrebe kulturnega in ostalih društev glede prostorov; kakšno je stališče Mercatorja do morebitne izselitve; kam prestaviti fresko, če bo to potrebno; koliko sredstev je približno potrebnih za realizacijo.

Na seji Sveta KS v marcu 2012, na kateri je bila edina točka dnevnega reda »Predstavitev dopolnjene idejne zasnove ureditve vaškega jedra v Poljanah in novega kulturnega doma«, je predsednik Sveta Krajevne skupnosti pridobil odgovore na večino postavljenih vprašanj, krajinska arhitektka Anja

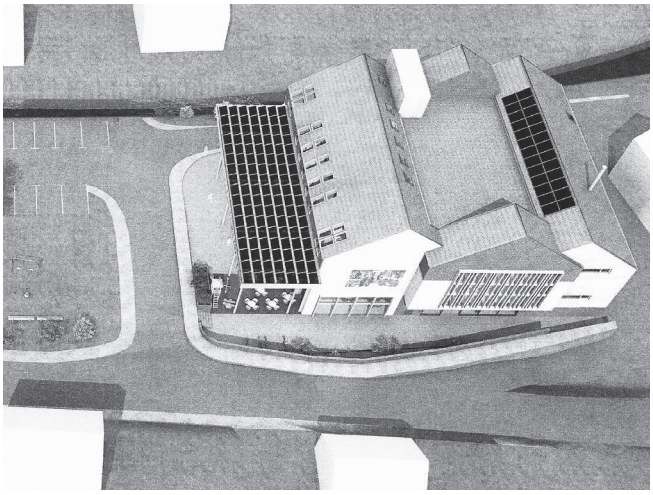

Ena od idejnih zasnov novega Kulturnega doma

Musek je predstavila tretji, sicer dopolnjeni projekt. V nadaljevanju je župan povedal, da mu je ta varianta idejne zasnove najboljša, vendar Občina ne bo krajevni skupnosti vsiljevala, katero idejno zasnovo naj izbere, ampak bo v občinski podrobni prostorski načrt (OPPN) umestila tisto, za katero se bo odločil Svet Krajevne skupnosti. Po dodatni diskusiji je sledilo glasovanje o potrditvi dopolnjene idejne zasnove in je bila predstavljena idejna zasnova potrjena.

V juliju 2012 je Občina že sprožila postopek priprave OPPN za ureditev vaškega jedra v Poljanah. Decembra 2012 je o idejni zasnovi ureditve vaškega jedra v Poljanah in gradnji novega doma krajanom poročal *Vaščan*.

Potem so se dejavnosti glede izbrane idejne zasnove ustavile. Predsednik KS je leta 2013 seznanil svetnike, da je razlog zamude za ureditev dokumentacije poplavno področje, na katerem je predvidena gradnja. Junija leta 2015 sta župan in direktorica občinske uprave seznanila svetnike, da glede idejne zasnove vaškega jedra ne vidita nobenih perspektiv do leta 2018, predvsem z vidika poplavne ogroženosti tega dela Poljan oz. ureditve struge Ločivnice. Ponovno so se odprla vprašanja o finančnih sredstvih in časovnih okvirih za uresničitev idejne zasnove in pobude o odkupu starega doma. Sestanek se je zaključil s predlogom župana članom Sveta KS Poljane, da pridobijo za ureditev vaškega jedra v Poljanah projektanta, ki bo vodil projekt ureditve vaškega jedra, za finančna sredstva bo poskrbela Občina Gorenja vas - Poljane.

Med letoma 2017 in 2019 se v predlogih postavk občinskega proračuna iz KS Poljane nahajajo le »*sredstva za sanacijo strehe Kulturnega doma v Poljanah*«; »*sredstva za delni ali celotni odkup Kulturnega doma*« ter opomniki, da je pred potekom najemne pogodbe treba pripraviti osnutek nove pogodbe med Župnijo Poljane in KS Poljane. Do sredi decembra 2020 niso znane odločitve glavnih akterjev, dejstvo je le, da pogodba še ni podpisana in je s tem nastala pravna praznina v razmerjih med več subjekti. Sicer intenzivno poteka urejanje protipoplavne varnosti Poljan. Po zaključku bodo verjetno odpravljene ovire, ki so ustavile leta 2012 začeto pripravo OPPN.

Epilog

Kaj nas je naučila učiteljica življenja na primeru poljanskega Kulturnega doma?

Najprej, da so se za obstoj in delovanje doma posamezniki osebno izpostavili, trpeli in vztrajali, da bi se odprte zadeve uredile; krajani so bili tudi večkrat pripravljeni prispevati material, denarna sredstva in svoje roke ter čas, da bi se izvedla nujno potrebna dela pri vzdrževanju stavbe.

Znani so, že dolgo, tudi možni scenariji ureditve statusa Kulturnega doma, vendar odločitve se odlagajo, s tem pa se zamegli pogled na to, kaj je vse potrebno narediti in do kdaj, ni razvidno, kaj bo naredila Občina, kaj pa je skrb Krajevne skupnosti. Zaradi tega se občasno ponovno pojavljajo sence dvoma glede usklajenega razvoja upravnega in kulturnega središča Občine Gorenja vas - Poljane.

Ohlapne pogodbe so do neke mere zagotavljale večjo prilagodljivost pri upravljanju Kulturnega doma, zdaj sta med pogodbeniki očitno prisotni različno razumevanje določenih pogodbenih določil in zaznavanje nedorečenosti nekaterih razmerij, kar otežuje pripravo novega dogovora, po poteku pogodbe o upravljanju doma v februarju 2020.

Zaključujem s parafrazo že omenjene misli: zavedamo se, da je stavba Kulturnega doma nefunkcionalna in kot taka predstavlja veliko breme, ki bi ga Občina in KS radi prepustili drugemu upravljavcu, ki bo sam ostarelemu starčku težko vrnil pričakovano vitalnost. Ker pa Poljanci Kulturni dom potrebujemo, ga bomo s skupnimi močmi za nekaj časa skušali ohraniti vsaj takega, kakršen pač je, in bomo hkrati začeli z dejavnostmi, da zgradimo novega, kot si ga Poljane zaslužijo. Zato pozivamo vse tiste, ki so formalno vključeni v iskanje rešitve glede prihodnosti Kulturnega doma v Poljanah, da odgovorno in z mislijo na dobrobit kraja in krajanov iščejo celovito in trajno rešitev.

Goran Šušnjar

Za pomoč pri zbiranju gradiva za pripravo tega zapisa se zahvaljujem:

- Sodelavkama Zgodovinskega arhiva Ljubljana, enota Škofja Loka, ki sta mi svetovali glede možnih virov informacij znotraj arhivskih fondov, ki jih upravljajo;
- Župnijskem uradu Poljane za dostop do obstoječega arhivskega gradiva;
- KS Poljane za dostop do arhiva glasila *Vaščan* ter dokumentacije KS, povezane z dejavnostmi glede Kulturnega doma;
- Posameznicam in posameznikom iz Poljan in okolice za informacije in gradivo (Anica Rant, Pavle Debeljak, Jure Ferlan, Jože Ržek, Stanislav Demšar, st., Anton Debeljak, Stane Mrak, Miran Osredkar, Zlata Hribar, Helena in Zdravko Hren, Janez in Urška Buh, Bernarda Jesenko Filipič).

Kako se je kuhalo žganje?

V Sloveniji pridelujemo najrazličnejše vrste sadja, iz katerih je možno skuhati žganje. Za pridobivanje alkohola lahko namreč uporabimo vse plodove z vsebnostjo sladkorja in škroba (jabolka, hruške, grozdje, češnje, slive ...) pa tudi korenine (encijan, rabeljski sij) in vrste žit ter tudi vse tekočine, ki vsebujejo alkohol. Vsaka dežela ali pokrajina ima že od nekdaj značilno vrsto domače opojne pijače. Najbolj znano je sadno žganje, skuhano iz raznih sort jabolk in hrušk, pogosta pa sta tudi sadni ali grozdni tropinovec ter slivovka. V virih navajajo, da največ dobrega sadnega žganja skuhajo na Dolenjskem in Štajerskem, Gorenjci, ki imamo hladnejše podnebje, pa žganje kuhamo iz odpornejših hrušk in tropin. Ker tod trta ne uspeva, je »sadjevec« edina opojna pijača, ki (predvsem moškemu delu populacije) daje moč in varuje pred boleznijo, potreba po njem pa se čuti tudi ob raznih drugih priložnostih.

Pešarjeva baraka

Začetki pridobivanja alkohola segajo daleč nazaj v zgodovino. Podatki pričajo o tem, da so destilacijo (postopek pridobivanja alkohola) najprej izvajali za pridobivanje izvlečkov iz aromatičnih rastlin, ki so jih potrebovali za dišavne vode in olja za balzamiranje. V srednjem veku je cvetelo pridobivanje žganja iz grozdja, ki so ga najprej izdelovali alkimisti in farmacevti, kasneje pa tudi samostanski možje, a le za zdravilo. V 14. stoletju je prišel iz Italije v Alpe in stoletje kasneje je bila uporaba alkohola v Nemčiji že splošno znana. Kdaj so pri nas in na Balkanu začeli pridobivati žganje, se ne ve natančno, sklepajo pa, da je bil razvoj podoben kot drugje po Evropi. Predvsem 16. stoletje je bilo zelo pomembno za povečano proizvodnjo in porabo destilatov iz vina in sadja kot tudi za razvoj in izboljšavo destilacijskih naprav. Prva tovarna žganj in likerjev je bila ustanovljena leta 1873 na Ptuju, tej pa so sledile še žganjarne v Šentilju pri Mariboru, v Domžalah in na Dolenjskem v novi tovarni Dana.

Za naše kraje vedo starejši ljudje povedati le to, da se je žganje kuhalo, odkar pomnijo, in da je takšno delo včasih veljajo za početje, ki »bogu ni povšeči«, zato sta ga državna in cerkvena oblast prepovedovali, preganjali in preprečevali s kaznimi in visokimi davki. Lovrenc Sušnik v svojem članku piše o znani trdi borbi kmetov za prosto žganjekuho, *za izreden luksuz*, ki so si ga lahko privoščili ob svojem, velikokrat težavnem življenju. Hudomušno pripoveduje o tem, kako so se hudovali nad nekdanjimi »dacarji ali financarji«, ki so hodili pečatit kotle in stikali okrog hiš, če morebiti še kje kuhajo brez prijave ali celo po odjavi. Obenem pa pristavi, da se kmetom ni zdelo nič bolj imenitnega od tega, če se jim je posrečilo, da so nadležneža speljali na napačno sled ali se ga kako drugače otresli.

Opravilo je vsekakor nekdaj in zagotovo še danes veljalo za nekakšno skrivnostno delo. Vsak žganjar kuha žganje na svoj način in pri tem združuje znanje prednikov, ki se navadno prenaša iz roda v rod, nasvete strokovnjakov, sosedov in svoje izkušnje. Naš oče se je kuhe naučil od svojega strica, nekaj znanja pa je pridobil tudi na tečaju. Te dni mi je pripovedoval anekdoto o tem, kako sta s sosedovim fantom v mladih letih nagajala stricu pri kuhanju. Ni ju namreč želel spustiti v žganjarno, zato sta na streho majhne hišice pristavila lestev in mu skozi dimnik začela metati snežne kepe. To je povzročilo, da se je prostor popolnoma zadimil in stricu ni preostalo drugega, kot da je odprl vrata in žganjarno prezračil. Kljub prostemu vhodu tisti dan nista več želela v žganjarno, saj bi jezni gospod zagotovo »prevetril« tudi njiju.

Za končni okus žganja je zelo pomembna tudi vrsta sadja. V Vinharjah rastejo večinoma hruške iz vrste *moštnic*, ki dajejo žgani pijači posebno aromo. Včasih so v naši vasi žgano pijačo kuhali pri vseh hišah, ki so imele v lasti vsaj nekaj tega sadnega drevja. Danes se je to tudi zaradi zakonskih določil močno oklestilo. Tradicija pri Naconovih pa se je ohranila in se z leti še izpopolnila do te mere, da lahko njihov liker poskusite na različnih lokacijah celotne Poljanske doline, gotovo pa dober glas seže tudi preko meja našega pogorja.

Verjetno se tudi pri sosedovih dobro zavedajo pomena popolne dozorelosti sadja, saj je izkoristek alkohola odvisen od vsebnosti sladkorja v njem. Spominjam se otroških let, ko smo morali v jesenskih mesecih s sestrami in bratom vsakodnevno pobirati pridelek pod sadnimi drevesi in nikakor nisem mogla razumeti, zakaj dreves preprosto ne potresemo. Prav tako je oče vedno stremel k temu, da so se v lese-

nih zabojih znašli samo zdravi plodovi brez različnih primesi listja, trave, vejic in podobnega. Otroci pa smo na drugem bregu želeli čim prej zaključiti z delom in priznam, da je včasih v gajbici pristala tudi delno nagnita hruška, ker se mi ni ljubilo vsakega delčka odrezati stran s pomočjo roba na vedru, saj je to pomenilo tudi umazane in lepljive prste na roki … Pa takšna skrb za umivanje sadja in natančno čiščenje lesenih ter kasneje že plastičnih kadi za namakanje? V mojih očeh polno nepotrebnega dela … na koncu je bilo sadje vedno razsekano na tisoč in en košček in lepo pospravljeno v kadi, zalito z vodo ter pokrito z deskami, ki so bile uprte pod strop. Nato pa se je vse to pustilo za nekaj časa na miru. Zakaj potem ves trud? No, pa ima vsak zakaj tudi svoj zato! Verjetno so mi starši že v mladih letih razlagali vse zato-je, vendar jim takrat nisem dajala prevelikega pomena in se zdaj z nasmehom vračam nazaj v preteklost.

Res lepe spomine imam na žganjekuho. Na mestu, kjer sva si z možem in najinimi otroki zgradila hišo, je včasih stala majhna lesena hišica, ki smo ji rekli baraka. Hišica iz opeke in grobega ometa je bila dolga približno štiri metre in široka kakšne tri metre. Imela je eno okno in vrata, na stranski steni pa veliko loputo, skozi katero se je usuvalo skuhano sadje iz kotla. Takrat smo po navadi morali otroci počakati zunaj, saj je bil strah, da se bo kdo opekel ob vrelo snov, povsem na mestu. Naša baraka je bila temen prostor, ki ga je v mrzlih zimskih večerih osvetljevala šibka brlevka na sredini stropa. Poleg glavnega stolitrskega bakrenega kotla za kuhanje ugodenega sadja in velikega soda z vodo, v katero je bila potopljena špirala za hlajenje, je bilo v tej hišici tudi nekaj lesenih desk, plastičnih modrih sodov, namenjenih shranjevanju *sirake*, kup suhih drv, moder zložljiv ležalnik, radio z gramofonom, stara budilka in obvezno tudi metla ter smetišnica. Slednji dve je s pridom uporabljala predvsem naša mami, ki je skrbela za to, da je bila žganjarna pod njenim nadzorom vedno snažna in urejena.

Oče se je žganjekuhe lotil tako, da je v kotel nalil vodo, ki ji je dodal alkoholno drozgo oz. ugodene hruške. Nato je kotel pokril s *kapo* in zakuril. Drva za kurjenje so morala biti suha, pa tudi kurjenje je bilo sila pomembno, saj se je mešanica v kotlu hitro prismodila. Predvsem pri kuhi zadnjega kotla. In ker v baraki ni bilo veliko prostora, je bila dostava drv velikokrat naloga otrok. Po ozki in pogosto zaledeneli stezi, ki je vodila do žganjarne, so polena iz samokolnice in drugih podobnih priprav velikokrat pristala na tleh.

Kapa na kotlu je bila povezana s spojno cevjo, ki je vodila v drug sod s hladno vodo iz bližnjega studenca, v katerem je bila speljana spiralna cev. Iz te posode je po ozki cevi z napeljano vrvico za tanjši curek po kakšni uri kurjenja pritekla *siraka* ali prva kuha. Živo se spominjam tudi *kruglce*, s pomočjo katere smo preizkušali količino prisotnega alkohola. To smo storili tako, da smo v kozarec (pa tudi na prst, ki je hitro romal v usta) nalili nekaj sirake in jo polili po kapi. Nato smo zakurili košček papirja in ga položili na polito tekočino. Če tekočina na kotlu ni več zagorela, je to pomenilo, da je kotel iztrošen in da ga je treba *predjati* (odvreči kuhano sadje in pripraviti novo drozgo).

Kotel in hladilna posoda za kuhanje žganja

Ko je bilo skuhano vse sadje, je bil čas za ponovno kuhanje sirake, iz katere je naposled nastal *šnopc*. Tudi v tem delu postopek ni bil povsem enostaven, saj prva polovica litra alkohola oziroma bivke (cveta) ni bila primerna za uživanje in smo jo vedno shranjevali v posebnem sodu. To pa smo uporabljali za razkuževanje (ran, popkov pri teličkih in orodja). Skuhano žganje se je shranjevalo v posebni steklenici in se ga je pred pripravo vedno razredčilo.

Kuhanje šnopca tako ni bila prav preprosta stvar, so si pa zanjo vedno vzeli čas. In ker je bilo časa včasih še dovolj, je tudi doživetij, povezanih s to dejavnostjo, veliko. V baraki smo bili otroci vsak dan deležni branja pravljic, učenja poznavanja na uro in zavezovanja vezalk, nismo se mogli izogniti niti ponavljanju računov iz poštevanke. Vse to pa je vedno spremljala tudi okusna malica iz olupljenih domačih jabolk, ki so narezana na krhlje in popečena na vročem kotlu, prebudila naše okušalne brbončice.

Čeprav sem ogromno zimskih večerov preživela v baraki in se je to včasih odražalo še v šoli, ko so mi po sadni mešanici dišali šolski zvezki, danes nisem oboževalka alkohola in pijač, ki ob požirku spečejo v grlu. Si pa želim, da bi se žganjekuha v takšni obliki ohranila še za prihodnje rodove, saj pravijo, da se tudi meščanstvo žganja ne brani in raje kot po tovarniškem seže po domačem. Pa četudi v čaju.

Damjana Bonča

Viri:

- Pischl, J.: *Žganjekuha*. Celovec: Mohorjeva založba, 2003.
- Rajher, Z.: *Žganja iz sadja in grozdja*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016.
- Sušnik, L. *O žganjekuhi v Breznici pod Lubnikom*. Članek dostopen na www.etno-muzej.si/sl/etnolog/slovenski-etnograf-11-1958/o-zganjekuhi-v-breznici-pod-lubnikom.
- Šertel, A.: *Domače žganje*. Ljubljana: ČZP Kmečki glas. 1989.

Polanska – prva knjigobežnica v Poljanah nad Škofjo Loko

Kdor rad bere, bo vedno našel pot do knjige, kupil jo bo v knjigarni ali antikvariatu ali pa si jo izposodil v knjižnici, od prijatelja, sodelavca, soseda ... Obstaja pa še en način, in ta je od sredine septembra, zahvaljujoč založbi Modrijan, ki se je spomladi iz prestolnice preselila v Poljansko dolino, na voljo tudi v Poljanah.

Ali ste že slišali za »knjigobežnice«? To so »male brezplačne knjižnice«, najpogosteje imajo obliko hišice, ki so namenjene izmenjavi knjig po načelu »eno prinesem – eno vzamem«. Pravila so seveda povsem drugačna kot knjižnična – knjige, ki jo odložimo v knjigobežnico, ne bomo terjali nazaj, pač pa bomo v zameno dobili drugo, lahko jo obdržimo, podarimo ali pa vrnemo knjigobežnici, »matični« ali pa kateri drugi.

Polanska knjigobežnica na vrtu gostilne Na Vidmu

V Sloveniji je taka izmenjava knjig zaživela zahvaljujoč Nini Kožar, ki si je tudi izmislila ime »knjigobežnica«. K sodelovanju in postavljanju knjigobežnic spodbuja prek družabnega omrežja. Skupina *Knjigobežnice* na Facebooku ima danes več kot 7000 članov, knjižne hišice pa so se razširile po vsej državi. *»Pravila so simpl,«* piše v vizitki skupine. *»Napišeš sporočilce (ne pozabi omeniti skupine), vtakneš v knjigo (ali CD ali DVD), knjigo pustiš v hišici za knjigobežnice, lokalu, na klopci, na vrhu Triglava, na koprskem pomolu ali na kakšni drugi fajn lokaciji, slikaš, sliko in lokacijo objaviš v tej skupini. Če pa si najditelj, prav tako slikaš in objaviš tukaj.«*

Poljanska knjižna hišica je dobila ime »Polanska«. Postavljena je v srcu vasi, na notranji strani zidu, ki ločuje dvorišče Gostilne na Vidmu od lokalne ceste. Hiško je izdelal domačin Lovro v svoji ljubiteljski mizarski delavnici, boter pa je gostinec Boštjan Poljanšek, ki je tudi sam navdušen bralec. Za prvo polnjenje je poskrbela založba, knjigobežnica je dobila svoj zavihek na spletni strani www.modrijan.si, kjer sta objavljena tudi seznam prvih »polanskih« in zemljevid slovenskih knjigobežnic. Skupini na Facebooku Polanska se je pridružilo že okoli 80 članov.

V Polanski je prostora za okoli 40 knjig. Prosimo, da vanjo ne odlagate revij, časopisov, antikvarnih knjig, slovarjev, leksikonov in enciklopedij. Pa tudi ne reklamnih letakov. Lepo ravnajte z njo – kot da je vaša. Kajti to tudi je.

Lepo vabljeni!

Bronislava Aubelj

Ivan Tavčar: *Visoška kronika*

Dramatizacija v poljanskem narečju: Andrej Šubic

»Na sviet sn paršu nejk u Polansk dolin, tuočn kraja na viem ... Karstil sa me za Polikarpa ...«

S temi besedami se začne *Visoška kronika*, kot jo je po Tavčarjevem izvirniku in drami *Hudič in angel* Igorja Torkarja v poljansko narečje postavil Andrej Šubic. Kronika je zapis o ljudeh, ki so živeli in delovali v nekem času in prostoru, v našem primeru po tridesetletni vojni konec 17. stoletja na ozemlju loškega gospostva, na Visokem. Glavne osebe so Visočan Polikarp, sinova Izidor in Jurij, izbranki Agata in Margareta, poleg njih pa plejada stranskih oseb, s čimer dramatizacija nakazuje na obsežen igralski projekt. Dogodki v *Visoški kroniki* so usodno temačni, pa tudi svetli, polni zaupanja v neskončno moč Življenja: od retrospektivnega, v dramatizaciji dvakrat prikazanega Polikarpovega umora vojnega kamerada do zname-

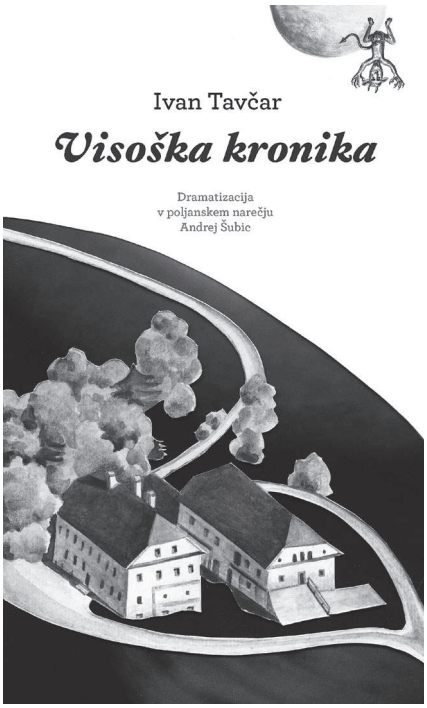

Ilustracije Maje Šubic

nitega čarovniškega procesa proti Agati in končne pomiritve družinske drame s poroko Agate in Jurija, s katero je poplačan Polikarpov dolg. Ki pa morda le ni bil v celoti poplačan ...

Pred nami je torej nova knjiga, četrta v nizu poljanskih dramatizacij Tavčarjevih del, ki so izhajale v letih 2010–2020 in bile uprizorjene na poljanskem odru: *Šarucova sliva*, *Raubarski cesar*, *Cvetje v jeseni* in *Visoška kronika*. Vse knjige so v sodelovanju s poljanskim KD dr. Ivan Tavčar izšle pri založbi Modrijan, vse poleg dramatizacije v poljanskem narečju vsebujejo izvirno Tavčarjevo besedilo, spremno besedo Andreja Šubica in foto utrinke ustvarjanja ter uprizoritev predstav; vsem je vidno podobo vdahnil sestrski tandem Maje Šubic in Nives Lunder. Lahko rečemo, da je »duhovni oče« vseh štirih knjig Andrej Šubic, zdravnik, ki sta mu gledališče in poljanski kulturni utrip dve veliki ljubezni v življenju. Letos praznuje 60-letnico, zato je izid dramatizirane *Visoške kronike* v poljanskem narečju po uspeha polni postavitvi na oder v letu 2019 (ob stoletnici prvega izida Tavčarjeve mojstrovine) še toliko bolj dragocen. Čestitam, Andrej!

Dramatizacija obsega deset prizorov. Vlogo pripovedovalca je Šubic namesto Izidorju, ki je v Tavčarjevem romanu zapisovalec kronike, namenil očetu Polikarpu in s tem dosegel večjo enotnost dogajalnega časa in prostora. Scena je iznajdljivo načrtovana: z dvema lovskima prežama na odru poveže svet pokojnih s svetom živih; na eno se v prvem prizoru usede Jobst, na drugi se mu v petem prizoru pridruži Polikarp.

Ključni travmatični dogodek svojega življenja – umor iz pohlepa – zaupa Polikarp bralcu že v uvodnem monologu.

Jobst: Doug se nauva pričkala. Grie na pou, pa je!
Polikarp: Na pou? A nej Lukež neč na dobi?
Jobst: Okuol parniesu me nauš!
Polikarp: Ti pa mene ne!
[Polikarp zagrabi bodalo in sune Jobsta v hrbet.

Polikarp v monologu kritično reflektira samega sebe: *»Biu sm tard, toman pa brezsarčn gospodar, ke mu nekuol na posije suonce u negou sarce ...«*

Živeti v osojah srca ni lahko. Sinu odsekati mezinec, ker je poželel cekin, zmore oseba, *»ke ji človiešk ževlejne ni vriedn več ket jabk, ke ga sklatš z dreviesa jesien«*. Vendarle, na dnu srca tli iskra ljubezni, vest ni umrla. Polikarp poskuša ubežati preganjalcu, ki mu grozi iz onstranstva, a njegova igra je izgubljena: star je, človeka pa se ne da nabrusiti kot sekiro, zato se nesreče kopičijo: Visoko napade ciganska tolpa, ki mu ubije zvestega prijatelja Lukeža, v hišo se kmalu zatem zavleče onemogla potovka Pasaverica, žena Polikarpove žrtve, in pred smrtjo neusmiljeno prekolne moževega morilca ... Polikarp čuti, da ga jekleni primež usode vedno bolj stiska, zato hoče rešiti svojo dušo. Razdre zaroko prvorojenca s sorodnico Tajčarko Margareto in na sina pred smrtjo preloži breme svojega greha, ko ga pošlje na Nemško po Agato, da bi z delitvijo posesti s Schwarzkoblerjevo potomko končno zadostil pravici.

Igra se tu začasno prevesi v svetlejši del s posameznimi humornimi in etnološkimi vložki, dejavno vlogo prevzame drugorojenec Jurij, ki se v iskreni ljubezni do tujke Agate ne ozira na družbene norme in mu ni mar visoškega ponosa celo v trenutkih, ko je ljubljena oseba izpostavljena javni sramotitvi na čarovniškem procesu. Izidor je poraženec, za dvanajst let odide v vojsko, a zvesto Margaretino srce, ki se je v ljubezni zavezalo molitvi in čakanju, bo odrešilo tudi njega.

Med stranskimi osebami v dogajanje najbolj dejavno posegata ponižani Marks Wulffing kot nosilec maščevalne strasti in prosvetljeni škof Frančišek, ki se spopade z družbeno zaostalostjo, tako da s pravniškim trikom pošlje Agato v vodo, ker ve, da jo bo Jurij rešil, sam pa nato ljudstvu pove, da je vera v čarovništvo prazna. Ljudstvo je tako in tako že na Agatini strani, saj ga je o nedolžnosti prepričala Agatina milina ...

Knjiga pritegne s slikovitimi ilustracijami. Na naslovnici se na indigo podlagi v objemu belih poti in kipečega drevja blešči Visoški dvorec v vsej arhitekturni dovršenosti. Kot bi skoraj črna podlaga namigovala na osojno lego tega kraja, na dolge sence preteklosti, ki se iztegujejo do današnjega časa, se v zgornjem kotu naslovnice na glavo postavlja figurica razkrečenega hudobca, ki ga rojeva »temna stran Meseca«.

Podob hudobcev je v knjigi obilo (tako kot ima tudi v besedilu vedno »hudič prste vmes« in ga je pri pomembnih opravilih treba s posebnim ritualom prelisičiti), vsaka celostranska ilustracija ponuja enega. Brusi si zobe na rogovili lesenih vil, usmerja leteče prašiče nad domačijo, se udobno namesti na krvavih cekinih ... nese »skalco, žebelj in iglo« zaslepljenemu Marksu, zaigra na tamburico na kmečkem plesu, s kopitom naravnava stensko uro, čepi na bodalu, visečim nad tiho pokrajino ... in je večinoma prav dobre volje! Človeških figur je po drugi strani malo, le kmečki vojak na konju se dvakrat pojavi, plesalca na veselici pa vidimo samo od pasu navzdol. Izvrstne ilustracije akademske slikarke Maje Šubic gledalca nedvomno pritegnejo k branju. V drugem delu knjige, v izvirnem Tavčarjevem besedilu, so nad poglavji nanizane drobne vinjete: na hrbtni platnici pritegne pogled vinjeta golega drevesa z veliko odprto knjigo v ozadju in spodaj natisnjenimi ključnimi citati dramatizacije – zloveščim Jobstovim *»Pridem puote, pridem puote!«* ter Polikarpovim poslednjim naročilom sinu Izidorju.

S postavitvijo in oblikovanjem je Nives Lunder občutljivo sledila ilustratorki in učinkovito dopolnila estetsko podobo knjige.

Zapis v narečju večini bralcev nekoliko oteži branje, poljansko govoreči pa smo zapis dialekta na način, kot sta ga uveljavila Andrej Šubic in Francka Benedik, že osvojili in nam je branje užitek tudi v tem pogledu. Marsikatera beseda, rečenica, skladenjsko drugače zastavljena poved so prijetna osvežitev spomina na jezik prednikov, ki ga v knjižni izdaji redko srečamo in nam je zato še toliko bolj drag.

Naj zaključim z mislijo Andreja Šubica v spremni besedi knjige: *»Upam, da s knjigo puščamo sled, spomin, navdih za nove rodove poljanskih ustvarjalcev ... da bo Visoko s svojimi zgodbami v prisojni svetlobi žarelo kot visoko središče kulturnega in družbenega življenja daleč naokrog.«* Tako bodi!

Minka Mlakar

Vladimir Ahlin – Premetovc: *Vrnitev* (kronika 1820–2020)

Visoška in Premetovcova domačija sta skoraj sosedi, obe markantni lepotici sredi doline, ki – poleg Karnišnkove domačije – neustavljivo zapeljujeta poglede mimobežnih potnikov. Za njunimi zidovi je ždelo s starim molkom pokrito skrivnostno življenje preteklosti, a le dotlej, ko je vrata vanju na stežaj odpahnil: na Visokem Ivan Tavčar, pri Premetovc pa Vladimir Ahlin. Oba sta to napravila vsak s svojo kroniko. Tavčarjevo *Visoško kroniko* menda že poznate (če ne, lahko še vedno posežete po novi izdaji, ki jo dopolnjujeta Andrejeva dramatizacija in prepoznavne Majine ilustracije – o njej več na sosednji strani), Premetovcova kronika z naslovom *Vrnitev* pa je novost, ki vam jo na kratko predstavimo na tej strani.

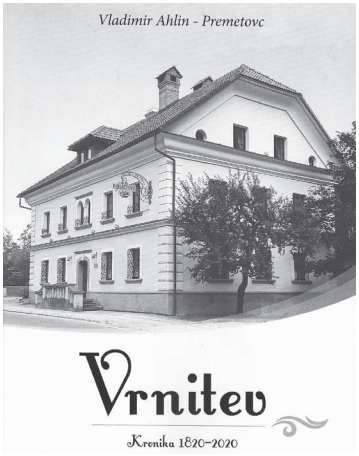

Kroniko piše lastnik današnje domačije, Vladimir Ahlin, ki se po tridesetih letih tujine vrne domov. Začetek je, tako kot pri Tavčarjevi *Visoški kroniki*, skrivnosten. Anton Ahlin, pripeljan sredi 19. stoletja iz Trsta v skromno leseno bajto dveh samskih žensk v Log na Zgojne, vzbuja zaradi Tavčarjevega *Tržačana* za trenutek slutnjo pretresljivega konca. A Premetovcova zgodba se razvija stran od Tavčarjeve. Za delo zagnan Tržačan Anton se je priljubil sosedovemu kmetu Jejlarju, ki je ostajal brez otrok. Po poti Jejlarjevega dolžnika je Anton z zadnjim odplačilom dolga postal lastnik skromne krčme na vrhu ložanskega klanca. Tržačanov rod, zdaj Premetovcov, se je večal in nadaljeval. Živelo se je skromno, nekaj od zemlje in nekaj od gostilne, v kateri so se zaradi obcestne lege radi ustavljali vozovi s konji in njihovimi potniki, tujimi in domačimi gosti. Ob domači postrežbi se je gostom razvezal mošnjiček, pa tudi jezik. V hišo so z njimi vstopale sveže novice, novosti in neštete zgodbe, ki so se tukaj ugnezdile ter vedno znova pripovedovale novemu rodu. Moral se je prav tukaj Vladimir nasrkati vseh tistih zgodb o svojih prednikih od Tržačana Antona, prednikov v Ameriki, deda Petra, do očeta Rudolfa, da je lahko tako skrbno in tekoče napisal prvo poglavje. V pomoč mu je bil tudi bogat domači arhiv fotografij, pisem in dokumentov.

Pripoved se nadaljuje v čas brezskrbnih Vladimirjevih otroških in mladostnih spominov na domači kraj. Spominja se očetove obnove hiše, šolanja v Gabrku in Poljanah, očetovega potovanja k sorodnikom v Ameriko in posebnega podviga, ko je sam brez vednosti še koga gradil v globeli Vrtače pot, za kar je po končani gradnji dobil od očeta pomembno besedo priznanja, preden je pogledal v širni svet.

Ta ga je poklical takoj po osnovni šoli. *»V gostinstvo bom šel,«* je razjasnil svojo odločitev mami, ko sta obračala seno na Hribrnikovi njivi. A kar je Vladimir vedel brez stroke, je po neposrečeni vajeniški šoli v hotelu pod Voglom v Bohinju strokovno dognal tudi psihiater v Škofji Loki. Stroka je očeta naposled le prepričala in tako je za fanta poiskal zdaj boljšo rešitev od tiste v Bohinju. V vajeniški službi v hotelu Slon v Ljubljani se je Vladimir veliko bolje znašel. V vlogi receptorja se je marsikaj naučil. A radovedna mladost ga je leta 1968, po odsluženi vojaščini, zvabila v Švico.

Začel je v prestižnem hotelu Montreux, naslednjih 28 let in pol pa nadaljeval v nič manj uglednem hotelu Lusanne Palace ob Ženevskem jezeru.

Švicarsko obdobje, preplet Vladimirjeve osebne življenjske poti in službovanja v hotelu, je posebno poglavje v kroniki. Službena pot je v nasprotju z osebno – ta je imela več zavojev in smeri in je Vladimirju dala hčerko in vnuka – enosmerna in pelje naravnost in navzgor. Vladimir je napredoval do uglednega pomočnika generalnega direktorja hotela Lusanne Palace. »Ponos Slovencev,« je napisal Leon Štukelj, potem ko se je v božičnem voščilu spominjal Vladimirjevega presenetljivega sprejema v hotelu. A za bralca še zanimivejši od uradnega uspeha je Vladimirjev »ljubiteljski študij«, ki je bil med službovanjem nezavedno usmerjen v opazovanje ekstravagantnih, nenavadno bogatih gostov, ki so se redno vračali ali pa v hotelu celo živeli. Njegova »raziskava« se je spremenila v zbirko nenavadnih zgodb, ob katerih bralec knjigo težko odloži. Številke sob, suit – ki nastopajo v knjigi kot enostavni naslovi – bi povsem lahko zamenjali z imeni znamenitih kraljev, grofov, lordov, ladjarjev, finančnih mogotcev, njihovih dam, znanih in manj znanih osebnosti … in pomen bi bil isti. Sobe in suite, v katerih so bivali, so se zlile z njihovim bliščem, samo njim lastnimi ravnanji, zahtevami … ki jih je moralo osebje hotela vnaprej uganiti. In čeprav zgodbe bralca na moč zabavajo, vendarle niso samo to. Preplastena spodnja plast se z luščenjem zgornjih velikokrat pokaže šele na koncu zgodbe. In če je zgornja nenavadno vedra, razkošna in bleščeča, je spodnja nemalokrat boleče prazna in ubožna – okras praznine ali bogastvo revščine. In še eno odliko lahko začutimo ob branju zgodb, to je posebno lep ton, ki ga daje avtorjev odnos do »protagonistov«, ki je – verjetno tudi zaradi službene dolžnosti, a vendarle ne samo zaradi nje – zelo spoštljiv. Spoštovano se zato ob branju počuti tudi bralec.

Besede imajo skrite pomene, brez njih ostanejo brez moči, skoraj niso veljavne. *Vrnitev*, na primer, je za svojim uradnim pomenom od srca nasmejana, želi objeti ali se od sreče zajokati. Daje nazaj, kar je nekoč vzelo slovo. Moč besede *vrnitev* je prepričala tudi Vladimirja, da jo je uporabil za naslov svoje kronike. Razodel pa jo je šele v zadnjem poglavju. Po prelomnih časih za Slovenijo – ki so ganile tudi Vladimirja – je Vladimirjev čas zanjo dozorel. Švico je za vedno postavil v zbirko prijetnih spominov oktobra 1997, potem ko je v treh letih načrtov, priprav in gradnje slovesno odprl vrata prenovljenemu gostišču Premetovc. *»Odkar sta mama in oče odšla, si večkrat želim, da bi jima pokazal, v kakšno damo se je spremenila Premetovcova hiša,«* je zapisal Vladimir proti koncu knjige, kjer se spominja očeta in mame. Kdo ve, morda bi se hiša slovesno sploh ne preoblekla, če bi se uresničile Vladimirjeve in že prej tudi očetove namere po nakupu Visoškega dvorca, ki mu Vladimir posveča v knjigi več kot eno celo poglavje. Tako pa zdaj visoški lepotec nadaljuje svojo kroniko, Premetovcova lepotica pa svojo. Bog jima daj še dolgo in polno sosedsko življenje.

Premetovcovo kroniko *Vrnitev* toplo priporočamo. Dobite pa jo lahko kar doma pri Premetovcu.

Jerneja Bonča

Argentina, dežela skoraj na koncu sveta

Ko se je papež Frančišek po izvolitvi pokazal na vatikanskem balkonu in nagovoril množico na Trgu svetega Petra, je ugotavljal, da so njegovi bratje kardinali šli iskat »novega rimskega škofa skoraj na konec sveta«. Tam se namreč nahaja Argentina, čudovita dežela, polna lepot, bogastev in protislovij. S slovenskim ljudskim izrazom bi lahko rekli, da stoji »Bogu za hrbtom«. Pa ne samo zemljepisno. Zadnje čase se izraz preliva na družbeno in politično področje. Če Mehikanci tarnajo, da so »tako daleč od Boga in tako blizu Združenim državam«, bi lahko za Argentince v zadnjih letih iznašli podobno frazo.

Bajna raznolikost

Dežela je izredno pestra, ima vse od južnih ledenikov do subtropskih in tropskih pragozdov na severu. Od Ognjene zemlje pa do meje s Paragvajem je »dolga« 3694 kilometrov, od morja do meje s Čilom pa »široka« 1423 kilometrov. Najvišja gora je Aconcagua s 6962 metri nadmorske višine in je obenem najvišji vrh ameriške celine. Najnižje je suho jezero Laguna del Carbón v provinci Santa Cruz, ki leži 105 metrov pod morsko gladino. Obala pa se razteza od izliva Rio de la Plata pa do otoka De los Estados neskončnih 4725 km.

Argentino lahko razdelimo na več geografskih regij, ki predstavljajo tudi različna gospodarska področja: *Severozahod* zavzema gričevje in andsko gorovje in tu se nahaja tudi Abra del Acay (gnezdo belega vetra), najvišja z avtomobilom dosegljiva na 4895 metrih nadmorske višine (skoraj dva Triglava); *Mezopotamija*, v območju velikih rek Paraná in Urugvaj; *Gran Chaco,* ki obsega podtropsko in tropsko planjavo s pragozdovi; *Cuyo* je obširna kotlina ob Andih na zahodu, znana predvsem po vinogradih in ogromnih vinskih kleteh; *Pampa*, ki je neskončna, rodovitna planjava. Tu je osrčje argentinskega poljedelstva, ki se zadnje čase posveča predvsem soji, poleg klasičnih pšenice in koruze. Nepregledni naravni pašniki pa širijo slavo argentinske govedine; in končno *Patagonija*, obsežna planota kamenja, grmičevja, prahu in vetra. Na jugu se preliva v vlažne travnike, zahod ob Andih pa je čudovita dežela gozdov in južnih jezer.

Viharna zgodovina

V tej deželi, ki ima 2.791.810 km² površine, so že od davnega živela razna plemena staroselcev. Španci so jo začeli osvajati leta 1505. Prvo stalno naselbino so ustanovili leta 1536 in (potem ko so jo Indijanci požgali) ponovno leta 1580. Danes je to prestolnica Buenos Aires. Špansko naseljevanje se je nadaljevalo in dežela je leta 1776 postala »Podkraljevina reke de la Plata«. Dvakrat je področje poskusilo osvojiti britansko

Argentinska prestolnica Buenos Aires

kraljestvo (v letih 1806 in 1807), a obakrat so invazijo odbile kreolske čete. Ko je Napoleon zasedel Španijo, so naseljenci leta 1810 z Majsko revolucijo izpeljali odcepitev in leta 1816 proglasili neodvisno državo pod imenom Združene Province Reke de la Plata. Španska nevarnost je bila dokončno odpravljena, ko je naslednje leto general San Martin z vojsko prečkal Ande in sodeloval pri neodvisnosti Čila in Peruja.

Naslednja desetletja so potekala v znamenju krutih notranjih bojev med centralisti in federalisti. To se je dogajalo še tudi potem, ko je bila leta 1853 potrjena prva ustava argentinske federacije. Boji so prenehali šele leta 1863, ko se je provinca Buenos Aires priključila federaciji. Po bojih Trojne zveze proti Paragvaju in Osvojitvi puščave (boji proti Indijancem) je končno zavladal mir, ki je po letu 1880 prinesel deželi veliko blagostanje. Razcveteli so se tudi vselitveni tokovi, med njimi prvi slovenski: kakih 50 primorskih družin se je naselilo v provinci Entre Ríos. Do leta 1930 se je število prebivalcev sedemkrat povečalo. V to obdobje (1920–1930) lahko postavimo drugi vselitveni val Slovencev. Kakih 25.000 rojakov je tedaj izbralo Argentino za svojo drugo domovino. Največ jih je prišlo s Primorske. Nekateri so iskali boljših gospodarskih pogojev, mnogi pa so bežali pred italijanskim preganjanjem. Zelo veliko jih je prišlo tudi iz Prekmurja in del še iz Bele Krajine.

Tedaj se je Argentina postavila med najuspešnejše in bogate države na svetu. Vladali so konservativci vse do leta 1916, ko je zakon o splošni volilni pravici postavil na oblast radikalce, do leta 1930, ko je vojska strmoglavila Yrigoyena in vrnila vodstvo države konservativcem. Leta 1946 je bil za predsednika izvoljen Juan Domingo Peron. Pospešil je industrializacijo in podelil delavstvu izredne pravice. Sindikati so pridobili moč in zapadli obževanju voditelja. Bilo je obdobje po drugi svetovni vojni, v katero Argentina ni posegla. Izkoristila pa je povojni čas in zalagala lačni svet s svojimi pridelki. Izkupiček je z zlatom napolnil Centralno banko. Tedaj (1947/49) je v državo prišel tretji val sloven-skih izseljencev-beguncev pred komunizmom. Kakih 7000 bi jih lahko našteli, če vključimo družine, ki so prišle za očeti (1953–1955). A Peron je zapadel populizmu in zašel v demokratično diktaturo. Po smrti njegove žene Evite se je to še zaostrilo. Ob razsipanju je bogastvo hitro skopnelo in nastale so rastoče težave. Temu je napravil konec vojaški udar leta 1955, ki je strmoglavil Peronov režim.

Sledila so leta menjajočih se civilnih in vojaških vlad. Nobena ni končala ustavne dobe šestih let. Medtem je ekonomija še rastla in revščina padla na 7 % prebivalstva. A v teh letih so se pojavile revolucionarne skupine. Fenomen podeželskih vstaj in mestne gverile je pridobival moč. Ko je leta 1973 Peron nastopil svojo tretjo predsedniško dobo, je bilo gverilsko delovanje v polnem razmahu. Stari vodja je po enem letu umrl in nasledila ga je njegova vdova Isabelita. Ekonomske težave in notranji nemiri so leta 1976 pripeljali do še ene vojaške vstaje. Nova vlada je za vzpostavitev reda uporabila krute metode. Obdobje je znano kot »umazana vojna« s tisoči pogrešanih (*desaparecidos*). O njih številu (med 10.000 po ugotovitvah uradne komisije in 30.000 po mnenju levih skupin) še vedno tečejo ostre debate in celo zakonski predpisi. Malo pa se govori o žrtvah gverile, ki so prav tako segale v tisoče.

To je bila zadnja vojaška vlada v moderni argentinski zgodovini. Gospodarsko je bila usodna, saj je zunanji dolg z dotedanjih 7900 milijonov dolarjev pognala do 45.000 milijonov. Nastale so finančne težave, začeli so se pojavljati delavski nemiri, sum korupcije se je širil. Predvsem pa je na usodo vojaške vlade vplivala Malvinska (Falklandska) vojna (Falklandsko otočje), ki je po porazu prisilila, da je vojaštvo razpisalo volitve.

Navzdol, proti prepadu

Argentina je upravno razdeljena na 23 provinc (podobno kot države v ZDA) in avtonomno prestolno mesto. Province imajo določeno avtonomijo, vlada jim guverner (kot v ZDA).

Aconcagua, najvišji vrh ameriške celine

Argentina pridela hrane za 400 milijonov ljudi, a polovica njenih prebivalcev trpi pomanjkanje.

Bedna naselja, zatočišče najrevnejših

__Tone Mizerit__ se je rodil leta 1944 v Šentrupertu na Dolenjskem, pri desetih letih pa se je z mamo preselil k očetu v Buenos Aires. V Argentini je študiral novinarstvo. Je publicist, urednik in kulturni delavec in od leta 2005 glavni urednik revije Meddobje*, ki že več kot 60 let izhaja v Buenos Airesu. Svoje življenje je posvetil slovenski skupnosti v Argentini.*

Poleg domačih parlamentov imajo predstavništvo v zveznem parlamentu. Ta je razdeljen na senat, kjer ima vsaka provinca tri predstavnike, in poslansko zbornico, ki je vsaka predstavljena po številu prebivalcev. Ko je bilo konec vojaške diktature, je bil za predsednika izvoljen radikal Alfonsín. Skušal je vladati modro, a ekonomske težave (inflacija) in rovarjenje peronističnih sindikatov (13 splošnih stavk v šestih letih) ga je odplavilo šest mesecev pred koncem mandata.

Kot predsednik mu je sledil Menem, peronist, a liberalno usmerjen. Pod ceno je privatiziral skoraj vsa državna podjetja. Zakonsko je zasidral argentinski peso ena proti ena z ameriškim dolarjem, a ko je odšel, je vse zgrmelo in zunanji dolg je dosegal že 146.000 milijonov dolarjev. Poleg tega so kar deževale obtožbe vladne korupcije. Naslednji predsednik, radikalec Fernando de la Rúa, je nastopil 10. decembra 1999, a zaradi hiperinflacije odstopil 21. decembra 2001. V enajstih kaotičnih dneh je bilo kar pet predsednikov. Zadnji izmed njih, Eduardo Duhalde, je grobo devalviral valuto, zasegel bančne dolarske vloge, a postavil temelje obnove.

Sledil mu je peronist Nestor Kirchner, ki je v dobi visokih cen soje in pšenice uredil ekonomijo. Za njim je nastopila njegova žena, Cristina Fernández de Kirchner, ki je (po moževi smrti) osvojila še eno predsedniško dobo. Razpasla pa se je korupcija: proti njej še danes poteka 13 sodnih postopkov. Skušala je podjarmiti medije. Sprememba sodne ustanove je propadla, ker je Vrhovno sodišče proglasilo zakon kot protiustaven. Ko je odšla, je zunanji dolg (državni in provincijski) dosegal že 240.000 milijonov dolarjev. Liberalni predsednik Macri je stanje še poslabšal, ko je od Mednarodnega denarnega sklada prejel največje posojilo v zgodovini te ustanove: 57.000 milijonov dolarjev.

Sedanji predsednik je Alberto Fernández. Kandidaturo mu je ponudila Cristina Fernández de Kirchner, ki je podpredsednica. Ponavljajo se napadi na medije in pritiski na sodišča. Pandemija koronavirusa in devetmesečna karantena sta grobo prizadeli že tako oslabelo gospodarstvo. Proti koncu leta računajo, da bo revščina prizadela 50 % prebivalstva. Argentina pridela hrane za 400 milijonov ljudi, a polovica njenega prebivalstva trpi za lakoto. Smrt ljudskega malika Diega Maradone je pokazala vso argentinsko tragiko, ki se zrcali v njegovem življenju. Vsa genialnost, ki je dar narave, se izniči v neurejenosti, odvisnosti, korupciji in nesposobnosti politike. Res, Argentina, skoraj na koncu sveta, je res Bogu za hrbtom.

Tone Mizerit

Helena Janežič na obisku v Našem domu San Justo leta 2016

Slovenci v Argentini nekoč in danes

Argentina je dobila ime po srebru *(argentum)* in ta je bil med drugim razlog, da so se zanjo začeli zanimati Evropejci, ki so na argentinska tla prvič stopili leta 1502. Ta bogata dežela je skozi petstoletno zgodovino ponudila dom mnogim etničnim skupinam, med njimi je ena številčnejših tudi slovenska. Danes živijo raztreseni v vseh provincah, strnjene naselbine pa so nastale v glavnem mestu Buenos Aires, v Bariločah, Mendozi, Rosariu, Cordobi ter mestih Miramar, Paraná in Tucuman. V Argentini živi med 30.000 in 35.000 Slovencev, okoli 4000 je slovenskih državljanov s stalnim prebivališčem v Argentini.

Med prvimi so Latinsko Ameriko obiskovali misijonarji, predvsem jezuiti, ki so v 17. in 18. stoletju delovali na ozemljih od Kalifornije in Teksasa do Laplatskih držav in Čila. Mnogi med njimi so prihajali iz slovenskih dežel. Misijonarili so tudi v jezuitsko-indijanskih redukcijah, ki so nastale zlasti na današnji tromeji med Argentino, Brazilijo in Paragvajem ter še v Urugvaju in Boliviji. V 18. stoletju so bili na tem območju prisotni Adam Hrovat (Krabath), Ignac Cirnheimb (Cierheim), Jožef Brigniel in Volbenk Inocenc Erber (Erberg), ki je že pred odhodom v misijone izdelal zemljevid Paragvaja, pred smrtjo leta 1766 pa ¡e bil predstojnik vseh misijonov na ozemlju današnjega Urugvaja. Po nasilnem izgonu jezuitov iz španskih kolonialnih posestev leta 1768 in po ukinitvi jezuitskega reda ni podatkov o kaki večji prisotnosti slovenskih misijonarjev v Latinski Ameriki vse do 19. stoletja. V prvi polovici 20. stoletja najdemo v Argentini in Čilu slovenske salezijance, med njimi velja omeniti Ludovika Perniška in Antona Jakšo, ki sta delovala v Patagoniji med tamkajšnjimi Indijanci. V tridesetih letih 20. stoletja so v Argentino prišle tudi slovenske šolske sestre, ki so nato razširile svojo dejavnost še v Paragvaj. Z njihovo pomočjo je leta 1947 v Paragvaj prispela dr. Branislava Sušnik, rojena leta 1920 v Medvodah, ki je do konca svojega življenja vodila etnograf-ski muzej v Asuncionu.

Slovenski izseljenci so začeli v večjem številu prihajati v latinskoameriške države v zadnjih treh desetletjih 19. stoletja, sprva v Brazilijo. Prve številnejše skupine slovenskih izseljencev pa so prišle v Argentino proti koncu sedemdesetih in na začetku osemdesetih let 19. stoletja. Šlo je za nekaj družin in posameznikov z Goriškega, zlasti iz Brd, s Krasa in iz okolice Gorice, ki so jih izseljenski agenti v povezavi z argentinskimi konzulati v Italiji privabili na sever, na mejo s Paragvajem. Ker so bile tam razmere težke, so se nekateri raje ustavili v provincah Santa Fe in Entre Ríos, ki ležita nekoliko južneje. Leta 1878 je Argentina sprejela zakon o priseljevanju in kolonizaciji, ki je predvideval precejšnje olajšave za tiste evropske priseljence, ki bi se odločili za obdelovanje zemlje v na novo koloniziranih območjih. To pomeni začetek tudi slovenskega izseljenskega vala.

Izseljenci so bili najprej s Primorskega, največ iz Trsta in okoliških vasi, nato pa tudi s Kranjske, večinoma iz okrajev Postojna in Logatec. Mnogi so se naselili stran od civilizacije in zato prave priložnosti za druženje ni bilo. Kljub vsemu pa je bilo do konca 19. stoletja v Argentini več kot 30 naročnikov Mohorjevih knjig.

Čas med obema vojnama je v deželo pod ekvatorjem pripeljal glavnino slovenskih izseljencev. To je bilo približno 25.000 posameznikov predvsem iz Prekmurja in Primorske. Če se je prvi val naseljeval dokaj raztreseno, so se novi prišleki naselili dokaj strnjeno na obrobju Buenos Airesa (La Paternal), Cordobi in Rosariu. Nastala so prva društva, časopisi in kulturne skupine, poudarek je bil na ohranjanju materinščine, največ s pomočjo petja in odrske besede. Vsa društva so imela pevske zbore, večina dramske odseke, knjižnico, čitalnico in kmalu so začela graditi tudi svoje domove.

V letih 1947/48 in 1954/55 je v Argentino prispelo nekaj več kot 6000 posameznikov, ki predstavljajo tretji val slovenskega življa v Argentini. Gre za skupino slovenskih beguncev, ki se je maja 1945, v strahu pred revolucionarnim nasiljem in brezpravjem, umaknila čez Karavanke na Koroško ter čez Sočo v Furlanijo in Benečijo. Odhajala je slovenska politična, gospodarska, kulturna in prosvetna elita. Večina med njimi si je reševala gola življenja; domove so zapustili v naglici in z mislijo, da se čez dva, tri tedne, ko bo zavezniška vojska pregnala komuniste, vrnejo v domovino. Približno 20.000 se jih je nastanilo v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji, slab mesec po prihodu pa je angleška vojska v Jugoslavijo vrnila približno 12.000 slovenskih domobrancev in civilistov, ki so bili kasneje pomorjeni.

Gostovanje MPZ San Justo leta 2012 v Sloveniji

V nemogočih razmerah begunstva so Slovenci ustvarili mrežo otroških vrtcev, osnovnih šol, popolnih osemletnih gimnazij in strokovnih šol, izdajali so časopise in knjige, prirejali koncerte, predavanja in gledališke predstave. Po treh ali celo več letih je glavnina slovenskih povojnih beguncev našla zatočišče v Argentini. Ta je namreč kot edina država sprejela cele družine, tudi otroke ter starejše in bolne in ne le zdravih mladih posameznikov. V letih 1954/55 so se jim lahko pridružili tudi svojci iz domovine.

Če v prvih dveh izselitvenih valovih med izseljenci nismo zasledili Poljancev oziroma prebivalcev iz nekdanjega loškega gospostva, najdemo na seznamih beguncev, ki so leta 1947 emigrirali v Argentino, tudi osebe, rojene v Poljanski dolini. Uprava begunskih taborišč (v Italiji so bili to Američani, v Avstriji pa Angleži) je zabeležila vse slovenske begunce, žal pa v več kot polovici primerov (vseh zabeleženih je 6600) poleg imen ni kraja rojstva, zato je točno število Poljancev nemogoče ugotoviti. Naštela sem jih 15, med njimi so priimki Burnik, Jelovčan, Kopač, Košir, Kržišnik, Stanonik, Selan in Tušar.

Strnjeno so se naselili v Buenos Airesu, Mendozi in San Carlosu de Bariloche. Med njimi je bilo veliko število izobražencev: duhovnikov, pravnikov, zdravnikov, prosvetnih delavcev, gospodarstvenikov, pisateljev, urednikov, publicistov. Priseljenci so kljub težkemu začetnemu položaju takoj nadaljevali kulturno delo. V nekaj letih so zgradili vrsto prosvetnih domov, ustanovili enajst osnovnih šol, tri srednješolske tečaje za slovenske narodne predmete, visokošolski tečaj, več let pa so imeli tudi lastni oddelek na ukrajinski katoliški univerzi.

Že od leta 1933 v Buenos Airesu izhaja verski mesečnik *Duhovno življenje*. Prve slovenske tiskane besede v Južni Ameriki so bile objavljene v časopisu *Jadran*, prva samostojna publikacija v slovenščini pa je bila brošura z naslovom *Argentina: slovenska naselbina v Colonia La Llave*, namenjena promociji slovenske kmečke naselbine v provinci Mendoza. Leta 1948 je po nekajletnem premoru začel vnovič izhajati list *Svobodna Slovenija*, ki še danes predstavlja vodilni slovenski izseljenski politični in kulturni list. Med letoma 1949 in 1975 je izhajal letopis slovenskih izseljencev koledar *Zbornik Svobodne Slovenije*, leta 1954 ustanovljena SKA (Slovenska kulturna akcija) pa je začela z izdajanjem leposlovne revije *Meddobje*, ki prav tako izhaja še danes. Vse tri publikacije so dostopne tudi na portalu Digitalne knjižnice Slovenije www.dlib.si.

Eksplozijo slovenske ustvarjalnosti v tej daljni deželi upravičeno imenujemo slovenski čudež v Argentini, saj je dala izredno število pesnikov, pisateljev, slikarjev, dramatikov, esejistov in drugih kulturnih delavcev. Argentina je tako po zaslugi številnih zavednih posameznikov tudi slovenska dežela. Mnogi pripadniki že četrte generacije, rojene v tujini, govore čistejšo materinščino, kakor jo govorimo Slovenci doma in ni jih malo, ki so se odločili za vrnitev v deželo svojih očetov in dedov.

Helena Janežič

Mogočni slapovi Iguazú

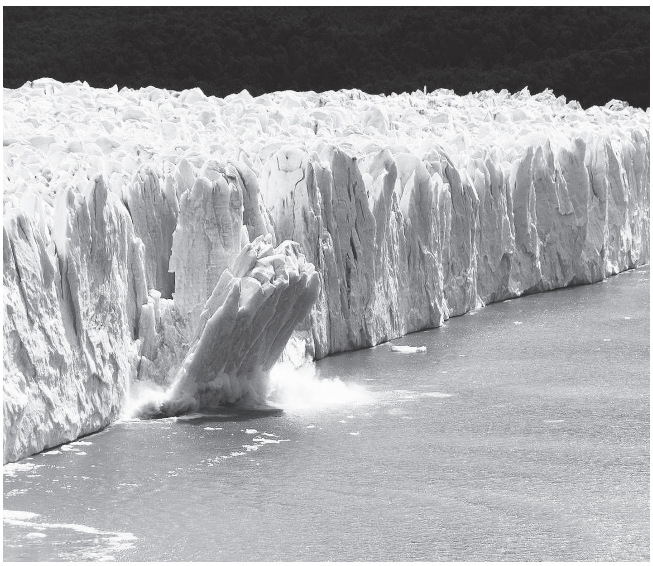

Ogromni ledeniki na južnem jezeru

Ded Janez z družino v taborišču Pegec v Avstriji

Argentinski Slovenci iz Poljan

Dovolite mi, da se predstavim. Sem Marjan Grilj, poročen z Jožico Malovrh. Oba sva rojena v Buenos Airesu v Argentini, danes pa živiva z družino v Poljanah. Najini starši so se rodili v Sloveniji. Mamin oče, Janez Stanonik, je Mežnarjev z Gabrške Gore, poročen z Barbaro Klemenčič, po domače pri Komarju.

Moj stari oče mi bo vedno ostal v dragem spominu. Spominjam se jesenskega dne, ko je stari ata sedel na postelji in gledal skozi okno. Pripovedoval je o svojem domačem kraju, domu, travnikih in bujnih gozdovih. Po licu so mu zdrsnile solze. Bil sem otrok in nisem razumel, zakaj joče. Tolažil sem ga, rekoč, da je zdaj na varnem, da živi v Argentini, da so skupaj, da se mu ni treba bati ... a moje besede mu žal niso pomagale. Obsedel je in zamišljeno gledal proti oknu. Bolj ko sem doraščal, bolj sem razmišljal. Ko se je stari oče malo sprostil, je kdaj pa kdaj povedal kaj več. Moja mama ni vedela kaj več o tistih časih, saj je bila takrat še dojenček. Rada pa je prisedla k očetu in ga spraševala. Mi, otroci, pa smo pozorno poslušali pogovor … Imel je orošene oči, ko je govoril o sinu Franciju. Bil je prvi otrok v družini in star le dve leti, ko so ga komunisti zaradi maščevanja zastrupili z bombončkom, da stari oče ne bi imel potomcev …

Pisal je tudi dnevnik, kjer smo razbrali njegovo globoko bolečino. Pisal je: »*pobili so mi pet bratov, Jožefa – domobranca, ki je z nami bežal v Vetrinje. Vrnil se je z zvijačo z drugimi fanti. Pobili so vse, kje sedaj ležijo, sam Bog ve. V škofjeloškem gradu so jih mučili do smrti, in najmlajša dva pa ubita kot talca. Sestre so preživele doma …*« Takrat sem se zavedel, kakšna je njegova bolečina, ki ga je spremljala do groba. Rana, ki je znova zaskelela, ko so se spomini vračali. Po končani vojni so mu grozili s smrtjo. Moral se je umakniti iz domačega kraja. Komunisti so končno dosegli svoj namen. Želeli so ga pokončati, ker se ni dal prepričati njihovim revolucionarnim idejam. Stari oče se je odločil za vero in družino. Maja 1945 so bežali čez Ljubelj v Vetrinje. Ni bilo časa za premišljevanje, šlo je za življenje. S sabo so vzeli najnujnejše: nekaj oblek, družinske slike, star voz, nekaj hrane in domači rožni venec. Mislili so, da se čez nekaj tednov vrnejo domov.

Moja mama je bila takrat stara komaj štiri mesece, njena sestra Minka pa dve leti. Bivanje v taborišču ni bilo lahko, vsega je primanjkovalo. Ljudje so si med seboj pomagali in spraševali po novicah iz domačih krajev … Zavedali so se, da vrnitev domov zaenkrat ne bo mogoča. Živeli so v različnih taboriščih. Babica je zanosila in rodila sinka Janka, ki žal ni preživel dneva. Nova velika bolečina … Živeli so v pričakovanju česa boljšega, dokler končno …

13. maja 1949 so iz Genove z ladjo Argentina prispeli v Buenos Aires. Neznana dežela na drugi strani sveta, novi svet – Argentina. Dežela, ki je sprejemala emigrante brez omejitve, ne glede na starost ali zdravstveno stanje. Sprejemala je vse od kraja; mlade, stare, otroke. V Argentino so odšli, ker so družine lahko ostale skupaj. Nastanili so se v Emigrantskem hotelu, kjer je vsak dobil osebno izkaznico. V čim krajšem času so morali zapustiti nastanitev, solidarno so si izmenjavali informacije o krajih, kjer bi si lahko najeli stanovanje ali dobili boljšo službo. Slovenci so si radi med seboj pomagali, na primer ko so gradili lastne hiše, so si priskočili na pomoč; slovenski podjetniki, ki so zrasli v prvih letih, so v svojih podjetjih najprej zaposlovali Slovence …

Stari ata je dobil delo oskrbnika na kmetiji daleč od predmestja Buenos Airesa. V dveh letih so se privadili jezika in nekaj navad. Pojavila se je možnost nakupa zemljišča v bližjem mestu in blizu znancev. V mestu Isidro Casanova si je sezidal skromno hišo, dom, kjer sta doraščali moja mama in njena sestra Minka in kasneje tudi jaz. V tem delu mesta so živeli ljudje različnih narodnosti. Največ je bilo Portugalcev, Italijanov in Špancev. Slovenci so se z njimi dobro razumeli.

Stari oče z družino se je počasi vključil v slovensko skupnost, ki se je pričenjala graditi. Organizirani so bili že v taboriščih, z njimi je prišlo veliko duhovnikov, učiteljev in kulturnikov. Od vsega začetka so se Slovenci zbirali pri slovenskih svetih mašah v argentinskih cerkvah, kjer so se srečevali s prijatelji in znanci. Cerkveni pevski zbori so delovali v izposoje-

Mežnarjeva družina z Gabrške Gore v Argentini (predniki Griljevih)

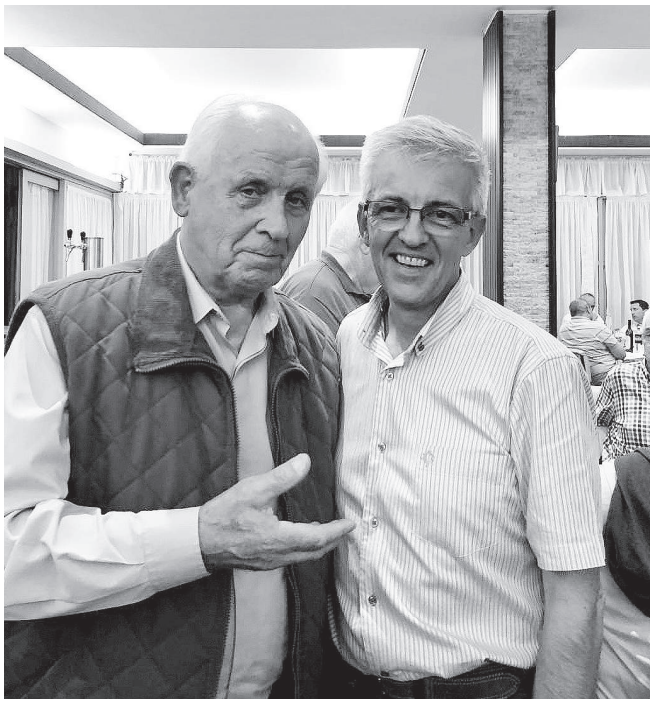

Marjan in g. Andrej Selan, dolgoletni pevovodja ter eden od stebrov slovenske skupnosti

nih farnih prostorih. S šolo so nadaljevali po domačih hišah, saj pravega prostora še ni bilo. Po različnih krajih so začeli graditi domove, v katerih bi se srečavali Slovenci in kjer bi delovale razne slovenske organizacije. Sčasoma je nastala slovenska skupnost v Argentini, kjer se še danes gojijo slovenski jezik, kultura, pesem in ljubezen do slovenskih korenin. V Buenos Airesu je zraslo sedem Domov, v enem od njih sem deloval in rastel tudi sam. Podobne Domove so imele tudi druge narodne skupnosti: Portugalci, Italijani, Španci, Hrvatje … ki so kasneje odprli vrata za vse in s tem tudi izgubili narodno zavest, opustili navade, jezik … Slovenska skupnost je bila od vsega začetka zaprta, ker je želela ohraniti narodno zavest in gojiti slovensko kulturo. Sčasoma se je tudi malo spremenilo, čeprav se bistveno še vedno goji.

Veliko truda, požrtvovalnosti in prostovoljnih ur je bilo vloženih, da danes stoji slovenska skupnost na tujih tleh. Z ljubeznijo in ponosom do domovine naših prednikov, ki so s krvavimi solzami prestali zdomstvo, se danes še gojijo slovenski jezik, kultura in pesem. Bogu smo lahko hvaležni, da nam je dal spoznati vrednote: ljubezen do slovenskih korenin in materinega jezika. Sam sem zelo rad zahajal v društvo Naš dom San Justo in v njem dejavno deloval. Zelo ponosen sem nanj, saj sem tam preživel veliko svojega časa. Zgradba je bila na začetku zelo preprosta, a polna slovenskega duha. Skupnost je rasla in kmalu je Dom postal premajhen. Odločili so se graditi naprej. Mladim fantom, ki smo v večernih urah pomagali nositi opeke, kidati pesek, čistiti gradbišče, je bilo zelo zanimivo in obenem poučno. Tam sem dobil dobre prijatelje in vrstnike, ki me še danes spremljajo v življenju.

Naš dom je sčasoma postal eden največjih domov v Argentini. Tu delujejo razne organizacije: Osnovna slovenska šola Franceta Balantiča, Mladci in Mladenke, mladinski organizaciji Slovenska fantovska zveza (SFZ) in Slovenska dekliška organizacija (SDO), Mešani pevski zbor (MPZSJ), Folklorna skupina MLADIKA, Gledališka dejavnost, Zveza slovenskih mater in žena, Pastoralni svet, Društvo upokojencev »Slovenski kotiček« ter okvirni Glavni odbor Našega doma, ki nadzoruje vse dejavnosti društva.

Velik vzor so nam bile osebe, ki so bile stebri slovenske skupnosti. Zelo sem jim hvaležen in jih moram imenovati. To je dušni pastir dr. Alojzij Starc, ki je mlade spodbujal h krščanski rasti, g. Tone Oblak ter g. Andrej Selan, ki sta nas bodrila in navdihovala za dejavno sodelovanje v Našem domu in v skupnosti. V mladih letih sem deloval v mladinskih organizacijah, rad sem prepeval v pevskem zboru, plesal v folklorni skupini, sodeloval pri športu, fantovski zvezi, Katoliški akciji, igralski skupini ter v gradbenem odboru. V teku teh let sem si nabral veliko lepih izkušenj. Tukaj sem spoznal tudi svojo ženo Jožico. Skupaj sva sodelovala in delovala in tako je zrasla najina ljubezen.

Ko sva se poročila, so te dejavnosti stopile malo na stran. Ustvarila sva si družino, ki jo je nama Bog obdaroval s tremi otroki. Ko je prišel čas šolanja, otroci niso znali špansko, ker smo doma govorili samo slovensko, a ob koncu šolskega leta so španščino že obvladali. Obvezno argentinsko šolo so obiskovali med tednom in ob sobotah slovensko šolo. Po opravljenih argentinskih dolžnostih so se tudi večkrat med tednom udejstvovali v Domu pri različnih dejavnosti. Kot otrok sem začel hoditi v slovensko šolo eno leto prej kot v argentinsko. Učiteljica prvega razreda argentinske šole ni mogla razumeti, kako znam vse črke, govoriti špansko pa ne. Ko je moja hčerka Marjana začela hoditi v slovenski sobotni vrtec, je bila ena med prvimi Slovenci tretjega rodu, ki je zahajal v slovensko sobotno šolo; poučevala jo je ista vzgojiteljica, ki je učila mojo mamo, mene, mojo ženo ter vse najine otroke. Vedno ji bom hvaležen za požrtvovalnost in vztrajnost. To je bila naša nepozabna gdč. Angelca Klanjšek, ustanoviteljica in duša slovenske osnovne šole Franceta Balantiča v San Justu.

S pričetkom šolanja naše hčere sem znova poprijel za delo v skupnosti. Na prošnjo gdč. Angelce sem vstopil v šolski

Murskosoboški škof msgr. dr. Peter Štumpf na obisku ob 60. obletnici Našega doma in ob blagoslovitvi novega zrezljanega grba mojstra g. Toneta Oblaka leta 2016

Poslovilni večer od našega dragega pevskega zbora, april 2019

odbor, kasneje sem mu štiri leta predsedoval. Delo ni bilo preprosto, saj so se v tistem času gradili novi šolski prostori. S skupnimi močmi se je gradnja uspešno končala. Delo sem nadaljeval v glavnem odboru Našega doma. Prevzemal sem razne funkcije, od gospodarja, blagajnika do podpredsedništva. Zadnja leta v Argentini sem bil predsednik društva Naš dom. Predsednika Republike Slovenije, Boruta Pahorja, sem ob njegovem obisku v Argentini pozdravil in nagovoril v imenu društva Naš dom.

Življenje v slovenski skupnosti je bilo vedno pestro in razgibano, posebno še ob koncih tedna. Žena mi je bila vedno v oporo, saj delo ni bilo preprosto. Vedno sva si zaupala in skušala delati v prid naše družine in slovenske skupnosti. Bogu se moramo zahvaliti za vse, kar nama je uspelo ustvariti.

Razdvojenost, ki obvladuje velik del slovenske skupnosti, je včasih veliko breme. Argentina je dežela, ki je sprejela naše prednike in dala možnost ustvariti si novo življenje. Za nas velja: »Biti dober Slovenec je biti tudi dober Argentinec.« Za druge narode v Argentini smo bili vedno nekaj posebnega. Rekli so nam, da nismo navadni Argentinci. Vedno smo bili že na zunaj zelo urejeni in kot bi se reklo »mož beseda«. Kar smo rekli, to je držalo.

Skupnost nam je dala možnost spoznati domovino naših starih staršev. Nekateri smo jo obiskali prej, drugi malo kasneje. Z ženo sva imela možnost, da sva večkrat potovala in prišla na obisk k sorodnikom in znancem. Najini otroci so Slovenijo prvikrat obiskali, ko smo z Mešanim pevskim zborom San Justo gostovali po Sloveniji, v Trstu in na Koroškem leta 2012. Ponovno so potovali na športno tekmovanje v odbojki in nogometu ter kot maturanti srednješolskega tečaja Marka Bajuka, naslednje leto pa z Mladinsko folkloro MLADIKA.

Starejša dva, Marjana in Tomaž, sta se želela vrniti in poskusiti življenje v Sloveniji in morda celo ostati. Vlekla so ju čustva, vabil ju je urejen svet, v katerem sta se dobro počutila. Z Jožico sva privolila, a pod pogojem, da se obenem izpopolnita v slovenskem jeziku. S pomočjo ddr. Marije Stanonik ter ge. Damjane Kern Andoljšek sta se vpisala na filozofsko fakulteto v Ljubljani na tečaj Spomladanske šole slovenskega jezika. Dne 13. februarja smo se poslovili od njiju. Čas je hitro mineval. Dokončala sta tečaj in kmalu dobila službi in najela stanovanje. Odločila sta se, da ostaneta v Sloveniji. Nato se je najmlajši sin Nikolaj po končanem izobraževanju za stevarda odločil, da gre za Božič obiskat sestro in brata. Še istega leta, 27. novembra 2017, se jima je pridružil.

Prvikrat sva se znašla z Jožico sama za praznike. Občutek praznega gnezda je prinesel občutek razdeljenosti družine. Hvala Bogu, je današnja tehnologija pomagala, da smo se slišali in videli skoraj vsak dan. Ni bilo dolgo, ko naju je Nikolaj presenetil in povedal, da je tudi on dobil delo. Srce nama je zastalo, vprašujoč, kaj sedaj …

Odločila sva se, da greva za Veliko noč k njim na obisk. Srečanje je bil enkratno in mnogo prekratko. Dnevi so hitro minevali in čakala sva, da bi se Nikolaj vrnil domov. Žal se najino upanje ni izpolnilo. Spraševala sva se, kako naprej, in zato tudi veliko molila. Mirna sva bila, ker so bili vsi trije skupaj, zaposleni in zadovoljni.

Molitev je rodila sad. Sin nama je sporočil, da se v Poljanah prodaja hiša. Ideja je bila zelo vabljiva, zato sva se kar hitro odločila za nakup. Misel, da ne bi bili nikdar več skupaj z otroki, nama ni dala miru. Zato sva se tudi lažje odločila za selitev. A odločitev kljub vsemu ni bila lahka, saj sva morala zapustiti starše, brate, sestre, sorodnike in drage prijatelje. Domači so naju podprli, rekoč »družina mora biti skupaj« in to nama je dalo moč. Morala sva se pripraviti na selitev, zaključiti z domačim podjetjem in pripraviti razne dokumentacije. Veliko ljudi nama je priskočilo na pomoč, tako v Argentini kot v Sloveniji. Sam Bog ve, koliko jih je bilo. Zato praviva, da je bila Božja volja, da smo danes tu. Lepe spomine sva prinesla s sabo, ljudje so nas imeli res radi. Imela

V zahvalo smo z družino romali k Materi Božji na Brezje.

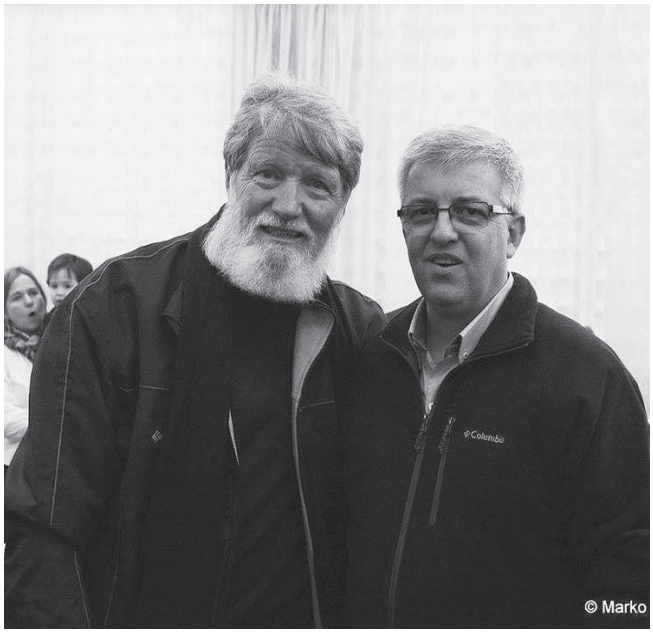

Marjan z misijonarjem p. Pedrom Opeko leta 2015, ko je obiskal slovensko skupnost v Argentini

sva zelo čustvene poslovilne večere. To je bilo za naju lepo zadoščenje.

Dne 20. maja 2019 sva odletela z letališča Ezeiza proti Istanbulu in od tam v Benetke ter v Hotovlji, v Poljanski dolini, začela novo družinsko življenje. Najprej sva se nastanila pri otrocih in raziskovala okolico. Počasi sva spoznavala ljudi in njihove navade. V začetku sva bila malo zmedena, saj je bil naš ritem življenja v Argentini zelo intenziven. Po mescu dni sva začela dograjevati hišo, obenem sem pričel z delom. Hvala Bogu je žena prevzela skrb za gradnjo. Po letu dni smo se končno preselili v Poljane v naš novi dom.

Če je človek po naravi dejaven, ne zna mirovati. Zato sva se kaj hitro vključila v cerkveni pevski zbor v župniji Poljane ter v Pevski zbor Lubnik, sodelujeva pa tudi v skupini Družina in Življenje. Po letu dni lahko rečem, da je naš ritem življenja precej drugačen.

Želim se zahvaliti župniku, g. Jožetu Stržaju. Bil je ena prvih oseb, s katero sem stopil v stik v tem novem kraju. Odprl nam je vrata in omogočil spoznavanje z ljudmi. Hvaležna sva Bogu in Mariji, da smo v tem kratkem času res spoznali dobre ljudi. Med sosedi in znanci je nastalo prijateljstvo, tu se dobro počutimo. Ko smo živeli še v Hotovlji, nas je sosed, Žagarjev Pavle, takoj vprašal, če kaj potrebujemo. Ponudil nam je drva, pridelek in prostor v svoji hiši, kjer smo shranili svoje stvari. Človeku, ki pride od drugod, taka pomoč veliko pomeni. Po nedeljskih mašah so se nam ljudje približali, nekateri so se predstavili kot daljni sorodniki ali znanci starih staršev …

Upam, da pandemija ne bo več dolgo trajala, in nam bo dana možnosti, da se dokončno zasidramo v to prekrasno Poljansko dolino. Želim vam blagoslovljen Božič in veliko lepega v novem letu.

Marjan Grilj

Osnovna šola Poljane v letu 2020

Nikjer ni takšnega zdravila,
kot je upanje.
Nobena spodbuda
ni tako močna
in nobeno poživilo
tako poživljajoče,
kot je pričakovanje
jutrišnjega dne.

(Orison Sweet Marden)

Spoštovani!

Danes je meglen in turoben dan, na šoli ni pouka, ni učencev, ni sodelavcev. Spet delamo na daljavo. Povsod tišina, le na trenutke se zadaj za šolo slišijo glasovi delavcev, ki urejajo in dokončujejo dela pri jedilnici in postavljajo ogrodje za tretjo ploščo na prizidku vrtca.

Ko smo začenjali šolsko leto 2019/20, smo bili polni optimizma. Naš plan in naši načrti so bili smeli in do marca 2020 smo delali s polno paro. Izvedli smo dneve dejavnosti po načrtu, pripravili novoletno prireditev in dobrodelni sejem, izvedli letno in zimsko šolo v naravi, učence tretjega razreda popeljali v CŠOD.

Učenci so tekmovali na šolskih in državnih tekmovanjih, pripravljali raziskovalne naloge in naloge za prireditev Turizmu pomaga lastna glava, prepevali v pevskih zborih, prostovoljno pomagali sošolcem in mlajšim učencem. Zdelo se nam je, da delamo dobro.

In prišel je četrtek, 12. marca 2020, ko smo prejeli sporočilo, da se s ponedeljkom, 16. marca, šole zapirajo. Šok. Naenkrat sta se pojavila negotovost in strah. Kako naprej, zakaj, koliko časa? Na šoli smo se hitro organizirali in pripravili pogoje, da tudi na daljavo ne zamudimo pouka.

Za vse večne čase si bom zapomnila petek, 13. marca, ko sem učence vabila v učilnico in jim predstavila način dela na daljavo. Učenci so zavzeto prisluhnili navodilom in v upanju, da se bomo videli čez deset, mogoče štirinajst dni. Žal se naše napovedi niso uresničile. Šola je samevala vse do 18. maja, ko so nasmejani obrazi učencev prve triade prišli spet nazaj k pouku. Teden kasneje so se jim pridružili devetošolci, v začetku junija pa še vsi ostali. Šola je spet zaživela, vendar ni bilo tako, kot smo bili vajeni, saj smo morali upoštevati navodila s strani NIJZ-ja. Nikomur ni bilo težko, važno je bilo samo to, da smo spet v šoli.

V času dela na daljavo je komunikacija v glavnem potekala preko zaslona in navodil v spletni učilnici. Po izjavah učencev in večine staršev je bila organizacija dela dobra, seveda pa se vedno najde kdo, ki mu stvari niso po volji, ker noče sodelovati in delati, vendar teh je bila peščica. V času dela na daljavo smo izvajali pouk, dneve dejavnosti, sodelovali v natečajih, oddali raziskovalne naloge, sodelovali v projektu Turizmu pomaga lastna glava, brali knjige za bralno značko. Učenci so bili ustvarjalni, preko fotografij smo spremljali njihove zanimive ideje. Učenci so tudi tekmovali in na državni ravni prejeli tri zlata priznanja.

S pomočjo donatorjev Lions kluba, založbe Modrijan in posameznih učiteljev smo učencem preskrbeli računalnike za delo doma. Učitelji so se v tem času prav tako znašli v nekih povsem novih okoliščinah, tu sta svojo vlogo odigrala Jure Kumer in Aleš Mrak, ki sta iskala rešitve in pomagala sodelavcem. Šolsko leto smo pripeljali do konca, uspešno.

V tem koronačasu je Svet zavoda izpeljal postopek razpisa in imenovanje ravnatelja. Na Občini Gorenja vas - Poljane je bila 18. marca 2020 podpisana pogodba z izvajalci del pri OŠ Poljane. Dela so se začela v maju, ob vrtcu že raste prizidek za potrebe vrtca in šole, najprej pa se je obnovila kuhinja z jedilnico, ki ustreza sodobnim standardom. Komaj smo jo začeli dobro uporabljati, pa je udari drugi val. Šole so se spet zaprle in delo se je spet preselilo na

domove, pred zaslone, ki pa jih v številnih družinah ni dovolj.

Tu nam je izdatno pomagalo podjetje Polycom Škofja Loka, d. o. o. Vedno ko smo v stiski, nam priskoči na pomoč. Prejeli smo pet prenosnih računalnikov za izposojo učencem. Na tem mestu se jim še enkrat iskreno zahvaljujem.

Prav tako se zahvaljujem Občini Gorenja vas - Poljane, županu Milanu Čadežu in Bernardu Strelu, ki so za potrebe učencev preskrbeli nekaj računalnikov.

Z upanjem zremo v prihodnost, na boljše čase, na polne učilnice, živžav po hodnikih in zdravje vseh nas.

**Spoštovani krajanke
in krajani!**

**Živimo v negotovih časih,
ne vemo, kako se bodo
dogodki odvijali. V času
božično-novoletnih praznikov
vam želim veliko pozitivne
energije, upanja in zdravja.
Naj bo jutrišnji dan lepši
in boljši. Zaslužite si ga.**

**Mi na šoli se bomo trudili,
da se bodo vaši otroci in naši
učenci počutili sprejete, varne
in da bo znanje vrednota,
za katero se je vredno truditi.**

Ostanite zdravi!

Metka Debeljak,
ravnateljica

Prispevke šolske priloge zbrala in priredila Bernarda Pintar

Projekt »Mladi raziskovalci«

Na 29. Regijskem srečanju mladih raziskovalcev, ki se je tokrat odvijalo na daljavo in ne v Biotehniškem centru Naklo, je našo šolo zastopalo 16 raziskovalk, predstavile pa so šest raziskovalnih nalog:

1. Maja Peternel, Zala Peternel:
Prehrana nekoč in danes

2. Lena Pintar, Tia Zorko, Taja Lesjak:
Škofjeloški pasijon

3. Iris Zver, Špela Šturm:
Živali za ljudi, ljudje za živali

4. Ana Zala Čadež, Tinkara Krek, Ana Marolt:
Ali je res vse tako lepo, kot diši?

5. Manca Buh, Nika Jurčič, Tinkara Tušek:
Gozd je lep – kaj pa klop?

6. Tadeja Kržišnik, Nina Jereb, Brina Frlan:
Legende na Poljanskem

Raziskovalni nalogi ŠKOFJELOŠKI PASJON in LEGENDE NA POLJANSKEM sta se uvrstili v prvi krog državnega tekmovanja, v drugi krog pa je bila izbrana naloga o poljanskih legendah, ki je prejela srebrno priznanje na državni ravni.

Raziskovalna naloga Legende na Poljanskem

Legende na Poljanskem so raziskovale Tadeja, Nina in Brina. Na začetku raziskovanja so bile še sedmošolke, na septembrskem državnem srečanju v Mariboru pa že učenke 8. razreda.

Kot so zapisale v uvodu raziskovalne naloge, jih je zanimalo, kaj domačini, tako mlajša kot starejša generacija, razumejo pod pojmom legenda, kaj vedo o legendah, o njihovem pomenu, nastanku in razširjenosti. Zanimalo jih je tudi, kako so legende nastale, kako so se širile iz roda v rod ter kakšen pečat so pustile v naši dolini.

Za izhodišče raziskovanja so si učenke zastavile naslednje hipoteze:

1. Starejša generacija bolje pozna prvotni pomen legend.
2. Starejša generacija pozna več legend kot mlajša.
3. Legende so zgodbe iz starih časov.
4. Legende so lahko tudi ljudje.

NAJPREJ TEORIJA
O nastanku legend, prvotnem pomenu in o sodobnih legendah

Prebirale so različno literaturo, razlage, definicije in že takoj na začetku ugotovile, da pod besedo legenda lahko razumemo marsikaj.

Nekaj najpogostejših razlag pojma legenda:

• SSKJ: mučenci in svetniki, Jezus, Marija; nenavadni dogodki in ljudje;
• TERMANIA: navodilo za branje in za razumevanje simbolov, ilustracij, tabel, diagramov; slavna, poznana oseba;
• MALA LITERARNA TEORIJA (M. Kmecl): podoben nastanek kot bajke in miti;
• SLENG: poznan, a vendar izjemen, zanimiv, iznajdljiv, pozitiven človek, mladi se po njem zgledujejo, ga občudujejo – sovrstniki (včasih tudi v negativnem smislu, prijatelji, redkeje starši, učitelji …);
• SODOBNE LEGENDE: veliki misleci, voditelji, umetniki, športniki …;
• ŽIVE LEGENDE: posamezniki, ki jih ljudje tudi v današnjih časih zaradi njihovih značilnosti, sposobnosti … občudujejo, se po njih zgledujejo …;
• PRIDEVNIŠKO: legendarni film, skladba, pesem, stavba …

Jedro teoretičnega dela raziskovalne naloge obsega štiri dele:

• življenja svetnikov, ki so zavetniki cerkva na Poljanskem
• pripovedke o zemljepisnih pojavih
• življenja nekaterih znanih Poljancev iz zgodovine in sodobnega časa
• legendarne stavbe

Tadeja, Nina in Brina so področje svojega raziskovanja ob bogati slikovni podpori javnosti predstavile na državnem srečanju mladih raziskovalcev v Mariboru. Nanizale so glavne poudarke in ugotovitve, ki so sicer podrobno zajeti v njihovem obsežnem raziskovalnem delu. Celotna raziskovalna naloga je dostopna na spletni strani OŠ Poljane.

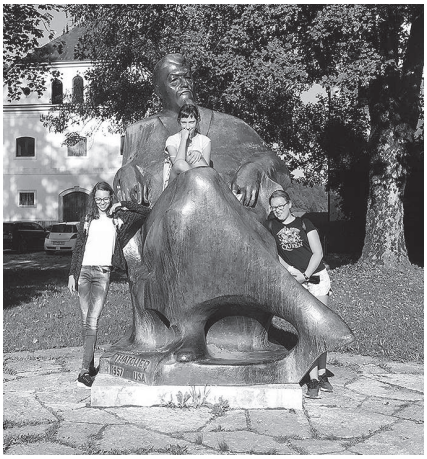

Tadeja, Brina in Nina, avtorice raziskovalne naloge *Legende na Poljanskem*

Življenja svetnikov, ki so zavetniki cerkva na Poljanskem
V okolici Poljan je veliko cerkva, vsaka ima svojega zavetnika. Prebirale smo njihove življenjepise in predstavile posamezne cerkve ter njihove zavetnike oz. legende o njih. Ti svetniki so: sv. Martin, sv. Jurij, sv. Primož in sv. Felicijan, sv. Volbenk, sv. Tilen, sv. Brikcij in sv. Valentin.

• Sv. Martin – zavetnik cerkve sv. Martina, Poljane: zavetnik dobrodelnosti, vinogradništva in domačih živali; goduje 11. novembra;
• Sv Jurij – zavetnik cerkve sv. Jurija, Volča: zavetnik orožarjev in vojščakov; goduje 23. aprila;
• Sv. Primož in Felicijan zavetnika cerkve sv. Primoža in Felicijana, Gabrška gora: zavetnika zdravilišč; godujeta 9. junija;

• Sv. Volbenk – zavetnik cerkve sv. Volbenka, Na Logu: zavetnik pastirjev, drvarjev, tesarjev, oglarjev, brodarjev in rezbarjev; pomaga proti protinu, ohromelosti, očesnim boleznim, krvavitvam, boleznim nog, kapi, griži, kožnim vnetjem, proti neplodnosti in še čem. Pomaga tudi tistim, ki so po nedolžnem zaprti; goduje 31. oktobra;
• Sv. Tilen – zavetnik cerkve sv. Tilna, Javorje: zavetnik lovcev, pastirjev, konjskih trgovcev, brodolomcev, lokostrelcev, beračev, doječih mater itd.; goduje 1. septembra;
• Sv. Brikcij – zavetnik cerkve sv. Brikcija, Četena Ravan: zavetnik sodnikov; goduje 13. novembra;
• Sv. Valentin – zavetnik cerkve sv. Valentina, Jarčje Brdo: zavetnik čebelarjev, mladine, popotnikov, zaljubljencev, priprošnjik za srečno poroko, proti nezavesti in kugi, zoper telesne

Sv. Jurij. Vir: zgodovina.si.

Cerkev sv. Jurija, Volča. Vir: druzina.si.

slabosti, za oči in pravo spoznanje, zoper božjast; goduje 14. februarja.

Pripovedke o zemljepisnih pojavih
Pri nas je veliko hribov, ki jih pogosto obiskujemo s starši, tudi s šolo, saj je veliko športnih dni namenjenih pohodom. Našle smo veliko zgodb o Blegošu, ki jih je zbral Lojze Zupanc, legendo o studencu na Črnem kalu in o škratu na Pasji ravni. V raziskovalni nalogi smo obnovile štiri zgodbe iz zbirke pripovedk Lojzeta Zupanca *Kamniti most* (*Ob enajstih – poldne*, *Kačje brdo*, *Velikan Gorjan* in *Velikan na Blegošu*) ter tri pripovedke iz zbirke *Zlato pod Blegošem* (*Zlato pod Blegošem*, *Betica blegoškega velikana* in *Kačon in deklica*). Poglobile smo se tudi v zgodbe o Blegošu, ki jih je med Poljanci zbiral Janez Dolenc in jih v članku *Ljudsko izročilo o Blegošu* leta 2002 predstavil v *Planinskem vestniku* (*Divji mož pod Robom*, *Kvatrnica pod Blegošem*, *Karlovški Ajnžk*, *Velika kača na Blegošu*).

Legende o znanih ljudeh
Predstavile smo najbolj znamenite Poljance, in sicer dr. Ivana Tavčarja in rodbino slikarjev Šubic. Ti umetniki so znani širom Slovenije in Poljanci smo upravičeno ponosni nanje. V naši nalogi smo tako Ivana Tavčarja kot rodbino Šubic podrobno predstavile, da bi jih približale ostalim. Ker pa Poljanci o njih veliko vemo, v tem članku le nekaj zanimivosti.

Ivan Tavčar
- Pisatelju Izidorju Cankarju je Tavčar povedal, kaj ga je spodbudilo, da je začel pisati *Visoško kroniko*. V *Domu in svetu* je namreč prebral razmišljanje pisatelja Ivana Preglja, ki je menil, da po 50. letu starosti nima več smisla pisati. Ta misel je Tavčarja, ki je bil takrat krepko starejši od 50 let, podkurila in čez par dni je že začel pisati *Visoško kroniko*.

- Roman *Visoška kronika* je napisal v drugi polovici leta 1918. Narekoval ga je dvema tipkaricama, ki jima je govoril besedilo kar iz glave ali iz zapiskov.

- Ivan Tavčar je bil prvi Slovenec, ki je zgradil teniško igrišče. Zgradil ga je na svojem posestvu na Visokem leta 1897.

- Postal je tudi predsednik Kluba slovenskih biciklistov, prve slovenske kolesarske organizacije.

- Tavčar je uporabljal tudi psevdonim Emil Leon v znak spoštovanja francoskemu pisatelju Zolaju.

Lojze Zupanc: *Zlato pod Blegošem* (naslovnica). Vir: blizjiknjigi.si.

- Po njem se imenujejo Kulturno društvo dr. Ivana Tavčarja Poljane, Osnovna šola Ivana Tavčarja Gorenja vas in več ulic slovenskih mest.

Rodbino slikarjev Šubic podrobneje predstavimo v poglavju Kulturni center slikarjev Šubic.

Zgodbe o običajnih ljudeh
V našem domačem okolju so živeli tudi ljudje, ki se jih starejše generacije še vedno spominjajo. Taka sta bila amaterska igralka Anica Berčič in vaški posebnež turističn Francl. V raziskovalni nalogi jima posvečamo posebno poglavje.

Legendarne stavbe
Poglobile smo se v zgodovino Tavčarjevega dvorca Visoko in rojstne hiše slikarjev Šubic, ki smo ju v okviru terenskega dela tudi obiskale. Da sta stavbi res legendarni, vemo po tem, da ju obišče veliko ljudi, ki imajo radi kulturo – ne samo Poljanci, tudi obiskovalci od drugod. Tu se dogajajo razne kulturne prireditve, predstavitve, slikarske, kiparske delavnice in še marsikaj.

PRAKTIČNI DEL

Da bi naše hipoteze potrdile oziroma ovrgle, smo se posluževale različnih oblik dela. Sprva smo same razmišljale, kaj so legende. Že v teoretičnem delu

smo ugotovile, da vsaj glede osnovnega pomena nismo imele prav. Se je pa prvotni pomen (življenja svetnikov) razširil tudi na druga področja – zgodbe, ljudje, stavbe. Zato smo se odločile, da bomo raziskale, koliko legend obstaja o naših krajih. Oblikovale smo ankete za učence in odrasle ter jih razdelile tako učencem kot njihovim staršem, kasneje pa smo jih statistično obdelale.

O legendah smo se pogovarjale z našo učiteljico slovenščine, o zgodovini Visokega pa z gospodom Matejem Demšarjem, prvem sosedu Tavčarjevega dvorca.

Že spomladi smo načrtovale obisk Tavčarjevega dvorca na Visokem ter Šubičeve hiše. Tavčarjev dvorec so takrat obnavljali, zato smo ga obiskale na začetku septembra.

Tavčarjev dvorec
Dvorec je poznan pod več imeni: Tavčarjev dvorec, Dvorec Visoko ali samo Visoko, v preteklosti tudi Kalanova domačija.

- Stavba je bila zgrajena v 17. stoletju in od leta 1651 je bila v posesti družine Kalan.
- Leta 1893 sta jo kupila zakonca Franja in Ivan Tavčar.
- Leta 1919 je izšel Tavčarjev roman Visoška kronika, v katerem je pisatelj predstavil preteklost in usodo Visokega.
- Leta 1897 je Tavčar dal zgraditi prvo teniško igrišče na Slovenskem.
- Ob gozdu je postavil kapelo z družinsko grobnico, v kateri je pokopan s svojimi sorodniki.
- Tavčarjeva žena Franja je na Visoko vabila številne takratne umetnike.
- Leta 1957 so na Visokem postavili bronast spomenik dr. Ivanu Tavčarju. Izdelal ga je kipar Jakob Savinšek, naročil in plačal pa ga je Tavčarjev sorodnik, ki je živel v Ameriki in bil dokaj premožen.

- Takratna Občina Škofja Loka je stavbo v letih od 1987 do 1989 obnovila.
- O sosednji Karnišnkovi domačiji nam je nekaj zanimivosti povedal njen gospodar, gospod Matej Demšar.
- Občina Gorenja vas - Poljane je leta 2016 začela tudi s prenovo notranjosti dvorca, ki je od takrat naprej znova zaživel.
- Danes je v notranjosti dvorca stalna razstava »Visoška domačija pripoveduje«, kavarna z letnim vrtom, odvijajo se številne prireditve, enkrat letno tudi Tavčarjev teniški turnir dvojic.

Karnišnkova kmetija
To je kmetija, ki jo imenujejo tudi zrcalna kmetija Tavčarjeve domačije. Obrnile smo se na gospoda Mateja Demšarja, gospodarja domačije Karnišnk.

Gospod Matej Demšar skupaj z ženo Marijo vodi Karnišnkovo kmetijo, ki sta jo od leta 1990 do danes v celoti obnovila ter na njej uredila tudi turistične apartmaje Cvetje v jeseni. Iz zgodovinskih virov je potrjeno, da je vsaj od leta 1628 pa do leta 1993 na domačiji gospodarilo več rodov gospodarjev s priimkom Debeljak ali Debellak, kot je pisano v nekaterih listinah.

V tridesetih in štiridesetih letih 20. stoletja so se na kmetiji že ukvarjali s turizmom.

Gospod Demšar nam je na vprašanje, ali pozna kakšno legendo visoške ali njegove domačije, povedal:

»Bolj kot legende poznam nekaj anekdot o naših prednikih ter tudi o Kalanih. Vse te zgodbe imajo resnično ozadje. O samih stavbah bi težko kaj pametnega povedal. Za pokušino nekaj kratkih.

- Iz roda v rod se je prenašala zgodba, da so visoški Kalani njivo, ki leži pred spomenikom dr. Ivana Tavčarja na Visokem, prodali mojim prednikom za hleb kruha. Menda je bila taka lakota, da so bili v to primorani. Zgodba ima realno ozadje – velika lakota v letih 1816 do 1818, ki je prizadela celotno zahodno zemeljsko poloblo zaradi izbruha ognjenika 15. aprila 1815 v Indoneziji.

- Velikokrat sem slišal, da naj bi hišna pomočnica zadnje visoške gospodarice, hišna Marjana, vedela, na kakšen način je umrl zadnji gospodar Visokega Janez Kalan, ki naj bi se po uradni verziji sam ustrelil. Ljudski glas je v zvezi s tem imel drugačno mnenje. Ubila naj bi ga žena. V zakonu nista imela otrok in naj bi si tudi ne delila ne postelje ne mize, kot se reče. Za molk naj bi hišna Marjana dobila pomemben del posesti – njive nekje v Poljanah. To slednje se je dejansko tudi zgodilo. Gospo je še na smrtni postelji obiskoval Ivan Tavčar, da bi mu povedala, kaj je bilo res, vendar ni nikoli spregovorila.

- Obstaja tolmačenje, da so moji predniki v 16. stoletju prišli s področja Karnijskih Alp na severu Italije, zaradi česar naj bi bilo pri nas hišno ime Karnišnk. Prvotno naj bi ti ljudje živeli v Karnišnkovi bajti. Reklo naj bi se pri Velinšak. V urbarjih je ta hiša omenjena. Od leta 1600, ko je rod tedanjih lastnikov ugasnil, pa naj bi prevzeli kmetijo. Kje naj bi ta bajta stala, mi še ni uspelo ugotoviti.

- Stric pa tudi mama sta mi govorila, da je naša hiša včasih stala zraven dvorca. V starih katastrih je bilo v resnici na lokaciji dvorca včasih več zidanih objektov.«

Karnišnkova domačija nasproti Visokega. Vir: visoko-turizem.si.

Kulturni center slikarjev Šubic
Druga legendarna stavba v Poljanah je rojstna hiša slikarjev Šubic, uradno Kulturni center slikarjev Šubic. Domačini jo imenujemo kar Šubičeva hiša. Ker stoji v neposredni bližini naše šole, jo obiskujemo tudi v okviru pouka, v njej pa se odvijajo številne kulturne dejavnosti.

Obisk Šubičeve hiše
Šubičevo hišo smo obiskale v popoldanskem času. Po njej nas je vodil gospod Jure Ferlan z Občine Gorenja vas - Poljane in nam predstavil življenjsko pot umetnikov iz rodbine Šubic.

Navajamo nekaj zanimivosti.
1. SPOMINSKA PLOŠČA z imenoma in letnicami rojstva ter smrti slikarjev Janeza in Jurija Šubica:

Janez in Jurij Šubic sta živela v Poljanah, kjer njuno delo ni bilo tako spoštovano, saj je bila njuna umetnost nadpovprečna in jo je le redko kdo razumel. Svoje slike sta težko prodala. V Nemčiji sta imela namreč tudi veliko konkurence. Da pa bi vsaj kaj zaslužila, jima je oče urejal delo – slikanje za cerkve. Oba sta zaradi bolezni zgodaj umrla.

Plošča v spomin na oba brata je bila kmalu po njuni smrti odkrita v stari cerkvi sv. Martina v Poljanah – na obletnico Jurijeve smrti, 8. septembra 1896. Pod okriljem slovenskega pisateljskega društva so pripravili slovesnost in odkrili ploščo, ki jo je izdelal priznani kamnosek Feliks Toman. Po drugi svetovni vojni je bila cerkev porušena. Vaščani so iz nje znosili vse, kar je bilo uporabnega, med drugim je neki vaščan vzel tudi to ploščo in jo shranil v kleti, obrnjeno navzdol. Po tolikih letih se je odločil klet prenoviti in ploščo razbiti, vendar je tik pred zamahom videl, da je na drugi strani nekaj rezbarjeno. Ko je ploščo dvignil, je ugotovil, da je plošča prava dragocenost. Nato je šel na občino in ko se je vse uredilo, je plošča pristala v Šubičevi hiši, kamor tudi sodi.

O prireditvi ob odkritju spominske plošče je poročal tudi časopis *Slovenski narod* v članku *Bratov Šubičev slavnost v Poljanah* (*Slovenski narod*, XXIX/211, 15. 9. 1896, str. 2–3).

»In ti, popotnik, ki te zanese pot v Poljane, ne zabi stopiti v cerkev. Postoj pod spomenikom dveh mož, ki sta neizmerno ljubila svoj narod in domovino, a jima ni bilo dano, da bi spala smrtno spanje tam, kjer jima je zibelka tekla, ter vzklikni:
Slava njunemu spominu!«

(Vir: subicevahisa.si)

2. PRIPOVED VODIČA O SLIKI SV. MARTINA
Duhovnik je naročil sliko za cerkev sv. Martina v Šmartnem. Naročilo je oddal Janezu Šubicu. Ta je umrlega škofa na platnu upodobil, ko je zdravil bolno deklico, ki je bila že na robu smrti. Sliko je po pošti poslal domov, kjer ji je oče naredil še okvir. Pred odhodom v cerkev je bila slika deset dni razstavljena v Ljubljani. Tam so jo ljudje hvalili, o njej so pisali časopisi. Na god sv. Martina pa so sliko prenesli v cerkev. Ko so jo ljudje videli, nad njo niso bili navdušeni, ker na njej Martin ni bil upodobljen z goskami, ampak z »mrličem«, zato so rekli, da ne bodo dali za »ofer«. Ker pa je duhovnik sliko moral plačati, je vzel cerkvene prihranke in s tem drobižem poplačal sliko. Ko je Janez prejel pismo župnika, ga je vsebina zelo potrla, zato se je odpravil iz rodne Slovenije v Avstrijo, na Dunaj.

3. JURIJ ŠUBIC je poleg slikanja portretov ilustriral tudi knjige in časopise, npr. Stritarjev *Zvon*. Leta 1877 je na povabilo Josipa Stritarja začel upodabljati Stritarjev cikel pesmi *Raja*.

4. PISMA, ROKOPISI, NAPISI NA SKODELICAH, STEKLENICAH, VRČKIH …
Prebrale smo nekaj odlomkov iz pisem, ki sta jih brata (predvsem Janez) pisala domačim.

V hiši je razstavljen raznovrsten pribor. Na marsikaterem kosu so napisi – odlomki iz pisem, ki jih je Janez Šubic pisal svoji družini iz tujine.

Napis na skodelici: piše, da na tujem dobi za zajtrk samo kavo, potem pa do kosila, ki je bilo ob petih popoldne, nič. Dodaja pa, da se bo počasi privadil.

Jurij Šubic kot ilustrator. Vir: arnes.si.

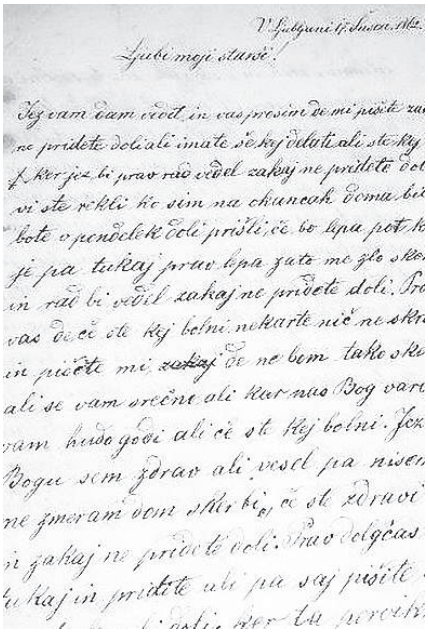
Pismo Janeza staršem, rokopis, 1862
(Foto: Brina Frlan)

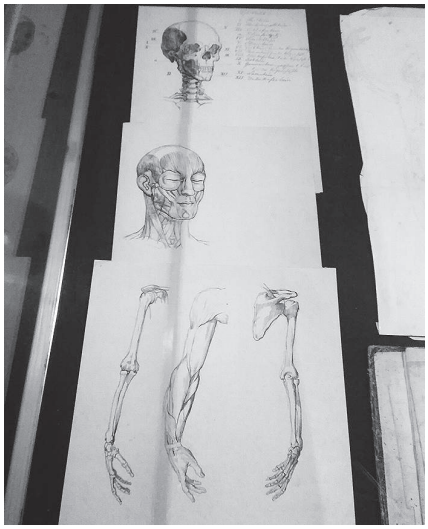
Študije človeškega telesa
(Foto: Nina Jereb)

Napis na vrčku za vino: piše, da v tujini ni mogel piti vina, ker je bilo predrago in si ga ni mogel privoščiti. V drugem odstavku pa piše, da gre zvečer ven in si bo privoščil kozarček ali dva, ker se od vode ne more živeti.

Anketiranje
Kaj o legendah menijo naši učenci in kaj odrasli? Ali poznajo različne legende, značilne za naše kraje?

Sestavile smo anketni vprašalnik in nato preštele odgovore in jih prikazale v tabeli. Primerjale smo tudi odgovore med otroki in odraslimi. Ankete smo razdelile učencem naše šole in odraslim. Obdelava in analiza anket sta nam pomagali pri potrjevanju hipotez.

Ugotovitve po analizi anketnih vprašalnikov
Zaradi nazornejše predstave prikazujemo odgovore na štiri izmed enajstih vprašanj in ugotovitve, ki smo jih oblikovale na osnovi analiz anketnih vprašalnikov.

Zakaj misliš, da so nastale legende?
Ugotovile smo, da večina učencev in odraslih misli, da so legende nastale, ker so ljudje verjeli v nadnaravne sposobnosti, čeprav tudi mišljenje, da so nastale, ker so se ljudje dolgočasili, ne zaostaja veliko.

Katerih legend je po tvojem mnenju največ?
Večina učencev in odraslih meni, da je na Poljanskem veliko legend o ljudeh. To priča o že zelo dolgi kulturi življenja tukaj. Z druge strani pa za njimi legende o krajih ne zaostajajo veliko, saj je na Poljanskem veliko skritih in zanimivih kotičkov z bogato kulturo in preteklostjo.

Ali misliš, da je na Poljanskem veliko legend?
Anketiranci so deljenega mnenja. Prevladuje sicer mišljenje, da je na Poljanskem veliko legend, a je tudi drugo mnenje množično podprto.

Ali misliš, da legende zamirajo?
Večina anketirancev meni, da legende v današnjih časih zamirajo.

Po analizi vseh odgovorov smo ugotovile, da učenci vse redkeje spoznavajo svoje korenine, saj se s starimi starši o tem ne pogovarjajo, tako kot so se včasih. Lahko bi rekli, da je pripovedovanje iz roda v rod izgubilo svoj pomen. Iz odgovorov odraslih pa sledi, da prelagajo to odgovornost na šolo. Na podlagi tega lahko sklepamo, da se tudi veliko odraslih ne zaveda pomembnosti legend in njihovega čara.

Intervju
Za nekaj pojasnil in mnenj smo se obrnile na našo učiteljico Barbaro Levstek, profesorico slovenščine in francoščine. Zanimalo nas je njeno mnenje o legendah, kakšna je njihova zastopanost v učnih načrtih, kakšen pomen imajo legende za naš narod …

1. Ali so legende pomemben del slovenskega jezika, naroda ter kulture?
Vsekakor, tako kot so pomemben del tudi pripovedke, bajke, basni ... Skozi legende spoznavamo življenje in ljudi preteklega časa, njihova razmišljanja, spoznanja, vedenja. So del naše identitete.

2. Ali se legendam v šoli dovolj posvečamo?
Legendam je namenjeno le malo časa. Če se želimo z njimi bolj spoznati, je to lahko v okviru raziskovalne naloge, seminarske naloge, pri dodatnem pouku ...

3. Ali današnja generacija na splošno ve, kaj so legende v prvem pomenu?
Nisem prepričana. Legende pogosto zamenjajo z drugimi besedilnimi vrstami – posebej s pripovedkami, tako kot zamenjujejo pravljice in pripovedke, pravljice in basni ... Kaj je legenda v prvotnem pomenu, pa po moje ne vedo niti starejše generacije, razen tisti, ki jih to področje zanima. Sploh pa je legenda dobila tudi drugoten pomen – legenda je lahko tudi nekdo, ki ga vsi občudujejo ...

4. Ali se ljudje dovolj zavedajo pomembnosti legend?
Ne vem, ali se ljudje na splošno sploh zavedajo pomembnosti našega izročila. Želim si, da bi bili vsi ponosni na to, kar so naši predniki pomembnega ustvarili, in da poskrbimo, da se to izročilo prenaša naprej. Med učenci opažam, da poznajo vse manj ljudskih pesmi, pravljic, bajk, legend, plesov. Kdo bo torej poskrbel, da bodo njihovi otroci poznali naše izročilo? Ostanejo le še učitelji v šolah, kjer pa zaradi natrpanega učnega načrta ni dovolj časa, da bi jim predstavili res bogato kulturno dediščino.

5. Ali so legende na splošno samo v knjigah ali so tudi v glasbi oz. v splošnem življenju?
Kot sem že rekla, legenda lahko pomeni tudi osebo, ki jo drugi občudujejo. Legende v tem pomenu se lahko pojavljajo v glasbi, športu ..., govorimo pa lahko tudi o vaških legendah – posameznikih, ki kakor koli izstopajo, so posebni, poznamo npr. tudi izraz »živa legenda«.

6. Kako bi po vašem mnenju v prvotnem smislu opisali legende?
Prvotno so legende pripovedovale o življenju mučencev in svetnikov, kasneje gre za zgodbe, v katerih nastopajo krščanske svete osebe (Kristus, Marija, svetniki).

7. Kakšen je po vašem mnenju današnji položaj legend v sodobni družbi?
Če govorimo o legendi kot besedilni vrsti, sem povedala že prej – ljudje jih ne poznajo veliko oziroma dovolj, premalo se zavedamo njihovega pomena. Prav bi bilo, da starši pripovedujejo otrokom vsaj legende iz svojih krajev, seveda pa tudi znane legende iz slovenskega izročila.

8. Ali so legende dandanes dovolj spoštovane ali po vašem mnenju izumirajo?
Na nas je, da poskrbimo, da legende ne izumrejo in da se jih spoštuje. Na srečo imamo zapisane, treba jih je le vedno znova oživljati, poskrbeti, da se bodo mladi srečevali z njimi in prepoznali njihovo bogastvo.

9. Kaj so legende pomenile v prvotnem pomenu?
V prvotnem pomenu so bile najbrž zelo pomembne in spoštovane. Izraz prihaja iz latinščine in pomeni »kar se mora brati«. Sprva je bila to knjiga, iz katere

so brali o življenju mučencev in svetnikov. Predstavljam si, da je bilo to v tistem času nekaj, kar je pri ljudeh vzbujalo tudi strahospoštovanje.

Kako so se izkazale naše domneve oz. hipoteze z začetka raziskovanja legend na Poljanskem

1. Starejša generacija bolje pozna prvotni pomen legend.
Ta hipoteza je delno potrjena, saj sta tako starejša kot tudi mlajša generacija odgovarjali podobno, vendar bi morali za točen rezultat povprašati še naše babice in dedke.

2. Starejša generacija pozna več legend kot mlajša.
Ta hipoteza je potrjena.

3. Legende so zgodbe iz starih časov.
Ta hipoteza je delno potrjena, saj so legende mnogo več kot zgodbe iz starih časov. To lahko vidimo tudi v teoretičnem delu, kjer je razlaga pomena besede legenda.

4. Legende so lahko tudi ljudje.
Ta hipoteza je potrjena.

Zaključek

Na začetku raziskovanja o legendah nismo veliko vedele, na primer tega, da so v začetku pomenile le pripovedi o življenju svetnikov.

Za nas je bilo raziskovanje legend nekaj novega, saj smo spoznale, da je prvotni pojem legenda med ljudmi prevzel veliko novih pomenov – od starih zgodb in pripovedk o nastanku zemljepisnih pojavov do zgodb o resničnih zgodovinskih in sodobnih ljudeh.

Kako pomembne so legende za Slovence in slovenščino, nam je potrdila tudi naša učiteljica slovenščine.

Ugotovile smo, da legend v prvotnem pomenu besede na Poljanskem res ni veliko, je pa veliko zgodb, pripovedi in pripovedk, ki jim ljudje v vsakdanji govorici marsikdaj pravijo tudi legende.

Vse skupaj smo se ob raziskovalni nalogi veliko naučile, poglobile svoje znanje in si razširile obzorja.

Literarni in likovni prispevki

Leto 2020 je bilo nenavadno za vse, tudi za šolarje. Res je, da se v koledarskem letu konča eno šolsko leto in začne novo, vendar se glede nepredvidljivih dogodkov niti končano šolsko leto 2019/2020 niti tekoče šolsko leto 2020/2021 ne razlikujeta veliko. Šolanje v živo in šolanje na daljavo se izmenjujeta, šola pa vseeno teče naprej – učenci se učijo, rišejo, pišejo, telovadijo, tekmujejo, raziskujejo. Seveda se šolanje na daljavo razlikuje od pouka v šoli in ne vemo še, kako se bo to odrazilo v prihodnosti. A pričujoča šolska priloga med obema načinoma šolanja ne razlikuje – odvija se v šoli ali na domu.

Prvošolčki 2020/2021

V poljansko matično šolo je letos vstopilo 45 prvošolcev, v podružnico Javorje pa 12.

V Javorjah so se ob 8. uri pred šolo zbrali vsi novi šolarji v spremstvu staršev, bratcev in sestric. Tretješolci so jim zapeli pesem *Prvič v šolo*, nato sta vse skupaj nagovorila ravnateljica OŠ Poljane Metka Debeljak in župan Občine Gorenja vas - Poljane Milan Čadež. Ravnateljica je otrokom in njihovi učiteljici podarila rožo, za katero bodo skrbeli, župan pa je vsakemu

Prvi športni dan prvošolcev, pohod na Goro

Filip Kržišnik Dolenc: *Kolesarska dirka*

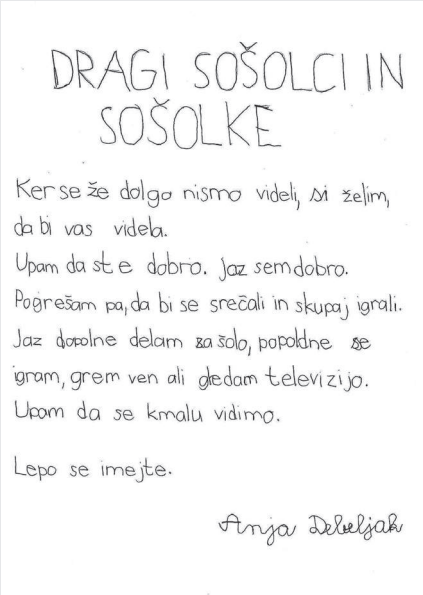

DRAGI SOŠOLCI IN SOŠOLKE

Ker se že dolgo nismo videli, si želim, da bi vas videla.
Upam da ste dobro. Jaz sem dobro.
Pogrešam pa, da bi se srečali in skupaj igrali.
Jaz dopolne delam za šolo, popoldne se igram, grem ven ali gledam televizijo.
Upam da se kmalu vidimo.

Lepo se imejte.

Anja Debeljak

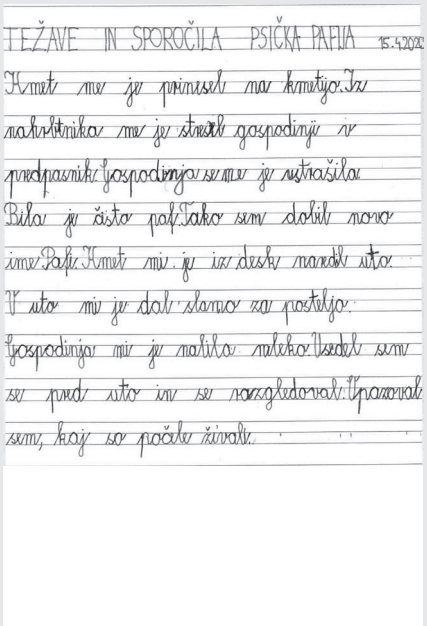

TEŽAVE IN SPOROČILA PSIČKA PAFIJA 15.4.2020

Kmet me je prinesel na kmetijo. Iz nahrbtnika me je stresel gospodinji v predpasnik. Gospodinja se me je ustrašila. Bila je čisto paf. Tako sem dobil novo ime Pafi. Kmet mi je iz desk naredil uto. V uto mi je dal slamo za posteljo. Gospodinja mi je nalila mleko. Usedel sem se pred uto in se razgledoval. Upazoval sem, kaj so počele živali.

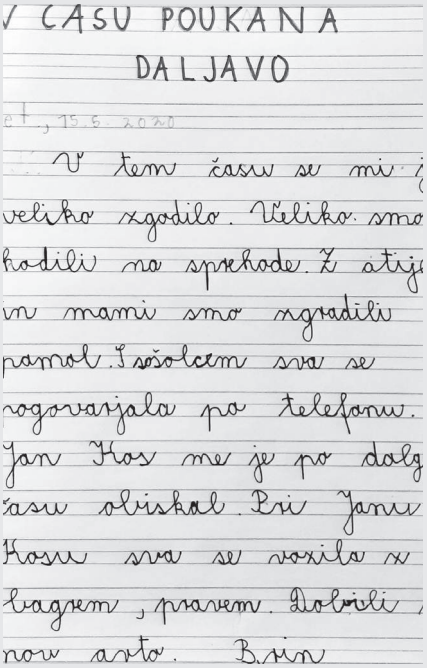

V ČASU POUKANA DALJAVO

15.5.2020

V tem času se mi je veliko zgodilo. Veliko smo hodili na sprehode. Z atijem in mami smo zgradili pomol. S sošolcem sva se pogovarjala po telefonu. Jan Kos me je po dolgem času obiskal. Pri Janu Kosu sva se vozila z bagrem, pravem. Dobili nov avto. B.rin

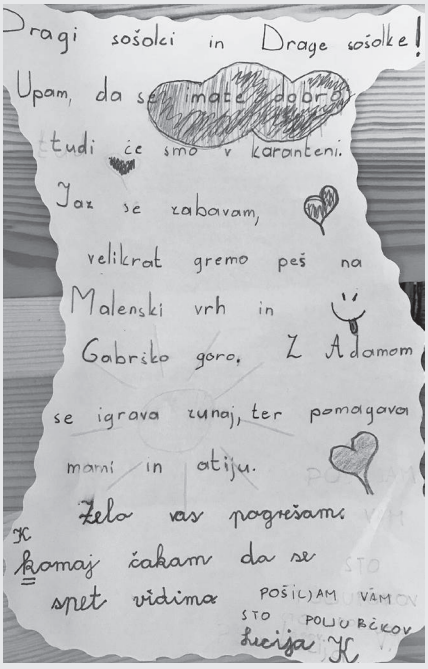

Dragi sošolci in Drage sošolke!
Upam, da se imate dobro tudi če smo v karanteni.
Jaz se zabavam, velikrat gremo peš na Malenski vrh in Gabrško goro. Z Adamom se igrava zunaj, ter pomagava mami in atiju.
Zelo vas pogrešam.
Komaj čakam da se spet vidima
POŠILJAM VAM STO POLJUBČKOV
Lucija K

Katja Kavčič

poklonil slovensko zastavo. Nato so se otroci z vzgojiteljico odpravili v razred.

Pred šolsko stavbo v Poljanah so prvošolci s starši prišli ob 9. uri. Prav tako kot v Javorjah sta jih pozdravila ter obdarila gospa ravnateljica in gospod župan. Otroci so kmalu pomahali staršem ter pogumno in samostojno prestopili šolski prag. V učilnici so poslušali pravljico, se spoznavali, na koncu pa so odprli ovojnice, v katerih jih je čakala skrivnost.

Takole so prvošolci v aprilu na daljavo, v domačem okolju, ustvarjali vsak svojo Sapramiško.

Kako je bilo, ko so mi ploskali

Sredi šolskega leta v tretjem razredu sem imela prvič govorni nastop za oceno pri angleščini. Na pamet sem morala pred vsemi sošolci povedati pesem. Pred začetkom me je malo skrbelo in sem imela tremo. Med pripovedovanjem mi je šlo brez težav, saj sem se doma dobro naučila. Ob koncu me je učiteljica pohvalila in mi je za nastop dala oceno pet. Sama sebi sem od veselja zaploskala. Pohvale in ocene sem se zelo razveselila, takrat pa sem spoznala, da tudi nastop pri angleščini ni težak.

Ema Dolenc

Ko smo prišli na morje, smo zvečer šle s prijateljicami na tekmovanje. Tekmovali smo v igri dan–noč. Upala sem, da zmagam. Ko sem bila v igri predzadnja še aktivna, sem vedela, da bom zmagala. Moja želja se je izpolnila, res sem zmagala. Na koncu so mi poklonili velik aplavz. Zelo sem bila zadovoljna.

Zala Kisovec

Najbolj sem bila ponosna nase, ko sem na zabavi svojega dedka, ki je praznoval 60 let, nastopila v imenu vseh vnukov. Prebrala sem besedilo v rimah, medtem pa držala mikrofon. Rime sem sestavila sama. Pred nastopom sem imela malo treme. Bila sem vesela, ker sem dobila aplavz in pohvalo od ansambla Jurčki. Za nagrado sem dobila ples z atijem.

Neža Tušek

Dogajalo se je v šoli, v začetku meseca oktobra. Pred razredom sem nastopila s pesmico. Bila sem uspešna, dobila oceno odlično, pet. Ker sem zaupala vase, treme nisem imela, morda malo. Gledali in poslušali so me sošolci in učiteljica. Na koncu sem se počutila dobro, zadovoljno in olajšano.

Nadja Trobec

Bilo je tik pred zimskimi počitnicami. Sošolcem sem predstavil, kaj sem počel z mačkom Murijem. Med nastopom sem bil malo živčen. Sošolci so me z zanimanjem poslušali. Na koncu so me nagradili z aplavzom. Tudi učiteljica me je pohvalila. Počutil sem se odlično.

Matic Košir

V nedeljo, 1. marca letos, smo v Mojstrani odigrali zadnjo tekmo rednega dela državnega prvenstva v floorballu kategorije do 11 let. Za ekipo Polanske banke igramo sovrstniki, stari osem in devet let. Nasproti nam je stala domača ekipa, katere igralci so vsi dve ali tri leta starejši od nas. Bili so veliki favoriti in vodilni na lestvici.

Tekmo smo odigrali odlično in domačine skoraj premagali. Rezultat je bil na koncu izenačen. Dosegel sem tri gole in bil poleg brata Gašperja najboljši igralec tekme.

Starši so nam s tribun namenili glasen in dolg aplavz.

Matic Drnovšek

V šoli sem pri nastopu pesmi *Čenčarija* dobila aplavz. Šla sem pred razred in zapela pesem *Čenčarija*. Imela sem malo treme, ki je hitro minila. Sošolci so mi potem zaploskali. Aplavza sem bila zelo vesela.

Erika Demšar

Zgodilo se je v Osnovni šoli Poljane, pred božično-novoletnimi počitnicami. Brala sem pismo *Dragi dedek*. Imela sem veliko treme, a z dobro voljo in pogumom sem jo premagala. Poslušali in gledali so me cela šola in starši. Ravnateljica, župan, učiteljice in učitelji. Na koncu sem se počutila srečno, saj sem premagala veliko treme.

Ema Klemenčič

Aplavz sem si zaslužil pri angleščini, ko sem povedal vse o sebi v angleškem jeziku. Učiteljica je rekla, da si zaslužim velik aplavz. Bilo mi je všeč. Vsi sošolci so mi ploskali.

Leon Božnar

Pravljice

PALČKI

Nekoč so za devetimi gorami in devetimi vodami živeli trije palčki. Bili so zelo revni. Kmalu so odšli po svetu. Na poti so spoznali veliko novih prijateljev. Med nabiranjem borovnic so spoznali medveda, med raziskovanjem gozda so se sprijateljili s srnami, med opazovanjem cvetlic pa so se spoznali z lisico. Skupaj so se zelo zabavali in si zgradili skupen dom. Tako so palčki spoznali, da je najpomembneje imeti prijatelje. Skupaj so živeli srečno do konca svojih dni.

Nadja Trobec

DEKLICA IN HRČEK

Nekoč je živel hrček. Hodil je po gozdu. Srečal je deklico in začel bežati. Deklica je rekla: »Stoj! Rada bi te imela za ljubljenčka!« In hrček se je ustavil. Deklica ga je prijela in peljala k sebi domov. Komaj je čakala, da ga pokaže svojim domačim. Domači so deklico Izabelo opozorili, da je hrček lahko bolan. Zato so se napotili k veterinarju, da se prepričajo. Veterinar je hrčka pregledal in Izabeli povedal, da je hrček zdrav. Izabela je bila zelo vesela, saj je hrčka lahko obdržala. Postala sta najboljša prijatelja. Postala sta nerazdružljiva. Toda nekega dne so hrčka prodali. Izabelo je to zelo potrlo.

Jošt Bogataj

TARA IN ZMAJ

Deklica Tara se je zunaj igrala s prijateljico Tino. Kar naenkrat sta opazili oblaček dima. Iz njega se je prikazal zmaj. Hotel je, da mu Tara in Tina čistita jamo, zato je skočil naprej in skoraj vzel Taro. Tina je šla po Tarino mami. Ta je z vodo prestrašila zmaja. Zmaj pa je odletel v svojo votlino. Čez nekaj časa se je vrnil. Vzel je Tino, Tara pa tega ni videla. Bila je zelo žalostna in je točila krokodilje solze, ko je videla, da je Tina izginila. Vedela je, da jo je vzel zmaj. Povedala je mami in skupaj sta odšli v votlino k zmaju, da bi rešili Tino. Votlino je stražil volk. Tara se je prestrašila in se skrila za skalo. Mama pa je rekla, da se jo bo volk gotovo bal in zbežal stran, zato je stopila naprej. Volk se je ni bal, ampak je renčal nanjo. Tudi mama se je prestrašila in stekla k Tari za skalo. Rekla je, da se morata domisliti novega načrta. Tari je rekla, naj poišče kost in jo pokaže volku. Nato naj jo vrže stran in volk ju ne bo videl, ko bosta šli v votlino. Tako je Tara tudi storila. Ko je volk lovil kost, sta hitro stekli v votlino. S skupnimi močmi sta prišli do Tine in zmaja. Zmaj se je spet prestrašil Tarine mami, ker je mislil, da ima vodo. Izpustil je Tino. Tara je bila zelo vesela. Skupaj so se vrnile domov in bile so zelo vesele, da se je vse srečno končalo.

Taja Mrak

MOJ OPIS ŽIVLJENJA

Jaz sem Neja Pelko. Živim v Dobju. Naša družina šteje štiri člane. Imam mlajšega bratca Naceta, mami Ireno in atija Aleša. Moja mami je po poklicu vzgojiteljica, ati pa je samostojni podjetnik.

V svojem prostem času se rada igram z lego kockami. Hodim v 4. razred v OŠ Poljane. Moja najljubša predmeta sta športna vzgoja in likovna umetnost.

Zelo rada imam živali. Doma imamo hrčka Pikija, ki je ponoči zelo glasen. Veliko časa pa preživim tudi z dedijevo psičko Ajko. Ajka je še mladiček in se še zelo rada igra. Počitnice zato zelo rada preživljam na Dolenjskem pri babici in dedku. Tam pomagam skrbeti za psičko Ajko, hodim na dolge sprehode z dedkom in ob večerih se z babico kartava remi.

Obožujem šport (plezanje, plavanje, badminton) in igro s prijatelji.

Neja Pelko

NEKOČ PREMAGAŠ STRAH

V petek zvečer mi je mami predlagala, da gremo v soboto na sprehod v gozd tja, kjer še nismo bili. Zelo sem se veselila in nisem mogla zaspati in tudi noč ni šla nikamor.

Zaslišala sem čudne glasove, pokrila sem se čez glavo, saj me je bilo zelo strah. Upala sem, da čim hitreje zaspim in da strahovi izginejo. A nisem in nisem mogla zaspati. To noč nisem zatisnila očesa. Zjutraj pa nisem bila dobre volje. Bila sem neprespana in za povrh še tečna. Čisto izmučena sem odšla na sprehod. Razmišljala sem, kako so lahko drugi zaspali, mogoče pa glasov niso slišali. Tudi v gozdu so se pojavili glasovi. Vse sem spraševala, ali so kaj slišali, govorili so, da ne. Potem sta mi mami in ati govorila, da je to nemogoče. Ampak jaz sem trdila, da je in tudi vedela sem, da je to res. Sestrica me je začela zbadati, mislila sem, da se mi bo zvrtelo. Zaspana sem bila in strah me je bilo. Komaj sem čakala večer, a bala sem se, da bom spet slišala te grozne zvoke. Bil je večer in vse se je ponovilo. Pri sebi sem si tiho rekla, da če ne bom odšla pogledat, me bo vedno strah in nihče mi ne bo verjel. Vstala sem iz postelje in čisto tiho odšla raziskovat. Nič nisem našla v hiši, zato sem odšla pogledat pred hišo. Tam so stali trije duhovi. Dva sta bila bela in na sredini črni duh. Bili so res grozni. Vendar sem se opogumila in vprašala, zakaj me strašijo. Pričeli so se smejati in na glas oznanjati, da je to leto Šajinega strašenja. Tisto noč sem še nekajkrat slišala glasove, naslednjo noč tudi.

To se je ponavljalo vsak dan. Sedaj sem strah premagala in jih ne slišim več.

Šaja Rupar

DEJANSKO ČUDNA PESEM

Lisica je šla v gozd
in našla en grozd.
Z njim se je igrala,
vse liste razmetala.

Pa je prišel škrat,
ki je imel par umazanih gat.
In bil je tako kosmat,
da ni videl svojih dlak.

Pride še en polh,
ki je imel milijon bolh.
Lisica pa je zaspala
in v volčjem trebuhu pristala.

Ko se lisica zbudi,
od nje ostanejo same kosti.
Bila je kot grda Zala,
ki je v nebesih pristala.

Polh in škrat pa se igrata
in najdeta dva copata.

Notri je lonec,
ki naredi, da je vsega konec.
Ker se razbije
in polha in škrata ubije.

Veronika Pisk, Maruša Šubic

KAKO OHRANIMO PRIJATELJSTVO?

Prijateljstvo ohranimo tako,
da se čim manjkrat skregamo.

S prijatelji radi se igramo in
veliko klepetamo.

Anamarija Jurčič

Previdno v prometu

STOP

Osemkotnik te opozori,
da tu znak STOP stoji.
Tu se moraš ustaviti,
da se nesreča ne zgodi.

Ob cesti vidim te
in ti opozarjaš me.
Praviš mi: »Ustavi se,
da se ne zaletiš,
ko domov hitiš.«

Nace Gantar

ZNAK STOP

Tu sem, da te opozorim in
vedno znova te učim.

Če pri meni ne ustaviš se,
policaji vedno dobijo te!

Pri meni si opozorjen,
a nikoli odslovljen.

Če ne ubogaš me,
policaj dobi te!

Rdeči rob imam,
ubogati me moraš sam.

Svarim te – UBOGAJ ME!

Zarja Frlan

SEM SEMAFOR

Ob cesti stojim in te učim –
kdaj ne smeš in kdaj lahko kam greš!

Če me ubogaš ne,
ni dobro za tvoje življenje.

Ko avto pridivja,
te lahko zbije na tla.

Sem semafor in čakam te,
da prideš k meni in upoštevaš me!

Luka Grebenc

PROMET

Naša narava
grda bo,
ker z avti
vsi se vozimo.

Vzemi svoje kolo
in pot
do prijatelja
lepša bo.

Ajda Kržišnik

V šesti razred

Vsak začetek je težak,
kateri malo manj,
kateri malo več,
a pri vsakem samo skrbi je preveč.
Vsak je živčen
in tudi mene skrbi,
saj šesti razred bliža se mi.
»Kako bo? Kaj bo?«
se sprašujem.
Morda bo vse narobe šlo?
Ko vstopim, že vem,
skrbi so odveč,
imam se krasno in lepo
ter upam, da še naprej bo tako.

Ema Krek

Zgodovina, glasba in geografija,
tehnika in še tehnologija
so predmeti šestega razreda.
Pa še slovenščina ter šport,
matematika in nemščina,
angleščina in likovna.
Še naravoslovje – super, vse bo okej.
Učitelji prijazni so,
a slabo, ker že sprašujejo.
Maska – kraljica hodnikov
in darilo učiteljev,
saj če pozabiš jo doma,
jo učitelj zate ima.

Ester Šinkovec

Spoštujmo in ohranjajmo naravo

POLETNA DOMIŠLJIJA

Včasih, ko v domišljiji poletim,
se mi vse zdi kakor sanje,
ko od mnogo želja drhtim,
in kar vstopil bi vanje.

Potem pa zaslišim pesem poletja
in se mi iz prsi izvije krik,
doživim posebno obliko petja,
ki deluje kakor dotik.

Tjaša Jančič

PTICE IN OTROCI

Ko sem ptica, poletim
in letim v sanje.
V sanjah drhtim
in zasanjam se vanje.

Prihaja čas poletja,
slišim otroški krik
in ptičja petja,
ko začutim mamin dotik.

Anja Peternel

(S)POMLADNE DVOVRSTIČNICE

Pomladni čas prišel je k nam,
želimo si, naj ne uhaja drugam.
Svetloba zlata nas obliva,
pomladni prš nov cvet zaliva.
Vse mehko je naokrog,
vsak skakljal bi bosonog.
V gozdu nekaj se nežno svetlika,
oči odpira čarobna praprotova
mladika.
Povsod se vonja cvetni duh,
lahko pobožam zajčji puh.
Diši, diši, molči, molči,
iskri, iskri, hiti, hiti.
Pomlad, naj se ti ne mudi,
ostani z nami še teh nekaj dni.

Tinkara Tušek

MOJ DAN, MOJ SVET

V ogromnem in steklenem mestu,
brez rož, dreves in ptic v gnezdu,
misli mi bežijo na zelena polja,
skoraj slišim zvok šumenja gozda.

Končno imam v službi prost dan,
odločim se, da se na dolgo pot podam,
cilj je Žetina, moja rodna vas,
kraj otroštva in mladosti čas.

Utrujene od naporne poti,
presenečene so moje oči,
ni več rož, zelenih trav,
zaman iščem nekaj krav.

Opustošena je okolica naše hiše,
nihče po asfaltu več ne riše.
Zakaj nespametni smo bili, zakaj?
Čudovite narave ne bo več nazaj.

Maja Šink

ODPRI SI OČI

Na Zemlji živimo,
ne smemo je izdati,
segreti prehitro,
ji s slabim postlati.

Dvig morske gladine,
taljenje ledu,
v zadnjem obdobju
bil sneg je tabu.

Če rad bi pomagal
ter Zemljo ohladil,
na avto pozabi
in kolo uporabi.

Skrb za gozdove
nikoli ni odveč,
odnesi smeti,
ne odvrzi jih preč.

Na Zemljo pomisli,
odpri si oči,
da ne bodo vnuki
ostali brez moči.

Tibor Prosen

Groharjeva kolonija 2020, Zala Peternel

Plakat miru 2020, Ajda Ficko

Plakat miru 2020, Lucija Malovrh

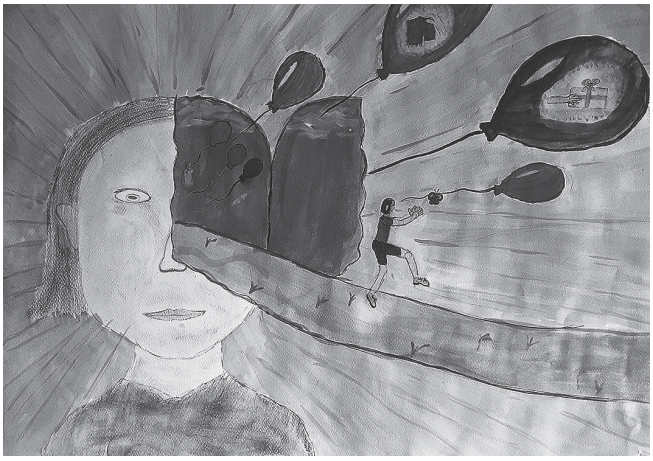

Plakat miru 2020, David Kokelj

Vrtec Poljane

Spoštovani!

Leto 2020 se je v vrtcu Agata začelo razgibano in živahno tako kot vsako leto do zdaj. Kako naj bi bilo drugače, saj je naš vrtec obiskovalo 188 nadobudnih otrok, starih od enega do šest let. Kot že leta doslej smo tudi letos delovali na treh lokacijah: v centralni enoti pri OŠ Poljane, lovskem domu Poljane in enoti pri PŠ Javorje.

V vrtcu se vsi zaposleni trudimo za kakovostno vzgojo in program, ki spodbuja k razvoju na vseh področjih. Otrokom so bile ponujene različne dodatne in obogatitvene dejavnosti. Poleg trajnih projektov smo se vključili še v projekt Trajnostna mobilnost. Otroci so v vrtec en teden prihajali s »pešbusom« od knjižnice do vrtca, s podžupanom Antonom Debeljakom so si ogledali nevarne točke na okoliški poti. Skupaj so podali predloge za izboljšavo.

Po prazničnem decembru je bil mesec januar kulturno in umetniško obarvan. V skupini »dinozavri« sta vzgojiteljica Irena Pelko in pomočnica vzgojiteljice Milena Škrlec izpeljali projekt o nastanku risanke. Otroci so sodelovali v celem procesu in na koncu je nastala čisto prava risanka, ki so ji otroci dali naslov *Medo ima družbo*. Na ogled so jo postavili tako staršem kot otrokom iz drugih skupin. V Poljanah smo v Kulturnem domu gostili delavke iz vrtca Žiri, ki so nam odigrali čisto vsem znano pravljico *Muca Copatarica*. Dramsko lutkovno predstavo so pripravile tudi strokovne delavke našega vrtca. Predstavile so nam dramsko uprizoritev pravljice z veliko sporočilno vrednostjo z naslovom *Najprisrčnejši velikan*.

Februarja smo skupaj z zobno preventivno sestro spoznavali pomen ustne higiene in se učili pravilnega čiščenja zob. Proti koncu tega mrzlega meseca smo s pustom preganjali zimo in klicali pomlad. Pustna povorka je obšla bližnjo okolico vrtca.

V začetku marca je potekal razpis za vpis v vrtec. Prejeli smo 71 vlog za vpis v redni program vrtca. Prostih mest je bilo 43, kar pomeni, da je o sprejemu v vrtec spet odločala komisija za sprejem otrok v vrtec. Datum se je približeval petku, 13. marca 2020, ko je to nenavadno prestopno leto začelo presenečati na način, ki si ga nihče od nas ne bi upal predstavljati niti v sanjah. Vrtci so se zaradi novega virusa zaprli. Prvič. Nenavadno in čudno. Prisotna je bila mešanica strahu in negotovosti. Za mnoge družine je to pomenil čisto drug vsakdanjik. Vrtec je ostal zaprt do 18. maja 2020, ko smo vrata vrtca ponovno odprli. Skupine so bile po vseh strokovnih priporočilih na začetku manjše, kar je pomenilo čisto drugo organizacijo dela v celotnem vrtcu. Navajali smo se tudi na vzdrževanje varnostne razdalje, nošenju obraznih mask … Vzgojiteljice so s svojo tankočutnostjo poskrbele, da so otroci radi prihajali v vrtec in da vseh nastalih sprememb niso doživljali travmatično in negativno, temveč kot izziv. Kot vedno tudi te razmere niso bile samo slabe. Družine nikdar prej niso preživele toliko časa skupaj kot zdaj.

V času epidemije se je na šoli začela prenova šolske kuhinje in za nas tako težko pričakovana gradnja novega prizidka vrtca. V tem letu je zaradi nastalih razmer z novim koronavirusom ostalo precej načrtov neizpeljanih (tabor, letovanje, obisk gledališča, plavanje, zaključki …), skratka odpadlo je vse, kar je prej združevalo in zbliževalo. Vse »nenujne« reči.

Poletje se je začelo in s poletjem tudi počitnice. Vrtec je deloval skorajda normalno. Mnogi so ostajali doma, mnogi so se odpravili na morje. Poletje je kljub soncu in vročini vendar imelo čuden priokus.

Obiskal nas je lovec Lado.

Na obisku živalskega vrta Rožman v Horjulu

Avtor: Iztok Sitar, *Pegi*

Plakat miru 2020, Ožbej Krek

Plakat miru 2020, Lejla Vita Rihtaršič, 3. mesto natečaja Lions klubov Slovenije

Groharjeva kolonija 2020, Sara Robba

Vaščan, glasilo Krajevne skupnosti Poljane. Naklada 860 izvodov. Uredniški odbor: Jerneja Bonča (urednica), Anton Debeljak, Bernarda Jesenko Filipič, Bernarda Pintar, Milena Sitar, Aleš Šubic, Jaka Šubic, Mateja Tušek.
Fotografija na naslovnici in izbor fotografij: Jaka Šubic. Lektoriranje: Tina Benedičič.
Oblikovanje in grafična priprava: Studio Mazzini d. o. o.
Tisk: Pro Grafika, d. o. o., 2020.

Po Meteoritkovi poti v Javorjah

Septembra so se nam v vrtcu pridružili novo vpisani otroci in spet je bilo živahno. Delo je ob upoštevanju ukrepov potekalo dokaj normalno. V skupnih prostorih smo nosili obrazne maske. Vsi, razen vrtčevskih otrok. Dejavnosti smo prilagodili tako, da se skupine otrok niso mešale, otroci pa so imeli kljub vsemu pester in kakovosten program. V vrtcu smo izpeljali zdravstvene delavnice kot vsako leto.

Oktobra je bil teden otroka, ki je potekal pod sloganom »Odgovor je pogovor«. Otroke drugega starostnega obdobja smo odpeljali v adrenalinski park Stari vrh. To je bil pravi izziv za otroke. Vsi otroci iz vrtca so odšli do Gasilskega doma Poljane, kjer so jim gasilci predstavili svoje delo in pripomočke, osnovnošolski glasbeniki pa so v posameznih skupinah predstavili glasbilo, ki ga igrajo. Obiskali so nas tudi učitelji Glasbene šole Škofja Loka, ki so nam predstavili čudovito glasbeno poslastico. Bolj ko se je oktober prevešal h koncu, slabša je postajala epidemiološka slika. Ob koncu tega meseca so se vrtci spet zaprli, varstvo pa je bilo omogočeno samo za starše, ki so morali nujno na delo. Obolelo je tudi precej strokovnih delavk vrtca.

Bliža se konec tega turbulentnega leta in verjetno vsi upamo, da se vrnemo v neko normalo. Celo leto je, kot bi plesalo med svetlobo in temo.

Naj bo leto 2021 drugačno. Mirno, zdravo, uspešno, druženja in objemov polno.

Špela Režen,
pomočnica ravnateljice